

Grammaires provençales de Hugues Faidit et de Raymond Vidal de Beaudun (XIIe siècle), Deuxième édition ... par F. Guichard
Paris 1858, pag. 71

en algunes d'elles.

Si En Ramon Vidal va repetir tres vegades la seva preferència per la llengua llemosina, per als dictats devia fer-se ressò d'una intelligència dels grans trobadors primers i més importants nats en l'extensa província del Llemosí, que ell esmentava sovint a les obres dels quals sabia gairebé de memòria. ~~///~~ Paul Meyer expressa, amb una gran claredat, aquesta preferència del nostre gramàtic, i la transcendència que va tenir durant segles en els nostres antics poetes i tractadistes, així com les confusions a què ha donat lloc, principalment a València i a Castella, del segle XVI ençà (1), més per conveniència política que per conveniència literària. La influència que va exercir sobre els nostres poetes el tractat d'En Ramon Vidal radica en el fet que En Jofre de Foixà, declarant-ho, modernitza Las Resos; i, per bé que no ens hagin pervingut, d'aquestes, còpies isolades, no deixa de figurar, el tractat d'En Ramon Vidal, en el conjunt dels nou tractats gramaticals i poètics que es conserven en el ms. 239, de lletra del segle XIV, de la Biblioteca de Catalunya. ~~Tots els altres~~ ^{manuscrits} del tractat d'En Ramon Vidal conservats avui dia han estat escrits per mans italianes, adjuntant-hi el Donats provençals, d'Hug Faidit. Aquest sí que no degué moure's d'Itàlia, i era, per cert, endregat a dos personatges d'aquell país ^{(cf. Repertori, I, 320).} ~~cf. Repertori, I, 320~~

És interessant considerar que, en l'espai que va de la fundació dels Consistoris de Tolosa (1323-1324) fins a la dels de Barcelona (1393), els nostres poetitzants de la XIV centúria, com hem vist, acudien a Tolosa. Els calia forçar la llengua parlada, i no comprenien sempre la declinació dels noms i d'alguns adjectius; i, alguns d'ells especialment, exageraven o igualaven les quatre varietats com si es tractés d'una sola declina-

+ (cf. Repertori,
I, 321).

ció. Sovint tan el català que parlaven o escrivien en transcendia a llurs versos, o, millor dit, bordons,

A l'època en la qual En Jofre de Foixà va redactar les seves Regles (1286-1291), sembla com si hi hagués hagut certa preferència, que no va durar gaire, per anomenar provençal la llengua

^{llemosina,} ~~llemosina~~ i aquestes són les seves paraules: Lengatge fay
^{tu} a guardar, car si vols ^a fer un cantar ^{en} francès ^{no's tany que hi} no hi deus mes-

^{cler} ~~cler~~ ^{provençal ne} ~~provençal~~ ^{ne gallego,} ~~ne gallego~~ ^{ceciliah,} ~~ceciliah~~ ^{ne altre lengatge} ~~ne altre lengatge~~ ^{que sia} ~~que sia~~ ^{astrayn} ~~astrayn~~
^a ~~a~~ ^{ne} ~~ne ^{si l} ~~si l ^{provençal,} ~~provençal,~~ ^{no's tany que y mescles} ~~no's tany que y mescles~~ ^{ne hi deus mesclar} ~~ne hi deus mesclar~~ ^{francès,} ~~francès,~~ ^{sinó d'aquell. & sapies que en trobar} ~~sinó d'aquell. & sapies que en trobar~~ ^{provençals} ~~provençals~~~~~~

^{Vianes,} ~~Vianes,~~ ^{d'Alverny,} ~~d'Alverny,~~ ^{de Limosin,} ~~de Limosin,~~ e d'altres terres
qui llur són ^(cf. Repertori, I, 327-329) ~~(cf. Repertori, I, 327-329)~~ ^(i 247-250) ~~(i 247-250)~~. No obstant, per
a altres ^{sectors} ~~sectors~~ del segle XIII i, molt especialment, del segle

XIV, així com durant la centúria següent, la denominació que prepondera, concernent a obres rimades, és la de llengua llemo-

sina. Si ens detenim a un instant en les obres trameses per catalans a Tolosa ^(veg.) ~~(veg.)~~ (cap. V), ens farem càrrec que si en alguns el

llenguatge poètic resulta forçat, en altres, en canvi, és fluent i no s'hi troba ni una falla de declinació. Hem de pensar que

d'aquesta llengua llemosina en sabien tots els ressorts i n'entienien ~~les~~ ^{les} lleis. A més tenien a mà cançoners-reculls avui perduts, i estaven en el cas de llegir obres de trobadors que

judicaven perfectes, i estudiaven els tractats i els diccionaris. Hem vist, ~~en~~ ^{(pàg.), com} ~~en~~ el capítol precedent, ~~en~~ ^{(pàg.), com} ~~en~~ el poeta Jacme March,

, publicant el seu Diccionari de rims, ~~per~~ ^{per} bé que hi barreja abundants catalanismes, entén ésser el llibre que els

rimaires havien de seguir, els quals creien escriure en aquesta llengua estranya que creien exclusiva per a la poesia.

El marquès de Santillana Íñigo López, que coneixia els poe-

Pe

Pe

Pe

Pe

Pe

P després, les quals parlen per cas (2)

Pe

1 p

tes catalans i valencians com a records personals, no els con-
 fon, en el proemi de les seves obres poètiques endregades al
 conestable de Portugal⁽³⁾ tan tard com el 1449, amb els lle-
 mosins i provençals⁽⁴⁾ Una Cançó d'Amor d'En Guillem de Mas-
 dovelles, segurament en llenguatge poètic, va ésser coronada
 a Barcelona, pels volts dels anys 1415-1420. El seu nebot el
 prolífic Joan Berenguier la tradueix al català, i aquest és l'
 interessant epígraf, entre altres força suggestius: "Cançó d'
d'amor, feta per mon car honcle que Deus aja, En Guillem de Mas-
dovelles". En el present capítol descriurem totes dues obres:
 l'original i la traducció. Quina idea devien tenir, l'oncle i
 el nebot, del lemosí? Se n'havia perdut la noció, des d'En Ra-
 mon Vidal, durant uns dos segles. Però on apareix una idea ex-
 travagant transformat el llemosí en pàtria és en l'anònim pri-
 mer editor de l'Espill d'En Jacme Roig, del 1531, impressió d'
 En Francisco Díaz Romano de València. ^{Al fol 2^v dirigeix} ~~Al fol 2^v dirigeix~~ als pe-
 ritíssims lectors, quatre estrofes buides de sentit, simplement
 elogioses del llibre, que comencen:

"Criat en la pàtria que's diu limosina

No vol aquest libre mudar son llenguatge" ~~1449~~ (5)

Quin concepte s'havia format de la pàtria limosina l'innominat
 poeta, ja el sabem: era que per no dir-ne valenciana ni catala-
na, s'havien empescat aquesta estranya combinació, que va tenir
 èxit, no certament referint-se al país, com aquesta vegada, si-
 nó tractant-se de la llengua, tant en vers com en prosa!

Es cosa corrent en els autors castellans del segle XVI
 tractar de ^{trobas} trobes lemosines, i no cal dir que els editors valen-
 cians i castellans de les obres d'Ausiàs les troben escrites en
lemosin, fet que no ocorre, naturalment, en les edicions d'a-

quell poeta sortides de les premses de Barcelona en
centúria. La primera de València, ~~del se~~ és la del 1539,
que va acompanyada de la traducció castellana, feta per En Bal-
tasar de Romaní i en la portada estableix que "el famosissimo phi-
losofo y poeta Osias Marco" era "cavallero valenciano de naci6n
Catalán"; però en el pròleg no deixa de dir ~~que les~~ que les
obres d'Auzias March "eran en verso limosin escritas". En l'e-
dició de Valladolid del 1555 pot observar-se la transformació
del curiós adjectiu lemosina com a llengua lletja usada per Au-
ziàs "poeta español". El privilegi firmat per En Francisco de
Ledesma atorgat a En Joan de Ressa ens fa saber que aquest és
l'ordenador de ~~l'~~edició i que "las aviades sacado de ^{exempla-}~~exemplar~~
res mas verdaderos que estaban en la impressi6n que de las di-
chas obras se avia hecho en Barcelona. Y ~~por~~ demas desto, por
estar las dichas obras enterradas en lengua lemosina, en quel
dicho auctor las avia escripto: eran entendidas ~~de~~ ^{de} pocos (a lo
menos castellanos) ^{les} ~~que~~ (aviades hecho un vocabulario, para que
por falta de la lengua no las dexassen de entender los que en
ellas se quissiesen ocupar).- De la dedicat6ria al duc de Sessa
n'extractem l'interessant paràgraf que fa per al nostre objec-
te: «Muy justa cosa es que entre los auctores que cada dia se
redimen y libran de las tinieblas en que el tiempo los ha teni-
do ascondidos, salga el Eloquentissimo y moral Poeta Mossen Au-
sias March, Español. Cuyo rescate y libertad, aunque cueste mas
trabajo y cuydado que otro alguno, por aver estado en la carcel
de la lengua lemosina, de quien tan poca noticia (aun entre los
naturales) se tiene, su erudici6n y gracia ^{es tanta} que paga con muy gran
logro el trabajo que por el se padesce. Cuyas perlas no pierden
su valor por estar ~~engastadas~~ ^{y estima} en plomo, ya que la materia no a-

(6)
proveche y se pierda» ~~Es~~ Es veu com va transformant-se i qui-
na alta idea es té de la llengua castellana i quin menyspreu
de la llemosina. El vocabulari fet per En Joan de Ressa, ad-
juntat a l'edició castellana, és molt deficient i de corres-
pondències inexactes (delit, ^{per exemple,} ~~que~~ hauria d'haver traduït per de-
leite, esdevé delito). De manera que àdhuc els erudits valen-
cians havien perdut la noció del llenguatge usat per N' Ausiàs.
En la traducció d'algunes obres del poeta per Jorge de Monte-
mayor (València, 1560) es pondera la dificultat de l'empresa
per haver-se perdut la major part de vocables usats per l'an-
tic poeta diguem-ne llemosí. El títol apareix usualment així:
Primera parte de las obras del excellentissimo Poeta y Philoso-
pho mosen Ausias March cavallero Valenciano. Traduzidas de len-
gua Lemosina en castellano por Jorge de Montemayor. La mateixa
idea repetida més amunt presenta la combinació de les dues tra-
duccions d'En Romani i de ~~Montemayor~~ Montemayor, de Saragossa de 1562,
i de Madrid de 1579 ⁽⁷⁾; el ^{Parecer} ~~parecer~~ escrit per Joan López de
Hoyos és prou significatiu: «Es poeta español y escribió en len-
gua lemosina, que es ~~una~~ lengua entre catalana y valenciana o,
por mejor decir, un mixto de catalana y algo de gallega y valen-
ciana». Evidentment els catalans, ni probablement els valencians
no podien entendre aquest ^{galimaties.} ~~galimaties~~. No cal esmentar que en les
edicions de Barcelona no consten les frases hermenèutiques: per
als catalans la llengua d'Ausiàs no resultava tan obscura com
per als propis valencians i castellans. Tres en varen ésser pu-
blicades el XVI ^{segle} ~~segle~~: per Amorós en 1543 i 1545 i En Claudi
Bornat en 1560.

Aquest adjectiu lemosín va fer sort entre els valencians
(als quals mai no havia plagut el de català) i castellans, els

1
" p y dirigidas al muy magnifico señor Mosseu Simon Ros.

2 M

39

n

1256

1

1

92

1

1

2

2

quals, allunyant-se del primitiu sentit d'obra poètica, l'han aplicat a les obres en prosa, així de valencians com de catalans. Són debades els esforços ~~de~~ Paul Meyer, que hem citat (veg. abans, pàg.), ~~de~~ Menéndez Pelayo i d'En Rubió i Lluch, que aviat esmentarem: per conveniències erudita i política, la confusió continua.

En començar, N'Aribau, ara fa cent anys, a ~~pre~~ prendre's seriosament els drets de la llengua poètica, va triar, en lloc de l'adjectiu català el de llemosí. Anotarem les seves expressions: "Que, fora de cantar en llengua llemosina, No ^{em} ~~ha~~ queda més pla-her, no tinc altre conhort"; "En llemosí sonà lo meu primer va-git"; "En llemosí al Senyor pregava cada dia, E càntics lle-mo-sins somiava cada nit"; quan es troba sol, parla al seu espe-rit en llemosí. Coneixeria N'Aribau algun valencià que hagués fet escola? No obstant, podia existir en ells certa presumpció de tenir ~~un~~ per més poètic el mot llemosí que no pas ~~la~~ la caco-fonia que els semblava observar en el de català. En Rubió i Ors, en publicar en febrer de 1839 la seva poesia Mos cantars, parla dels cants llemosins, "encara que aspres", o del "melós llemosí". A posta no hem emès cap judici crític de les obres precedents perquè el nostre objecte és un altre. En 1889, en el discurs dels Jocs Florals, el ^{mateix} ~~propi~~ Marcellí_o Menéndez ~~&~~ Pelayo llança el dicteri de majaderos als qui anomenen lemosinos als moderns poe-tes catalans ⁽³⁾ ~~de~~. «Hasta el nombre propio y genuino se le nega-ba. ¿Quién había de reconocerla bajo el disfraz de aquella pere-grina denominación de lemosina o provençal con que solían desig-narla los eruditos que se acordaban de ella?». En Rubió i Lluch, en el memorable discurs Del nombre y de la unidad literaria de la lengua catalana (3) reuneix una sèrie de fets notables sobre

el llemosinisme en haver demostrat la unitat de la llengua catalana i els diversos països i dominis que la parlen i la parlaven i escrivien en els seus temps més grans: «El llemosinismo se convirtió en una verdadera obsesión en los países del Levante de España, donde se hablan variedades del catalán, sobre todo, como ya lo hemos visto, en el reino de Valencia». «En el siglo XVIII, Carlos Ros, el entusiasta panegirista de la lengua valenciana, al hablar de la lemosina dice que es el valenciano en su forma más correcta, y que Valencia es a ella lo que Toledo a la castellana, mientras que el catalán es una forma suya degenerada, malsonante, grosera, isleña y montaraz».

Aquesta idea de l'excel·lència de la llengua lemosina ^{valenciana} havia esdevingut ~~valenciana~~, així com la d'endregar lloances al valencià tot aprofitant-se'n per denigrar el català, ja l'havia expressada molt abans d'En Ros el famós valencianíssim Martí de Veciana, impressió de 1574 ⁽¹⁰⁾ ~~La~~ tradició d'establir la diferència entre el llemosí i el valencià en una carta adreçada en 22 de gener de 1877 al poeta Vicenç Querol: «Hay una diferencia entre los que cultivamos la poesía lemosina docta y las que escriben en valenciano vulgar para el teatro y para los periódicos callejeros». No hi ha cap dubte que En Llorente deia les coses amb claredat. Però què tenia de comú la llengua del Llemosí amb la valenciana docta, per a diferenciar-la de la vulgar?

Donarem dos darrers exemples perquè es vegi que encara continua, entre els valencians, el mal exemple de confondre una antiga província francesa amb el valencià antic i modern. En Josep Martínez Aloy, que fa pocs anys va pagar el deure a la mort, va publicar en ¹⁸⁸⁶ ~~1887~~ en la Revista de Valencia, la seva Formació dels cognoms llemosins, que tant va indignar,

en 1915, el Canonge Antoni ^{M.}Alcover, de Mallorca ⁽¹¹⁾, el qual observa que no s'hi estudia un sol nom que provinguí del ^{Clemson} ~~l'ibon~~ ^{tots} ~~els~~ ^{ans} són valencians. Com a mostra de la confusió a què ha arribat aquest usatge d'anomenar lemosines tant els cognoms com els manuscrits en prosa, esmentarem el catàleg que va publicar el ^{nostre} ~~meu~~ amic Vicenç Castañeda dels manuscrits "lemosines o de autores valencianos" ⁽¹²⁾ ~~l'ibon~~. I s'ha de considerar que, amb una sola excepció ~~&~~ d'un text de l'Ermengau, tots els manuscrits són prosaics. Veritablement, com hem dit, podia declarar ~~la~~ Paul ~~Mc~~ yer que, des de la tria d'En Ramon Vidal i la constatació dels nostres poetes catalans dels segles XIV-XV fins a la confusió erudita i política present (entre els valencians i castellans sobretot), hi va una distància considerable.

2. El document de fundació, de 1393.

Abans d'examinar el document signat pel rei Joan I el ^{dia} 20 de febrer de 1393, passarem revista de la seva coneixença entre els estudiosos. El primer que va publicar-lo, tret del text de la Colombina, va ésser En Torres Amat ^{de la} ~~de la~~ ^(Memorias, 59) i aquestes són les seves paraules: «Es muy curioso el nombramiento y facultad que el rey D. Juan I de Aragón dió á ^{D.} ^(Averceno) ^{D.} ~~Luís de Averso~~ ^{Jaime} ~~de Averso~~ ^{Marth [sic!]} ~~caballeros~~ de Barcelona, para fundar una academia o escuela de Poesía llamada entonces la Gaya ó alegre ciencia. Aunque sólo tenemos una copia del diploma, y hasta ahora no se ha hallado el original en el archivo de la Corona de Aragón, donde es probable que esté, la ponemos aquí, con la misma ortografía del original por ser un documento muy raro. Instrumento ú copia ^{del sacado} ~~de~~ (de un tomo en cuarto, miscellaneo, cubiertas de pergamino, que

se halla en la biblioteca de la santa iglesia de Sevilla 55, la E. Y. Tab. 129, ^{n.º} ~~num.~~ 7º (1316). ^{Servent} ~~Servent~~ Guitard, ⁽¹⁾ Cartas latinas Super sciencia gaya Ordi. p. B. Servent. "Nos Johannis Dei gratia Rex Aragonum ^{&c.)} ~~Quot et quantus amor...~~ En havent ^{inserir} ~~inserir~~ el famós document, diu En Torres Amat pel seu compte: «Sacó esta copia el erudito Sr. D. José Vega. En el real archi- vo de la Corona de Aragón existen varios documentos pertenecien- tes á la gaya ciencia, Grat. 2, Ferdin. I, fol. 44. Tambien en el ^{peccu.} ~~peccu.~~ 2, Reg. Martin, fol. 71, pero hasta ahora no se ha ha- llado en él el que acabamos de poner, sacado fielmente de la mencionada copia del manuscrito de Sevilla, y que nos habíamos propuesto ~~confrontar~~ ^{confrontar} con el original confiados de que segu- ramente se hallaría en dicho archivo.»

Pel susdit paràgraf es treu en clar que En Bartomeu Ser- vent, el qual coneixem, s'atribuïa la redacció del document sig- nat pel rei En Joan. En B. J. Gallardo ⁽¹⁾ ~~ja~~ ja indica precisions sobre el ^{manuscrit} ~~ms.~~ de la Colombina: «Servent, Bartomeu. Super Scien- cia Gaya.- Ms. en 4º, del siglo XIV, 2 hojas. Biblio- teca Colombina, Y. 129-7, señ. por F. Colon num. 2166.- En un tomo de Papeles varios, donde se contienen además algunas car- tas de Servent y Pere Guitard, desde el fol. ⁷¹ ~~71~~ al 99. Item pa- peles del rey D. Juan de Aragon. ^{En} ~~Rubió i Lluch~~ ^(Documents, I, 384-385; II, 352-353) a més de precisar el document (reg. ~~1924~~ 1924, fol. 149), en pu- blica d'altres d'inèdits concernent les festes i el renomena- ment dels mateixos ~~Jacme March i~~ ^{Ja} ~~Lluís d'Averçó~~, els quals tindrem ocasió de tractar aviat.

Adquirides fotocòpies per l'Institut d'Estudis Catalans del manus- crit desitjat per Gallardo, per tal d'examinar què eren aquells «pa- peles del rey D. Juan de Aragón», arribarem al convenciment i les gestions per a obtenir la reproducció fotogràfica del li-

que no hi havia,

~~bre per tal de veure a què restaven reduïts els "papeles del~~
~~rey D. Juan de Aragón". Al cap de dos anys d'esperar i de fer~~
~~jugar diverses influències a Sevilla, arribaren les esperades~~
~~fotocòpies, i, a la vista d'elles s'adquirí el convenciment~~
~~que no hi havia, concernent~~ ^{a l'Amador de la Gentilesa,} ~~al~~ ^{el} document de

~~12313~~ 1393. Però la presumpció, expressada per En Torres Amat,
més amunt copiada, respecte a En Bartomeu Servent, portà al
convenciment. Es veu que En Bartomeu Servent reunia en un qua-
dern les cartes llatines entre una colla lletraferida, així
com els documents que ell, com a secretari reial, havia orde-
nat. Continuarem la llista dels títols de les cartes i dels do-
cuments perquè es pugui tenir una idea vaga de llur importàn-
cia, tot referint-nos, però, al capítol VIIlè. del present vo-
lum, on fem esment de cadascun dels amics llatínistes que fi-
guren en la susdita reproducció: ^{Per Bartholomeum Servent Petro} 1. Bartholomeus Sirvent Petri
^{Guitardi} 2. Petri Guitardi dicto Bartholomeo. ^{Petrus} 3. Petri Guitar-
^{dicto} 4. Petri ^{Servent} Guitardi ad Bartholomeo. ^{idem} 5. Petrus
^{Guitardi ad eundem Bartholomeum} 6. Res-
ponsiva ad precedentem, ^{7. Petri} 7. Per Petrum Gui-
tardi Bartholomeo Sirvent. ^{8. Bartholomeus} 8. Bartholomeus ^{Servent} Sirvent Petro Guitardi.
^{Per B. Servent P. Guitardi} 9. Bartolomeo Sirvent Petri Guitardi. ^{10. Responsiva predicto} 10. Responsiva predicto
^{B.} 11. Responsiva ad predictam per eundem B. Servent. 12. Bartholomeus Sirvent. 13. Replicatio dicto Bartholomeo per Pe-
^{Sequens} 14. Petrum Margall. 15. Sequentis est Petri de Beviure. ^{Benevire} 16. Responsi-
va ad precedente. 17. Littera missa per Panormitano civitas a
restitutem per quam insurgerent contra Carolum. 18. Servent. 19. Servent. 20. Responsiva per Petrem Guitardi dicto Bartholomeus
Servent. 21. Petrem Guitardi Bartholomeus Servent. 22. Missatge-
ria tramesa per Cathalunya al Rey En Martí en Italia, apres mort
de son pare lo Rey En Johan, ordonada per Barthomeu Servent
[31 juliol 1396]. 23. Obra super facto Raymundi Lull. 24. Bar-

13. Littera missa Petrum Margall Bar-
tholomeus Servent.

frare

tholomeus Servent. Littera missa super raubararia custodim. 23.
Littera Regi Aragonum missa per ducem En Car... super libera-
tione cuidam ambaixada dicti ducis. 24. Responsiva ad predic-
tam ordinatam per Bartholomeo Servent. 25. Declamatio predictum
Regem Johannem sed in Clementum papae VI, ordinata per Petri de
Benviure. 26. Lamentatio, ordinata per Petrum de Benviure, su-
per divisione dictorum propriam electorum. 27. Declaratio ques-
tione cui Virgo mater Dei fuisset concepta in peccato originali
, ordinata per Petri de Benviure. 28. Littera per im-
pugnatorem Grecorum missa domino Pape confirmentem Catholicam
fidem. 29. Per Henricum de Lony Bartholomeo Servent. 30. Prece-
dem Henricum predicto Bartholomeo. 32. Super Sciencia Gaya. Or-
dinatam B. Servent. ⁽³⁾

L'últim text esmentat, que és el que ens interessa, és el
que va publicar En Torres Amat tret del ^{manuscrit} de la Colombina.
Sabem per En Rubió i Lluch ^(Document, I, 385 n.) que el document important duu
la cota, en l'Arxiu de la Corona d'Aragó, registre 1924, foli
149. Però, com que d'aquest document no n'hi ha cap edició mo-
derna, hem de referir-nos per força a ~~l'~~única feta abans de
l'any 1836, en què el publicà En Torres Amat partint del ms.
executat ~~segurament~~ segurament per ~~xxxx~~ mà d'En Servent. Con-
vindria també que per algú s'emprengués la tasca de publicar
en conjunt els rars documents referents a la Gaia Ciència, pre-
sentat, per a aquest primer de 1393, la confrontació dels tex-
tos esmentats. Mentrestant nosaltres examinarem cada document
referent a la Gaia Ciència, i més endavant direm per qui ha es-
tat publicat cadascun d'ells, examen que ja varem iniciar en
el nostre estudi sobre L'aut. esc. poët. de Barcelona (pàgs. 34-36).
~~La nostra nostra d'...~~

El document, ~~en la seva~~ és redactat en llatí, sens du-

te per donar més solemnitat a la concessió que atorgava als seus dilectes i fidels En Jacme March, cavaller (milites) i En Lluís d'Averçó, ciutadà (cives), mantenidors de la Gaia Ciència (^{et ipsius sciencia, que uno amoris vocabulo gaya, vel gaudiosa}). Una curta introducció expressa els avantatges d'aquesta ciència que, convé als joves i als vells i a diverses menes de la societat. Els joves no s'adonen que passin els anys fins que arriben a la senectut que atempera les edats, entre moltes altres condicions que anomena (^{«... rudos erudit, inertes excitat, ebetes mollit, doctos alliat... corrigit, occulta elicit, obscura lucidat, cor letificat, mollit, cor letificat, excitat mentem sensum clarificat atque purgat, parvulos et juvenes haustu sui lactis melei plus nutrit, et atrahit faciens ^{eos} in puerilibus annis anticipare modestiam senectutis, et ante ^{capescere} mentem gravissimam ^{quam} possint annorum etate ^a canescentem numerosa edocens ^{eos} ut in ipso etatis ^{juvenilis} fervore mores legitime temperentur}). De la font de l'amor ~~raja~~ raja un nèctar dolcíssim per l'art d'aquesta ciència gaia per la gràcia dels cants (^{«... amaritudinis erectos uberibus, imbutosque nectare suavissimi fontis sui per ^{eorum} delectabilia carmina auditum ^{et} in noticiam ^{et} graciam in-jicit, Regum prelaetorum principum et magnatum mediocrium et etiam ^{inferiorum} amoris vocaboli nominatione atrahimur et aliis predictis inducimur et movemur excellentia dicte scientie}). Per això, el rei, atenent a aquestes consideracions i escoltant les humils súpliques que li han adreçat els seus fidels En March i N'Averçó, els declara suficientment pèrits per a instaurar a Barcelona el consistori de la Gaia Ciència. (^{Quam obrem suplican-tibus nobis humiliter per subscriptos, vobis dilecto et fidelibus nostris Jacobo ^{Marti} milite, et Ludovico de Averceno cive Bar-chinone, ^{quos ad huiusmodi} scienciam promovenda credimus firmi-}

mentes excitat, ebetes mollit, doctos alliat... corrigit, occulta elicit, obscura lucidat, cor letificat, mollit, cor letificat, excitat mentem sensum clarificat atque purgat, parvulos et juvenes haustu sui lactis melei plus nutrit, et atrahit faciens in puerilibus annis anticipare modestiam senectutis, et ante mentem gravissimam possint annorum etate canescentem numerosa edocens ut in ipso etatis fervore mores legitime temperentur

*De
Lluís
Jacme
March*

*De
N'Averçó*

*De
Barcelona*

*De
Barcelona*

*De
Barcelona*

ter debitum habere ^{propositum} vestra condicione attenta, et
quod obsequio credimus, nedum surculos, sed ramos etiam in e-
jus ortulo collegistis flores, et fructus uberrime ^{etiam} afferentes,
vobis ^{eisdem} ~~eisdem~~ Jacobo et Ludovico ad augmentacionem dicte scien-
cie). Excita els cavallers i ciutadans dels seus regnes perquè
s'exercitin en l'esmentada ciència. I diu que els poetes, en
llurs cançons, hauran de dictaminar en lloanga de Déu o de la
seva gloriosa Mare; que els Jocs Florals hauran de celebrar-se
cada any per la Mare de Déu de març (dia 25). Nomena els dos com-
panys mantenidors i defensors d'aquesta ciència, i especifica
el segell del Consistori (... ^{etiam} ~~etiam~~ facere, nec non tenere si-
gillum, in ^{quo} ~~in~~ imaginis ^{beate Marie} ~~sanctae~~ virginis, ^{angeli} ~~sancti~~ Gabrielis
et ^{obumbratio} ~~sancti~~ spiritus, sub nostri Regalis signi pallio
figurentur, et ^{talem} ~~et~~ et non aliter volumus, sit hujus sigilli im-
presio ut ^{sic} ~~ut~~ in eo beate virginis concepcio denotetur). En el
segell, doncs, hi havia, seguint el desig del rei, tres figura-
cions santes, i, a més, el seu signe reial. Les obres poètiques
les judicaran ^{els} ~~els~~ mateixos dos mestres, i sobre llurs judicis
no hi haurà apel·lació. Fixa les dues festes públiques per la Ma-
re de Déu de març i el diumenge següent; les obres eren corona-
des amb joies (^{localia} ~~localia~~) i els penjarà el segell. El rei En Joan
els atorga les mateixes atribucions que tenen els mestres de Pa-
rís, Tolosa i altres ciutats (^{Positis inquam} ~~Positis inquam~~ omnia alia facere
que alii et Magistri ^{aut} ~~et~~ ^{prefecti} ~~et~~ huic sciencie in divitate ilus
Parisiensi et Tolose ac ^{civitatis} ~~et~~ ^{consueverunt} ~~et~~ locis ^{et} ~~et~~
et possint facere scienciam exercere, nos enim illas et illa cum
^{fuerint} ~~fuerint~~ per ^{eos} ~~per~~ ^{tunc} ~~tunc~~ et contra lauda-
mus approbamus autorisamus et ^{etiam} ~~etiam~~ confirmamus, dumtamen per
^{eas} ~~eas~~ et ea jura et regalie nostre aliquatenus non ledantur). (4)

9
S'ignora si el primer esment de París tingués al·lusió a veure amb res que pogués fer referència a les festes i acadèmia o escola recompensant per joies, tingués cap fonament. Potser es citava París per no fer anar sola Tolosa, que és certament allò que s'imitava. Però qui sap quines eren les altres ciutats i llocs que anoten vagament? Imitava l'escola de Tolosa, la qual segons els nostres concursants deien que era "anomenada per tot lo món"? Respecte a París, En Pagès es decanta per la court amoureuse dels temps de Carles VI. El rei En Joan coneixia bé la llengua francesa, i en tenia motius pels seus tres matrimonis amb franceses, sobretot la darrera, Violant de Bar, i podia estar ben informat del que passava a París. Es natural que el rei devia tenir alguna participació prou directa en el contingut del document, que va signar. Els dos anomenats perits, En Jacme i En Lluís, ens consta, pel document, que varen ésser els qui suplicaven al rei que es decidís a la creació de l'escola de Barcelona. En canvi, per declaració del secretari En Bartomeu Servent (ms. de la Colombina), sabem que ell havia ordinatum o redactat el tal escrit de fundació. En Sirvent sembla ésser, doncs, l'autor de la prou complicada introducció. Aquest secretari reial pertanyia a una colla de llatinistes, com hem vist més amunt.

3. El rei En Joan i el seu germà En Martí

Des de la mort del rei ~~En~~ Pere III (1387) fins al malaurat traspàs del rei ~~En~~ Martí (1410) no hi van sinó vint-i-tres anys. D'aquests en corresponen només nou al rei ~~En~~ Joan (5 de gener de 1387 - 12 de maig de 1396) i catorze al rei ~~En~~ Martí (1396 - 31 de maig de 1410). Recordant els llargs regnats de la

de Catalunya-Aragó,
casa ~~d'Aragó Catalunya~~, d'En Jacme I el Conqueridor
de seixanta-tres anys, d'En Jacme II (1291-1327) de trenta-sis,
i d'En Pere III (1335-1387) de cinquanta-dos, pot convenir-se
que els primers són, relativament, dels regnats més curts que
registra la descendència dels nostres ^{comtes-reis,} ~~comtes de Barcelona Cata-~~
~~lunya~~, entre els quals regnats, amb tot, n'hi ha encara algun
de més curt, o d'igual extensió que el d'En Joan (per exemple,
el d'En Pere el Gran, 1276-1285).

Joan i Martí
Aquests dos reis [^] ens interessen, d'una manera especial,
per la relació que varen tenir amb la creació, renovació i man-
teniment dels consistoris del Gai Saber, recompensant per joies
(jocalia) en forma de flors els poetes que en resultaven merei-
xadors a judici dels consistoris. Més endavant tractarem dels
poetes premiats, o que tenim per tals, regint-nos, tal com ho
varen fer per als catalans que trametien obres a Tolosa, pels
rars epígrafs que es troben en els abundoses cançoners que per-
tanyen a l'escola de Barcelona. Potser alguns poetes que esmen-
tarem varen correspondre també al curt regnat de Ferran d'Ante-
quera o als inicis del regnat del Magnànim; però a nosaltres ens
sembla que pertanyen pròpiament a l'època d'En Joan i d'En Mar-
tí. Per tant deixarem per al capítol novè els altres poetes que
ens semblen un xic més moderns. Es fa difícil, no obstant, fixar
dates: de poetes no se'n troben. A més, ens cal pensar si di-
versos d'ells havien ultrapassat l'edat dels dos reis, els quals
precisament no arribaren a vells (Joan va morir a quaranta-sis
anys, i Martí a cinquanta-dos), i fins si algun havia assolit
la senectut. De manera que podia haver-n'hi que, nascuts els
darrers anys del regnat de Pere III, aconseguissin els d'En Mar-
tí, i àdhuc x uns quants dels de N'Alfons el Magnànim, com a

món i va morir de part. Tothom sap, perquè molts ho senci-
senciat, com es va perdre el darrer bocí d'aquelles immensi-
tats americanes que els havien caigut en sort un dia.

Del rei ~~En~~ Joan ~~III~~ s'han publicat molts documents que el
mostren detalladament en la vida íntima i en la pública. En Jo-
sep Coroleu, en 1889 ⁽¹⁾ ~~1889~~, en va publicar una nombrosa sèrie.
El gran diplomata d'En Rubió en porta molts d'inèdits, amb
referències, en nota, als publicats per altres. El primer es-
tudi andregat tot ell al rei ~~En~~ Joan va ésser el d'En S. ^{Sanpe-} ~~Sanpe-~~
re i Miquel, Las costumbres catalanas en tiempo de Juan I ⁽²⁾ ~~1889~~.
^{de} En Francesc/Bofarull, en 1896, va fer conèixer uns docu-
ments reunits pel seu pare ⁽³⁾ ~~1889~~. Però l'estudi d'En Joan que
sota més aspectes l'ha presentat, és el del nostre company A.
Rubió i Lluch, Joan I humanista ⁽⁴⁾.

^{Als} ~~amb tanta~~ documents acumulats en les obres i estudis que
acabem d'esmentar ^{cal} ~~no~~ d'afegir ^{que} ~~els~~ En Girona i Llagostera
^{publica en els itineraris d'En Joan I com a infant (5) i com a rei (6),}
~~ra en els Itineraris de l'infant Joan publicats en 1923 segons~~
~~volum de "Actes y Memorias del III Congreso de Historia de la~~
~~Gerona de Aragón", pp. 115-134 i l'itinerari del rei En Joan I~~
~~(1337-1396), publicat en la revista dels "Estudios Universita-~~
~~ris Catalans", volums XIII, pp. 93-134, 338-404 i XIV pp. 115-~~
~~130 i 323-355, acompanyats de tan notables i tristes documents~~
^{on} ~~que~~ podem seguir la vida de l'infant i després del rei dia per
^{la vida de l'Amador de la fentilesa}
dia fins a la seva sobtada mort. Podria escriure's una biogra-
fia del rei En Joan, però encara podem sentir-lo parlar ^{gràcies} ~~merces~~
a l'art d'En Bernat Metge en el llibre primer del Somni. Cap
document de caràcter cancelleresc té la vàlua del retrat ^{alt} ~~en~~
lleu que ell en presenta, en visió que no es perd ni s'esborra
en l'esperit dels llegidors, amb aquella vida que només l'obra

literària té el do d'assimilar. Se'l sent parlar, i criu el vestit, l'estatura; s'endevina el seu temperament discutidor, la seva ^{il·lustració} i la seva afecció a la caça, voltat com se'l veu de llebrers i altres gossos. Gairebé tots els cronistes medievals que varen aconseguir-lo, i també els qui li són força posteriors, fan perdurar un retrat que generalment copien i recopien, amb variants, els uns dels altres. Àdhuc els més elogiosos no en formen ni un judici gaire falaguer; de manera que no va costar-li gaire, a En Sampere i Miquel, en 1378, basant-se en documents, de desfer la biografia formada no solament pels cronistes antics, sinó fins i tot pels historiadors generals moderns.

S'ha anat formant una llegenda segons la qual, ^{el} rei Joan, ocupat entre joglars, ^{ministres} ~~ministres~~ i festes, no curava sinó de satisfer les seves afeccions a la caça, la música i les lletres. Precisament va trobar-se, en ésser rei, amb l'obligació de rebutjar dues invasions franceses a Catalunya. A la primera va donar-hi tot seguit encalç; amb poques forces, és cert, però obtenint una victòria esclatant. La segona, que va ésser dirigida personalment per En Bernat ^{d'Armuyac} ~~d'Armuyac~~ (que es creia amb dret a la corona ^{catolano-argonesa} ~~d'Armuyac~~), per la primera muller del rei, Matha ^{d'Armuyac} ~~d'Armuyac~~, va ésser més dura: prenen llocs (com Bascara) i els destrueixen, i s'estigueren sis mesos per l'Empordà, amb molta gent de peu i de cavall, protegits per naus. En Joan preparà un exèrcit formidable per tal d'obtenir victòria, donà el càrrec de capità a En Bernat de Cabrera, i el conseller En Ramon de Bages tenia l'encàrrec, en 1390, de desbaratar les naus franceses. Va desfer talment l'exèrcit de terra i de mar, perseguint-los i prenent-los gran nombre de cavalls i de naus. Ens ha restat un in-

interessant aspecte d'aquesta guerra en un notable sirventes d'
En Guillem de Masdovelles, on sobresurt l'excitació que fa el
rei Joan als seus combatents. ⁽²⁾ Sense ~~altres~~ això, envia-
va continuadament al seu germà l'infant Martí i al seu nebot
el rei de Sicília, que es trobaven en situació compromesa ve-
ient l'illa en rebel·lia contra la corona catalano-aragonesa,
reforços de gent de cavall i de peu, i, sobretot, naus de Bar-
celona. Si En Joan no ha estat un rei guerrer i curós de la po-
lítica internacional, de quin altre rei es pot parlar?

En Rubió i Lluch
~~El nostre bon amic senyor Rubió~~ ha reunit tantes dades res-
pecte al rei Joan, que ens podríem ben estar de fer altra cosa
que no fos copiar-ne diversos paràgrafs. Ell retreu, a més, la
manera com el representen En Bernat Metge i els cronistes En Bo-
~~des~~ i En Tomich. Nosaltres copiarem ultra d'En B. Metge i dels
sobre dits cronistes i d'En Turell; car, sense mirar l'època
en què escriu, representa un estat semblant a aquell en què el
descriuen els altres cronistes esmentats. En Bernat Metge, amb
el seu admirable estil, el presenta així: «Estant així, a mi a-
parech, a mon vijares, un hom de mitja estatura, ab reverent ca-
ra, vestit d'un vellut pelós carmesí, sembrat de corones dobles
d'aur, ab un ~~gran~~ barret vermell en lo cap. *acompanyaven-lo*
~~E~~ *acompanyen-lo*
dos hòmens de gran estatura, la u dels quals era jove, fort
bell e tenia una rota entre les mans, e l'altre era molt vell
ab llonga barba e sens ulls, lo qual tenia un gran bastó en la
mà. E entorn de tots los dessus dits havia molts falcons, es-
tors e cans de diversa natura, qui cridaven e udolaven fort
llejament. *(-8)*
quan haguí ben remirat lo dessus dit hom de mi-
ja estatura, a mi fo vijares que veés lo rei En Joan d'Aragó,
de gloriosa memòria, que poc temps havia que era passat *d'aquesta*

(9)
vida, al qual jo llongament havia servit» ~~(10)~~ No cal dir que
l'home jove és Orfeu, i el vell Tirèsiàs. No hi ha cap dubte
que En Bernat Metge intentà representar, amb els dos acompa-
nyants, les dues grans passions del rei: la música i l'astro-
logia; i el fet de trobar-los acompanyats tots tres d'astors
i diverses classes de gossos indica llur passió ~~extraordinà-~~
ria per la ~~caça~~ ^{caça}. Alguns documents publicats ~~en~~ ^{en} els represen-
ten adquirint llebrers negres i d'altres menes.

En Bernat Boades (que acaba el seu llibre en 1420), no
sentint gaire predilecció per En Joan I, diu que ~~era de son~~ ^{« la sua condició}
~~era~~ ^{als homes literats e savis »} molt benigne e amorosa, e ~~amava els homes savis e~~ (10)
~~literats~~ El cronista Pere Tomich, que acaba el seu com-
pendi en 1438 (i no en 1448, com diuen, erradament, les edi-
cions impreses), es coneix que servava encara més viu el re-
trat tradicional de les aficions del rei Joan que no pas En
Boades, ~~que li era anterior~~. La gran Cort que es complaia a man-
tenir, la munteria i els astors i la gossada, els músics bons
que es feia venir de diferents països, les danses i les fes-
tes, tot viu en l'extracte d'En Tomich que segueix: "E sapiau
que en lo temps d'aquesta reyna (Violant), lo rey tench major
casa que hom sabés ^{en} de rey de crestians, de tot ço que en genti-
lesa se pertany. Primerament, lo rey estava ben acompanyat de
molts comptes, ^e barons, ^{e de} nobles hòmens, cavallers, ^e gentils hò-
mens, en gran nombre, totes temps; après tenia lo dit rey ^{molt} gran
aparell de caça de munt, ab gran e bella munteria; e tenia ^{molt} fal-
cons de totes natures per pendre tota caça; ^e tenia molts astors
e ^e sparverys per caçar perdus e guatlles; ^e tenia moltes ^{es} mirles
per caçar cogullades e pendre plaer davant dones. E tenia en
la sua cort moltes ^e coples de ministrers, de totes maneres per

haver plaer de dansar e cantar. E estava molt bé a cavall de ^{totes} natures de bèsties ^{de} cavalcar. E prenia gran plaer ^{en} junyir e en tot ço que a cavalleria se pertany ne requer; e totes les coses dessus dites lo rey tenia ab si continuament. Aprés la reyna sa muller tenia la pus gran casa que reyna que hom sabés, en aquell temps, de crestians; e anava molt bé ^{acompanyada} de moltes baroneses, nobles dones, e mullers e filles de cavallers e de gentils hòmens, en gran nombre; car no havia grans ^{Dames} dones en son regne que no fossen de la sua casa, fins a les simples gentils dones; e totes aquelles la reyna tenia molt bé arrassades, segons a ella se pertanyia, segons lur gran ^{estat} estatament, de tots los ~~xx~~ arreus que ^{ne} mester havien. Per que's pot dir, ab veritat, que aquest rey e la reyna sa muller, mentre que cascú ha viscut, son stats millor ^{acompanyats} e tengueren major casa que rey ne reyna que hom sàpia d'aquels temps". ⁽²³⁾ En Gabriel Turell, en el seu Record (1476), traça en semblants termes, l'esplendidesa del rei: "Regnà lo rey En Joan, lo qual fo' appellat nom ^{de} ~~Amador~~ de ~~la~~ gentileza per quant era de gentil talla. Hagué dos mullers. De la primera, axí com he contat al davant, li restà una filla, dona Joana, ^e quant ~~fo~~ ^{fo} rey la donà per muller al comte de Foix. Aprés de perduda la primera muller, pres la filla del duc de Bar e néta del rey de França, appellada dona Violant; e si lo rey era amorós, aquesta lo féu més graciós que donaren la vida en tanta gentileza, que la major casa de serimònies e festes de ~~xxx~~ honors que fos en christians era aquesta. Fo' un rey de reals condicions, e la reyna, qui'l seguia en festes e gales, era molt avisada dona, en tant que tots los hòmens de disposició ^{de} ~~se~~ ^{del} ~~se~~ ^{regne} monstraven en sa cort". (24). Per últim, i per procurar presentar tots els aspectes, alguns ~~re-~~

part d'una

insòspitats, copiarem ~~dues~~ croniquetes inèdites dels reis Joan

a
9
1 i

i Martí, que es troben en tres manuscrits a continuació de la crònica d'En Pere III. *i va seguida en algun ms. de una croniqueta sobre el rei Martí i una altra sobre el rei Ferran d'Antequera.* Ens sembla que tenen extraordinària importància, perquè aparenten ésser escrites en temps d'En Ferran d'Antequera, i pot dir-se com si fossin coetànies, si no és que es tingui la idea de continuar, a la mort de cada rei, un resum dels seus fets, que no va escriure per als altres. El que és de notar, és que no s'hagi continuat la història de cap rei posterior fora d'aquests tres esmentats. A la Biblioteca de l'ex-palau reial de Madrid (2-1-2), tot continuant la crònica dels reis d'Aragó i comtes de Barcelona, hi ha la d'En Pere III i d'En Joan I, sens dubte redactada a Ripoll; el conegut ms. 92-6-12 de la Biblioteca Universitària de València a la crònica de Pere III, segueixen les dels tres reis successius; i a la Biblioteca del Seminari de Barcelona, en un ms. que conté, cosit, dos textos importants i diferents, encara porta des tres croniquetes esmentades. No cal dir que aquests tres manuscrits han estat precedentment i amplament descrits en altres estudis nostres que no és necessari esmentar. La part referent al rei Joan és despectiva, ~~inscrucel~~ *aschur*, i es descapdella de la següent manera:

"Del Rey En Johan, primer fill del dit Rey En Pere terc. Mort lo dit Rey En Pere terc succeí a ell en sos regnes e compdats son primogènit lo Rey En Johan lo Dencurat; E per ço li fou posat tal sobre/nom car no avia ansia alguna de res. Sdevench-se que, quant son pare fou malalt de la malaltia que morí, semblantment aquest rey se trobà malalt en lloch de Stalrich e per rahó de alguna ingratitude en que dit pare seu, per causa de la madastra l'avía pres, no hac oportunitat de demanar-li vènia al dit son pare, de qui's desgradeda. E axí malalt com era lo fec portar

7
12

*Serà en Història
grafia catalana?*

apré's la sepultura del dit Rey pare seu en la ciutat de Barcelona

per recollir-lo. Al principi de son regiment, féu apresonar la dita madastra e nobles e cavallers e molta gent de poble de baxa mà; dels quals foren qui scapçan^{ts}~~ts~~, qui scorterats, cremats e penjats. E la dita madastra martirisada; la qual cosa fonch tant terrible que tothom se'n donà tristor e fàstich. E per ço com son germà l'infant don Martí, a manament seu se metia be a les dites execucions, donà-li la vila de Montblanch prometent-li en títol de duch. Aquest Rey En Johan poseya la Reyna dona Violant per muller, de què és ~~estada~~ feta menció en la crònicha del dit rei En Pere, com la pres e pot ésser dit que féu bona obra, com sa emparà de la dita infanta dona Isabell qui's manà la sua filla de madastra ~~x~~ acompanyant aquella a ses filles; donà Johana e dona Violant. Aquest Rey era malvolgut del compte d' *Armanyac* ~~x~~ que ~~x~~ ab XIX milia homes d'armes ~~x~~ entrà ~~x~~ an Catalunya per intenció de voler desposseir lo dit Rey de sa senyoria e aplicar-la a si; les quals companyies vingueren en Ampurdà, e mitgençant lo voler de Déu, prengueren la vila de Bàsquera e molts llocs los qu'eren no murats, la qual cosa fou primer bé, car fou causa de aturar aqui e no avant posar, car si ~~xxxx~~ agueren fet so que fóra mes per al rey e per la terra tot lo dan fou solament lla hont atendaren; lo qual atendament los fou forçats per la obviació que el general de Catalunya i féu de la gent d'armes que soldejà, en loch del rey. La qual socórrech a fer lo lavament de la ciutat de Girona, que li avia mester abandonada; ja tenent-se per perduda per les grans corregudes d'opressions d'aquelles companyies li fahyen; les quals hic aturaren per vi mesos. Mal hic faeren e dan, però a la final ~~xi~~ pijor agueren ells, que

entre morts e presos per via d'armes e per abundància de delictes
la, envides s'entornaren la meytat. Açò fou en l'ivernada de l'
any M.CCC. XXXVIII. Açò fou un poch de ajutori de València;
a la desexida Aragó no'y hagué ajutori.- En lo temps d'aquest
rey Johan se mogueren, en la ciutat València, per lo poble me-
nut un gran avalot contra los Jueus en tal manera que ells fo-
ren robats e presos e maltractats. Los quals mals fayts se
penediren de les errors, per pahor de la punició de la
senyoria, en tant que tots aquells que pus averen, restrictu-
yren per les sglésies ~~xxxxxxxxxx~~ parroquials de aquella ciutat,
e los curats d'aquelles sglésies restituhiren-ho a aquells di-
versos de que les coses eren stades. E semblantment tal avalot
fou en la ciutat de Barcelona e de Leyda e en molts altres lochs
de Catalunya. E d'aquells actes fou reservat en Aragó, e per ço
com aquest rey era en la ciutat de Saragoça, e per ço après
la cosa no's començà en la ciutat principal d'aquell regne. Per
~~xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx~~ consegüent les altres universitats en tal
acció no gosaren stendre les mans, per la qual rahó lo dit Rey
vench en les dites ciutats de Leyda e de Barcelona, per ço com
de tal acte no s'eren volgut penedir. E féu en aquestes dites
ciutats, càstichs de terribles execucions personals en diverses
maneres. Esguardada la manera que si tenia en *engendr*ant molt
gran spaventament en los coratges del menut poble. E sguarda-
da la manera mas previa per *costumada* ell mateix universal-
ment ço complidament *dejunaren*, lo qual acte fou en l'any
M ~~cccc~~ *xxxxvi* - Après açò l'infant don Martí, duch de Montblanch
i germà del dit rey, per virtut de la donació feta per son pa-
re lo rey En Pere del regne de Cecilia, emprés de passar en lo
dit regne, e hamprats molts nobles cavallers e altres gentils

homens de la senyoria del dit regne, feu gran stol de
de diverses maneres, aplegats per recullir en Portfangós. Lo
dit duch amenant ab si son fill, apellat semblantment Martí,
de edat de XII anys, e la reyna de Cecília, ans de recullir
fet-li ligament d'aquella matrimonialment, per paraules de pre-
sent, en lo dit Portfangós, en lo mes de jener de l'any MCCCXCVII.
E fet lo dit matrimonial ligam, tramès ~~per~~ primerament, ans que
recullís, dos nobles homens, ço és: mossen Berenguer de Cruil-
les e mossen Grau de Queralt, ab sengles galeres del dit stol
al dit regne de Cecília; ço és a saber mossen Berenguer a la
vall de Not, e lo dit Grau a la Vall de Matzara, per veure re-
cullir si rebrien los dits senyors que devien pasar, o si'ls
contradirien d'aquests cavallers partits encontinent lo dit s-
tol feu vera. E los dits cavallers essent junts, tot lo dit
regne e les barons de aquell los feren bon aculliment; los
quals assabentaren lo dit duch de Montblanch, que ja era a Cà-
ller, *la placent acullir-hi ha aquell* feta perque los dits
de tot posaren ennavegats quant foren a la vista del dit regne
a una vila qui es apellada lo mont de Sant Julià, sobre Trápe-
na, començà a *fer alimaries, e l'estol* prenent terra
en una forest entre Trapena e Marçala. Primerament la vila de
Trapena aporta les claus al Duch, e après les altres viles. E
partint de la dita forest tengueren lur via vers la ciutat de
Palerm, e alguns *macis* de gentils homens, cxytant-se de per-
pendre posada en la dita ciutat, tancant-los portals foren morts
e pecegats per promissió de Andrea Xaramint lo qual regia la
ciutat, Lo duch sabent açó, arbitrant que el dit Andria mostra-
va esser rebel·le, majorment com no li obrí los portals, quant
li fonch davant, posa-y setge lo qual tench per XL dies. E un

dia lo dit Andrea vinent al dit duch per udir-lo en
ra decebre, fou pres per lo dit duch, e fou més presoner en la
galera del dit duch. E encontinent la dita ciutat cridant altes
veus: Viva, viva lo Rey! la reyna e lo duch la qual se donà a
ells. E ells ~~pres~~ entrats en la dita ciutat, tolch lo cap al
Andria, axí com a rebel.le. Les quals coses fetes per lo dit
duch notificà aquelles e com avia a tota sa hoberdiencia tota
la illa fins lo castell de paig. E aquell dit rey En Johan, ger-
mà seu qui es trobà en la ciutat de Barcelona, per la qual nova
la prop dita ciutat feu tres dies de festa ab gran alegria de
animaris, per les quals alegria e festes lo coratge d'aquest
En Johan sa ~~mach~~ d'empendre a pasar en Cerdanya; e feu los pre-
paratius a fer stol, aguda la ciutat de Palerm per lo dit duch
vench a ell nova que Artal d'Alagó qui tenia lo castell de
Yaig rebel.le era entrat en la ciutat de Catània, que avia feta
aquella rebel.lar. Lo qual duch ab lo Rey e Reyna ~~1~~ partí per
mar e la gent d'armes, terra, e anà a la ciutat de Catània e
esser exit lo dit Artal, e aquella al dit duch foren obertes les
portes. Aprés se rebel.laren totes les ciutats e viles ^{de} d'aquell
Regne sinó Nasara e Saragoça e Not. Lo dit duch, vehent que la
faena anava a mal, isqué de Catania hy anà primerament contra
la vila de Lentí e entrà ~~hi~~ la donant-la a *sachomano*. E a-
prés anà a *Castro-Johan*, qui era lo pus fort de tota la
Cicília central per comblant cavant per execució per *de sachomano*.
E per eximpli del castich de aquelles viles e algunes altres
se reteren mas notoris e lo dit duch ugat e cansat, volgué tor-
nar en Catania, e fou-li dit que'l dit Artal hi era entrat e
tenia aquella rebel.lada, ~~la qual hi era~~

De la lectura dels precedents extractes i croniqueta se'ns

presenta el rei Joan I sota diversos i complicats aspectes. Es veu que l'aguila d'or que havia acceptat primer, no va reeixir, i va substituir-la més endavant amb la de les corones dobles d'or, de la qual, segons ens assabenta ^{en} Bernat Metge, portava ple el vestit de vellut carmesí. La seva estatura era mitjana, per bé que, segons altres referències, no devia ésser baixa com la del seu pare; el seu aire era agradable; el seu posat i cara inspiraven respecte i reverència; el seu caminar era àgil i alhora suau. En conjunt se'n desprenia un aire d'elegant noblesa. Com a bon caçador, cavalcava, es tenia segur sobre qualsevol dels seus cavalls, i li agradava junyir i bornar. En les dues invasions franceses que va repel·lir, va deure una gran part del seu èxit a matinejar força més que els seus enemics i als bons capitans que va saber triar-se. No hi ha cap dubte que la seva passió dominant era la caça i la lectura. En Rubió i Lluch estudia el primer humanisme català a través d'En Joan, acompanyant el seu treball d'abundoses comprovacions documentals de la seva afecció als llibres i a la gent de lletres de la qual es plaia d'envoltar-se. Val a dir que en la seva època sobresortiren grans escriptors i poetes, dels quals hem parlat: Francesc Eximenig, Bernat Metge, Antoni Canals, Jacme March i Lluís d'Avergó, per a no mencionar sinó els més sobresortints, ja que, com hem vist en el primer capítol, una sèrie de lletraferits circumdaven aquests noms il·lustres. Segons pròpia declaració, parlava tan fluentment el francès com el català. Tenia vint anys que oferia al seu germà, l'infant Martí, de posar música a les cobles franceses que havia escrit. En Joan, en la seva joventut, componia cobles amb la més gran il·lusió. La seva primera muller, Na Joana de Val^{er}, va morir

en Tàrragona
a Beziers tot venint a Catalunya; ell ~~tenia~~ ^{tenia} vint anys i el 5 de març de 1372 va mullerar-se amb Na Matha d'Armagnac. Vidu a vint-i-vuit anys, el 2 de febrer de 1380 es mullerà, a Montpeller, amb una altra dona francesa, Na Violant de Bar. Totes tres dones, com s'ha vist, eren franceses, i va tenir relacions de llibres tant amb els Valois com amb altres branques de la casa reial de França. Podia, doncs, lloar-se de la seva coneix-

va ésser an-
dreçada a Joan
I d'Aragó una
balada france-
sa per la se-
va anunciada
expedició a
Sardenya, en
1389 (24 bis)
contra Branca-
leó Dòria, la
qual illa do-
minà. (apart).

xença de la llengua francesa. Però hi ha encara un fet més notable: En Bernat Metge, en els seus diàlegs (especialment en el primer llibre), ens presenta el rei com un esperit discutidor fent menció d'autors llatins i grecs, tots els quals el bon amic Rubió posa en valor i esmenta. És curiós com En Bernat Metge li recorda algun llibre (com és ara l'Alcorà) que el rei, apareixent mort al seu servent, en ocasió d'ésser aquest a Mallorca, li havia deixat. No sabem fins a quin grau poden ésser certes les citacions que En Metge posa en boca del rei; però, així i tot, denoten en En Joan I una gran il·lustració.

En l'apartat precedent (núm. 2) tot ~~estudiant~~ ^{estudiant} el document de fundació dels consistoris de Gaya Sciència en 1393, hem tingut ocasió de dir quelcom del rei Joan. Els historiadors l'han anomenat el Caçador, l'Amador de Gentilesa i el Descurat. Els dos primers qualificatius li escauen: "tot caçant va trobar la mort". La seva cort era de les més animades a acollir, i a organitzar sovint festes, saraus i danses. El massa dansar la reina Violant amb el primogènit de Navarra (més tard Carles el Noble, pare del príncep de Viana), va ésser causa, a mitjan any 1386, del seu avortament; cosa que li retreu en una lletra data-
¹⁴
da el 13 de maig (25). Ja havem vist com el tracta el cronista anònim, que diu que no tenia "ànsia de res". En les guerres inva-

sores ell no va fer res: tot va ésser obra dels altres.

- pare

En Joan I havia tingut nombrosos fills i filles, però cap infant mascle va arribar a bé. De Matha d'Armagnach, entre els anys 1374 i 1378, va tenir els infants Jaume, x Joan i Alfons. El primer va viure un parell de mesos; els altres no varen arribar-hi. L'única infanta, nascuda en 1375, que va sobreviure al ~~pau~~, va ésser Na Joana, la qual fou maridada a Barcelona, el 24 de març de 1392, en el palau, davant la cort, amb el comte Mateu de Foix, i morí el 13 de setembre de 1407. La infanta Elionor va morir en néixer. Del mullerament amb Na Violant de Bar^a va tenir, com a primer fill, l'infant Jaume, que va arribar a quatre anys, cap havia nascut en març de 1384 i va morir en agost de 1388. El seu avi, el rei Pere, estava gojós de tenir-lo; i en morir (el 5 de gener de 1387) cregué que, deixant l'infant Jaume ple de vida, la descendència masculina del casal de Catalunya-Aragó estava assegurada. En ocasió del bateig d'aquest infant, retreu una dita: "E que haja nom Jacme, com sia nom bo e astruch en la nostra casa d'Aragó. E recorda'ns l'eximpli qui's diu vulgarment d'alguns Reys passats d'Aragó, ço és: despessech N'Amfòs, Pere brágós, Jacme profitós". Els altresx infants (En Ferran i En Pere), el mateix que les infantes (Antònia, Elionor i Joana), varen viure pocs mesos, i sempre ^{morien} en el mateix any de llur naixença (26).

1 i

En 10 de març de 1396, ~~XXXXXX~~ el rei Joan ~~II~~ havia anat per uns quants dies al palau de Torrella de Montgrí, anomenat el Mirador, que ell havia restaurat. L'acompanyaren nobles i prelat, i rebia els ambaixadors de la Universitat de París i del rei de França, que venien novament per qüestió de cisma de l'Església. Ell entreté els missatgers, sense comprometre's gai-

— para
re, convidant-los per l'art del seu mestre Anton, i els dona
seca, viada, un vi com no n'havien begut de tan bo mai de la vi-
da. Ell ofereix trametre una partida, que els missatgers agra-
eixen. Tot això es sap per unes lletres que el rei envia a la
seva "cara companyona" (27) la reina Violant. Però també li
parla dels munters i de la caçada major que preparava als bos-
cos del Foixà, i que el vescomte és en la seva companyia. No
pensava certament, en escriure cartes tan detallades, que d'a-
llí a pocs dies, el 19, trobaria la mort.

Els reis i els magnats eren afeccionats a l'exercici de la
cacera, car creien que era com una preparació de la guerra, que
tota la noblesa havia de conèixer. S'ha exagerat molt respecte
del motiu el Caçador, aplicat al rei Joan.

La sobtada mort de Joan I, i el fet de no haver obtingut,
malgrat els seus dotze fills i filles, successió directa, va
posar la corona de Catalunya-Aragó en poder de l'infant Martí
en ocasió que es trobava ajudant a combatre les continuades re-
bel·lions i a assegurar, amb la pacificació, el solí del seu
fill Martí ja reconegut rei de Sicília. Un any va trigar a pas-
sar a Catalunya. Per a l'estudi del regnat d'En Martí existeix
publicada una obra d'un valor inapreciable i segur: tal és l'I-
tinerari dels seus catorze anys de rei de Catalunya-Aragó, degut
a Daniel Girona i Llagostera (28). No solament és la llista dels
anys de la vida i estades del darrer rei de la casa de Barcelo-
na (prou difícil de formar), sinó que, en havent-hi presentat
una idea succinta del regnat i qualitats d'ell, s'hi publiquen
uns ^{no} ~~vuit~~ cents documents de comprovació de les dates, que tenen
una molt gran importància. Tant els fets agradables com els des-
astrats ocorreguts davant la vida d'En Martí, tots transcendèn-

de Constança d'Aragó, fou reconegut pels estats de Sicília com a hereu primogènit, jurat a les Corts de Saragossa, esmentades, de 27 de maig de 1398. De jove havia estat presumit. Ho fa creure una referència de fra Vicens Ferrer, que transcrivem per tal com retreu un estat de la seva greu malaltia: "Exemple del rei En Martí. Ye era ab ell en la sua casa de Barcelona e dix: Mestre Vicent, voleu veure les mies cames totes plenes de podre? E yo dir-li perquè li era vengut, e dix: Yo he açò, que quant era jove yo tenia belles cames, e mostrave-les que dixessen que era ben fet de cames, e per allò he yo aquesta pena. Haç, dix yo, be està pus ho conexeu"(29). Podre o podridura és el mateix, segons una referència retreta per En Marian Aguiló (justament d'En Jacme March) en el seu Diccionari. Nosaltres volem creure que aquell mal de les cames eren gran varietats rebentades que devien tenir un aspecte diferent. Se sap que anys després era de grossa complexió, i més afeccionat a viatjar navegant que no pas cavalcant. La seva esposa Maria de Luna, amb la qual s'havia mullerat el 17 de juny de 1372 (naturalment, essent infant)^x, va morir a Vilaral, al 29 de desembre de 1407, després d'uns quants anys de patir una malaltia que li ocasionava terribles sofriments. Com si això fos poc, al cap d'un any i mig, el primogènit, el rei Martí de Sicília, en el qual el seu pare i tots els regnes havien concebut les més grans esperances, va finir a Càller el 25 de juliol, dia de Sant Jaume, de 1409. Podien exclamar, els cronistes, "que en aquell jorn se perdé tota la prosperitat de la nació catalana" (30), per tal com havia hagut victòria sobre els sards revoltats, i derrotat Brancaleó Dòria. Mentre els qui pretenien el tron li amargaven els seus darrers anys, els seus consellers, amb la idea d'aconseguir

la sospirada successió, varen proposar-li un segon matrimoni. Havent-hi accedit, es mullerà amb Margarida de Prades, a Bellesguard, el 17 octubre de 1409; però segurament el seu estat va ésser obstacle a la realització d'aquell fi. Al cap de vuit mesos del nou matrimoni va finir, com és prou sabut, a la cel.la prioral de Valldonzella, el dia 31 de maig de 1410.

Entre els nombrosos documents signats, n'hi ha dos que tenen per a nosaltres una excepcional importància: el del 1er de maig de 1398 (en què la corona ofereix pagar anyalment 40 florins per les despeses de les joies i les festes) i el de 12 d'agost de 1399 (en el qual són novament nomenats mantenidors En Jacme March i En Lluís d'Averçó). El primer és redactat pel secretari Joan Cabestany, però qui el va presentar a lectura del rei va ésser En Berenguer Sarta. Per donar més solemnitat a l'acte, també firma el vicecanceller. Com hem vist per l'examen del document de creació de 1393 i pel dels successius, la ciutat de Barcelona va declinar sufragar les despeses de les festes de la Gaia Ciència, fora la primera, malgrat ésser cancellers En Ramon Javall i En Lluís d'Averçó. Aquest refús fa exclamar a En Sampere i Miquel certes frases despectives ^{als} ~~per~~ consellers d'aquell any, els quals eren propensos a despendre en coses força més supèrflues que no pas les festes de la poesia. Segons el document de 1398, el rei Martí per primera vegada es decideix a sufragar, cada any, les despeses de les festes i una joia. El rei es trobava a Saragossa i des d'allí es recorda de la Gaia Ciència de Barcelona. Es justifica la forta quantitat de 40 florins anyals als mantenidors en un ampul.lós prefaci en el qual surten totes les ciències medievals, la teologia, la medicina, l'astrologia, la ju-

risprudència, l'artimètica, i la geometria, la ~~ex~~ gramàtica i
l'oratória, la filosofia; i les enclou totes l'^{enclou} ~~enclou~~ la
Gaia Ciència. El rei enumera les qualitats i la utilitat de ca-
dascuna, i, per últim, es compromet a lliurar anyalment als
mantenidors el seu oferiment (rectoribus et defensoribus ac
manutentoribus ~~eiusdem~~ ^{seu} amene Gaye scientie... ut ex ipsis jocalia...
emanantur...) Aquest notabilíssim document va ésser publicat per
Torres Amat (31), i porta, en l'Arxiu de la Corona d'Aragó, la
cota reg. ^{Pecunia 2)} 2254, fol. 71 vº, del rei Martí. Té la particularitat
d'haver estat reproduït en els mateixos termes i confirmat al
rei Ferran d'Antequera el 17 de març de 1413. Aquest darrer
obre el Cançonier d'obres enamorades de Paris (J.), que porta
a l'Arxiu real, reg. 2303, foli 44.

El segon document a què ens hem referit va ésser publicat
per primera vegada pel senyor Rubió (32). Des de Saragossa, el
12 d'agost de 1399, el rei Martí, en haver demostrat amplament
llur
xxx perícia, nomena En Jacme March i En Lluís d'Averçó manteni-
dors, amb les frases llatines de consuetud. Aquesta lletra re-
ial sembla redactada per En Bartomeu Sirvent, i es troba entre
els registres del regnat d'En Martí num. 2217, foli 265. (Des-
prés d'un curt preàmbul els nomena amb les mateixes prerrogati-
ves de què frueixen els mantenidors de la ciutat de Tolosa (et
vos dilectus atque fideles nostri Jacobus Marchi miles et Ludo-
vicus de Averçon~~x~~ civis preambule civitatis dicte amene seu
Gaye sciencie inter alios nostri dominii periciam plenariam ha-
beatis, de hac xxx vestri peritia atque fide penitus confiden-
tes, vos in predicte amene seu gaye xciencie que in civitate
predicta x ut permittitur exercetur, re~~cto~~tores, manten~~to~~res
et deffensores merito nominandos et eligendos atque ponendos

rectores

relligats junts; fet que ocorre diverses vegades. Ignorem quin podria ésser el primer. Quant al segon, En Pagès creu que és l'Arbre de la Sciència.

Un altre manuscrit diu de la següent manera: "Item hun libre en pergami, cubertes de fust, ab aluda vermella. Comença: Mestre Miquel de la Tor, és de la Gayà Sciència" (33). Es molt notable l'atribució a En Miquel de la Tor, autor de la vida (biografia) d'En Pere Cardenal, i d'una tençó i alguna que altra cobla amb tornada; i no pot assegurar-se que el Libro di Michele, solament esmentat per Mussafia, pugui ésser un estat del Tractat que posseïa el nostre gran poeta. Veure Chabaneau (34) i Pillet-Carstens (35).

Però encara existien, en el segle XVè, més tractats de Gaia Ciència, i, per la imprecisió dels notaris, es fa impossible d'assegurar si són coneguts o si no ho són. En un inventari dels béns de Joan Ubach, notari de Barcelona, fet el 14 de desembre de 1450, es troben les següents interessants partides: "Item, un libre en paper scrit, ab cubertes de cuyro vert ab bolles, ~~xpauk~~ appelat, Cançoner de la Gaya Sicència i lo qual dix En Jacme Baró que era seu.- Item, un libre en paper, cubert de ports de cuyro vermell ab bolles, scrit de mà del dit Johan Ubach, que era de Gaya Sciència". En un encant fet d'una botiga, a juliol de 1461: "Item, un libre scrit en paper, Cançoner, an Sbert Ripoll, X sous 7 diners." El 17 de març de 1463: "Item, un Cançoner, en paper i en què ha diverses obres en lemosí e en lengua cathalana. ~~Sibert~~ de post/verdes". I, finalment, es troba, en la mateixa ~~precedent~~: "Item, hun cançoner, ab cubertes de pergami" (36).

Es veu, de totes maneres, que posseïm rares dades respec-

Ag

1 s

1 N

1 cu

1 omnia
data precedent

te als diversos llibres de Gaia Ciència, algun dels quals manifesta que el notari En Joan Ubach n'havia copiat un de la seva pròpia mà abans de l'any 1450. Quin tractat de Gaia Ciència, ara que no coneixem sinó els d'En Jacme March i el d'En Lluís d'Averçó? Però com que tenim, documentalment, tres tractats perduts, podria succeir que alguns d'aquests haguessin estat copiats; o també que es tractés dels antics d'En Ramon Vidal de Besalú o de la modernització feta per En Jofre de Foixà, o dels altres, com el d'En Berenguer d'Anoya, dels quals hem tractat llargament en el cap. V del volum primer, pp. 319-333. Qui sap si amb tantes referències mitjançant documents va intentar-se copiar alguns dels textos gramaticals o poètics a ús dels extracatalans i que ens consta que es reproduïen a casa nostra? L'amic senyor A. Rubió i Lluch ha fet diverses mencions, en els notables pròlegs i notes dels seus Documents per la cultura medieval catalana, de les festes de la Gaia Ciència. Són aquestes: I, pp. 384-5; II, p. XXII (nota), XLIV i 352. La nota, un xic despectiva, respecte a la nostra escola poètica és injusta. Totes les literatures de totes les èpoques s'imiten les unes de les altres: el talent consisteix a dir idees velles amb motllos nous. La originalitat pura és una flor tan rara que molt poques vegades arriba a esclatar. De totes maneres la lírica catalana no es va deturar mai: dintre les normes acadèmiques volgudes, va reproduir força obres notables, sense cap interrupció en els bons temps de la nostra poesia; i alguns autors tenen més relleu que el gran nombre d'autors occitans que acudien a Tolosa, tots els quals (exceptuant-ne només un o dos) es repetien lamentablement. Això no vol pas dir que la majoria dels poetes catalans no es repetissin, però tenim entre ells diverses i

molt honroses excepcions. N'hi ha, també, que troben gust a ésser una mica cabalístics, però generalment són clars.

5. Els poetes premiats

1 455 No tenim altres elements, per a ~~l~~ sabentar-nos dels poe-
tes premiats pels primers consistoris de Barcelona, que les
composicions dels cançoners encapçalades amb epígrafs en què
consta aquesta circumstància. Només són sis obres: dues d'En
Gabriel Ferrut, dues de fra Joan Basset, una d'En Joan de Sa-
nasses, i una altra d'En Guillem de Masduelles. Deuen haver-
n'hi més, però no les sabem, ni en cap tornada d'altres com-
posicions no pot entreveure's una sola menció dels poetes en-
dregada als jurats.

De tots aquells que expressaven distintament, que es diri-
gien als jutges, hem vist que set pertanyien a l'escola de To-
losa; aquells dels quals no es manifesta el nombre pertanyen
a la de Barcelona. Entre aquests en retrobarem que havien ob-
tingut la violeta a Tolosa en plena joventut (1350), i que for-
ça més endavant en la vida, sino vells, acudien a la nostra
ciutat (1395-1420). El llenguatge llur, en sentit general, és
igual a aquell en el qual trametien llurs cobles a Tolosa: tan
aviat, en una mateixa composició, al·lemosinat, com dominant-hi
les formes francament catalanes. El cas subjecte i la declina-
ció del singular, omplen els versos de ss en nominatiu, sense
ordre i exagerant sense solta; fet evident que no es sentia
ni es sabia. Pel que es refereix a les rimes, aquestes són pu-
rament catalanes i, quant a la llei de les vocals obertes i
tancades, tan diferent entre el provençal i el català, seguei-
xen la de la nostra llengua.

Si els jurats seguien els tractadistes catalans (el Diccionari de la rima d'En Jacme March, per exemple), en canvi pecaven en les qüestions de rima, perquè les lleis de derivació d'ambdues llengües (xxx provençal i català) són molt distintes. Respecte a l'estil i a la qualitat de les obres, són gairebé perfectes: una visió de realitat els distingeix, i això, junt amb un cert desig d'observació i de claredat, és el que els dona caràcter. El llenguatge estrany, que semblava un requisit volgut per a acudir als concursos de Barcelona, encarava i diluïa certes qualitats veritables.

I. Requesta d'amor tençonada, feta per En Gabriel Ferrug ab la qual ganya la joya.

^N Reyna de ^{pris} pretz, doctrina dels ^{sabents} saubers

Hb4, J 160, K 3 201, N 123.- L'epígraf és de Hb4 pel qual consta que aquesta obra va ésser recompensada. No en trobarem cap que, com ella, se'ns presenti en quatre manuscrits. Aquesta divulgació deu provenir d'ésser una poesia tractant d'amor i d'ésser tençonada, o sia dialogada. L'enamorat no dirigeix sinó elogis sempre diferents, mentre ella el saluda amb el senyal de Franchs scudiers. La divisa usual d'En Gabriel Ferrug, és Belhs aurfers. L'epígraf J 160, K 201 i N 123 és sensiblement diferent al de Hb4. Apareix així: Requesta d'amor, ab rims croats e encadenats, ab empelt e bloch, tot sol e capfinit, Reyna de pretz, doctrina dels sabents. En N 123 porta subtítols Resposta de l'enamorada i Replicació de l'enamorat. Tota l'obra apareix modernitzada, i l'epígraf explica bé la forma estranya d'aquesta composició. En G. Ferrug és autor d'altres obres líriques, que anomenarem aviat i de dues tençons: l'una, en ocasió de trobar-se amb el càrrec de procurador a Palma, li és moguda

per En Gabriel Moger, sens dubte ~~prishax~~ pintor de Mallorca (1416-1438) i l'altra és moguda per En Ferruç a En Guerau de Massanet, i hi sentencia En Jacme Ripoll. Per aquesta seva vida de relació, i per altres consideracions que exposarem més endavant, estem temptats de donar a En Gabriel Ferruç una època de producció que podria oscil·lar entre els anys 1385 i 1430m és a dir, entre els últims del rei Pere i els primers de N'Alfons el Magnànim. En Milà solament va esmentar En Ferruç, però nosaltres varem detallar-ne alguna obra en un nostre llibre (37).

En aquest diàleg entre En Ferruç i la seva enamorada, es supliquen, l'un a l'altre, de parlar clar; però, com que persisteixen a parlar confós, no s'entenen gaire: i això que s'estimen. Perquè pugui judicar-se millor la forma mètrica ja descrita (prou curiosa), donarem les cobles primeres de cadascú:

Reyna de prets, doctrina de saubens
Saubers en bé, ignoscenta de mals,
Mals expelhins e z abressants tots béns,
Béns de virtuts, virtuosos senyals
Tals
Que tots celhs qui lo vostre nom reclama,
Se vey arditz, cortés, francs e z humil
E quant mays celh qui's encès de flama
De vostr'amor, se deu mostrar gentil
En tots sos feytz, perquè z a vós servescha,
E no perescha.

Respon l'enamorada:

Franchs scudiers, vostre ~~ppa~~ parlar vey bel,
Belhs ab belhs mots, mas scur me parlatz;
Parlatz-me clar e no'm fassatz simbelh,

També en conta una altra precisió: el dinere, i a gran de 1437 va esser proclat En Gabriel Ferruç de la batllia de Barcelona (Pietat del Canyol, I, p. 358). Nois va donar un any i 5. f en aquest ciner, per que el 25 d'agost nomenen En Pere Lloçat Administrador per Tàrragona i altre lloc, i sempre que E Ferruç no la perreia.

1 h

~~En~~ Simbelh ne fron no'y haja ne baratz.

Fats

Me per tot cells qui'm fa'alguna demanda,

E no conclou la fi de son deman,

E si stats a la mia comanda,

Ja no veyretz qu'~~ms~~ fas'algun semblan,

Ne mal ne bo pus que no'us fay entendre

Ne ges compendre.

1 u
1 C
Aleshores En Ferruç expressa el seu ardor. Diu que ella no valdrà que ell mori sense esperança; que li atorgui mercè: això tot endregant-li, però, ardents elogis. L'enamorada li replica: "Calh ses parlar, honestats me'n destreny". No obstant, li suplica que li ensenyi l'art d'estimar, i té compassió del seu sofriment. Ve la tornada de l'amant; i ella li respon, en la segona tornada: "Eyatz a donchs, vós qu'elh m'o cossenta, En vós obrar fayts de granda valor, E z yeu faray que no serà deserta Vostra proferta".

No hem vist recompensada a Barcelona cap obra de tema amorós sinó aquesta: no cal dir que hi dominen les d'assumpte religiós.

II. Vers tractant de la salutació angelical, fet per En Gabriel Ferruç, ab lo qual gonya joya.

Sancta dels sans, excelhens e suprema

Hb3.- Aquesta obra, al revés de la precedent, deguda al mateix autor, no ~~s'~~^{em} ha aparegut sinó en un manuscrit. Són sis cobles de 8 versos: els 4 primers, i rimant de xdos en dos o apariats els 4 restants. La tornada de 4 versos presenta el mateix tema dels 4 versos darrers de cada cobla. Cadascuna de les quatre primeres cobles acaba per ordre, amb un dels versos de la sa-

lutació, i són així: "L'àngel de patz disens: Ave Maria; verge
en vós que'etz de gràcia plena; car l'àngel dix: que'l Senyor
és en vós; E per ayçò etz beneyta ses vici". - Com a mostra del
procediment seguit per En Ferruç en aquesta obra donarem la pri-
mera cobla, la cinquena i la tornada:

Sancta dels sans, excelhens e suprema
E vera carn de Jhesu Christ, fill vostre;
Vós etz sendiers en lo qual se demostra
L'alta noblesa d'on porteu diadema.
Trestug l'ifan, car vós fos la pue digna
En tot lo món, humile, pros e benigna;
E per ço'us vench de l'alta jerarchia,
J'àngels de patz diser: Ave Maria

Adams, adams! per tan verinós mordre,
No vulles dir que la sembra'anganable
T'ha dessebut pel cosseilh del diable,
Qui en lo sant frug ha fayt cascu remordre;
Mas resplandeix que la molt humil fembra
Que romp lo cap al Satan, que fay tembre,
En la qual sap que purtats gran campege,
T'ha delhiurat del dampnat potz domerge.

Tornada

Belhs aurifans, al jorn de la sentença
Universal, si'en vostra presença
Contemplant-vos, ab sant cor impassible.

Hem dit quelcom, a propòsit d'En Gabriel Ferruç, en el
precedent article; i aviat, en l'apartat següent, en ocasió
d'estudiar altres poetes, en donarem més dades.

Defendens m'ha
del foc inextingible

III. Fra Joan Basset. Vers compost de rims maridats, tractant
de Nostra Dona, e gonyà joya.

Dir me cové, si bé'm tench l'engeny flach,

H^a 119.- Fra Joan Basset, de l'ordre de Sant Joan de Jerusalem, era capellà reial. És autor de vint-i-una obres, que es troben en H^a. Solament va ésser publicada per En Milà, en 1878, una de les seves danses a Nostra Dona, la que comença "Ab letres d'or, per mesura", que es troba en H^a 114 (38); i el Letovari tramès a Guerau de Massanet fou examinat per nosaltres en el vol. I, p. 411-13. De algunes obres que es poden datar, com és ara el Plant per la mort del reverend cardenal de Tolosa, el qual comença, seguint la forma dels plants: "Terribles crits" (H^a 121). Sembla que aquest cardenal, Pere de Ravat, va fig-
urar a Barcelona en 1417, als inicis del regnat d'Alfons, el Magnànim. Té, segurament, altres obres datables que ens farien atribuir-li una producció que oscil·laria entre 1385 i 1430.

L'obra de tema, com a Vers, consta de més cobles que la Cançó: en té vuit de 8 versos, més l'acostumada tornada. Com especifica el títol, aquesta composició és de rims maridats (o derivatius, en el segle precedent); flach, flaca; plans, playa tach, tacha; anant saltats, però. Donarem la vuitena cobla, com a exemple de construcció de dificultats:

Vós presentars l'anyell pur e sagrat
Dins temple sant, ab belh present ofert,
Al sacerdot, volent complir apert
La sancta ley del concelh aprovat.
Antiguament, per què és huy aprovada,
Pels crestiàs festivitats aperta,
E cascun any representats l'oferta
Que vós lavors oferts, verge sagrada.

La tornada és simplement creuada, amb la constant di-
En Basset: "Belha ses frau". Una altra particularitat presen-
ta aquesta obra devota: la primera part de cada cobla té els
versos aguts; la segona, plans (quatre versos masculins i qua-
tre femenins).

Endreça, com es comprèn, grans elogis a la Mare de Déu,
que no són tan banals com els dels poetes no catalans de l'es-
cola de Tolosa, els quals solen consistir en ~~xx~~ manlleus a
la lletania. En aquesta obra ~~xxxxx~~ fra Basset es manté més ori-
ginal; i el fet de tractar també de l'infant Jesús el manté en
un altre grau de certa originalitat, malgrat trobar-se pres
voluntàriament de la forma triada.

En Milà va esmentar fra Basset en dos moments (39). El pa-
tronímic ~~xxxxxxx~~ Johan solament surt en la primera obra de la sèrie
de ~~M~~ que fa així: "Fra Johan Basset Sparga". No desir tant de
mon la senyoria".

IV. Fra Joan Basset. Vers lo qual conté dos cossos similers,
e lo primer tracta "la usors de nostra Dona". L'altre muda
novelh stil, e és deprecatori a Déu sobre lo Scisma". Lo
qual ha fet fra Basset, e gonyà joya.

Amor servir, honran, presan e tembre.

Ha 126.- Aquesta, per la seva forma, és una de les obres més
originals, ~~xx~~ Com especifica d'una altra ("novelh stil") de
vuit versos octosíl·labs; i així successivament. En l'epígraf
diu clarament que la primera tracta de Nostra Dona; la segona,
de versos curts i tallants, és endreçada a Déu perquè fassi
cessar el cisma de l'Església. Per tant, aquesta obra ha d'és-
ser escrita al fort de la lluita entre els papes d'Avinyó i els
de Roma. Com que En Ferran d'Antequera va descixir-se de Benet
XIII en ~~1312~~ 1417, aquesta estranya obra poètica ha d'ésser com-

posta per frare Basset abans d'aquella data. Conté cinc cobles de 8 versos llargs i una de 8 versos curts. Els rims són en ab ab cc dd. Les mogudes cobles octosíl·labes hi apareixen també en abbacdd. S'ha de fer constar que després hi apareix com una tornada de 4 versos llargs, amb divisa, i segueix una cobla llarga de 4 versos, una coble sencera de 8 versos curts, i, finalment, la tornada de 4 versos també curts, amb la mateixa divisa: "Bella ses frau". Una altra observació: les cobles, en passar de llargs a curts, són ^{capcandades} capfinites, és a dir que l'últim rim llarg és igual al primer curt; però no així en passat de curts a llargs, car el darrer dels curts és sempre el mateix: "Fagats tost finar lo Scisme".

Com a mostra donarem un parell de Cobles i alguns versos saltats que, en el nostre concepte, resultin més interessants; dient, però, que, el manuscrit trobant-se avariat, és força difícil la lectura en alguns passatges, i la presentem dubitativa. El nostre amic A. Serra-Baldó, que projecta la publicació de les obres de fra Basset, valent-se de fotografies ha completat l'epígraf del qual en la nostra Bibliografia de 1914 no havíem pogut completar la lectura.

Cobla III. Sol.lemnizar denan la vostra gesta
Vey l'àngel tuig, pel voler del ministre,
Que'ls ~~xxx~~ ~~sane~~ scriu, en solhempna registre,
Fons que mercè, vós brulhats tostemps presta.
O, clara lutz d'humilitat stella!
Peyra no trop d'umulitat ni perla
Qu'yeñ afigur a vós, en ~~sane~~ se lia,
Ses crims, fis prests, humil verge Maria.

Príncep d'auta Senyoria!

Li seraphi, pus net que veri,

Reclamo vostre adjutori
Ab vós ensemps cascun dia;
A donchs playe-~~us~~ dins armari
Senyor, cloure tot sofisme,
Perquè voussen~~xi~~ l'adversari,
Fassats tost finar lo Scisme.

Esmentarem alguns versos: "Com de sauber yel~~la~~ traspassa Vergili, Reys autres mil dels pus subtils poetes, E queⁿs volgués David ab los profetes..." La darrera cobla, abans de la tornada, és concebuda d'aquesta manera: "No fonch joyós de pondre l'esturç may en verda plana, Que z yeu suy per vós, on grena Devinitatz, que rescondre Volch subtilment tres persones En si donchs d'aut regisme, Clam-vos qu'exalçar coronas Fassats tost finar lo Scisme."

La idea que la contemplació de la Verge li comunica més sauber que Virgili, entre altres coses, així com la comparança de la joia de l'esturç, en pondre els ous en la plana, amb la contemplació de la Divinitat pel poeta, és realment extraordinària.

V. Johan de Sanassas ganyà joia

Gays trobadors, si voletz bona regla

~~Ha~~ 110.- No estem ben segurs que al nom del poeta sigui aquest, però a nosaltres ens ho sembla després d'haver examinat a tota mena de claror el cançoner en aquest indret. En Joan de Sanasset, no altrament conegut, va obtenir la joia amb una poesia prou original, endreçada a la Mare de Déu com si fos la seva enamorada. La confusió, que segueix constantment en tota l'obra, es prou transparent. L'originalitat radica principalment en el

fet d'adreçar-se als altres companys ("gays trobadors") que
concorren a la mateixa joia. Reproduirem la primera cobla, ~~xxx~~
que és, entre totes la més suggestiva:

Gays trobadors, si volets bona retgla
En lo dictar que fayts en certa joia,) s
Venits en gay e veyretz com s'enjoya — plus
D'antes virtutz ~~pains~~ que s'autre d'est setgle,
Celha qu'yeu am e tant-li per mestressa.
Venits avant! guardats com és perfeta!
Venits, venits! contemplats-la discreta!
Qual'huy haurets de bell dictar endressa,
No'ns cal cercar altre fundat registre.

Com es veu per aquesta mostra, l'obra consta de cinc cobles de
9 versos capfinides, en abbaccede. En la tornada es repeteixen
els rims de la segona part de la cobla precedent, de cinc ver-
sos. La divisa que apareix en aquesta obra, única coneguda d'
En Sanasses, és Fons d'omiltat. La ficció sembla desviar-se en
alguns versos, com és ara: "Dompnes presans se fan coral amigua",
"Per costums folhs no'l vay lo cap en roda. E plau-li poch scol-
tar parlaries". Més endavant endreça l'obra: "Per que z a vós,
senyors del Consistori, present mon vers, sitot no se n'és dig-
nes". En altres versos es manifesten virtuts i flors que no po-
den dedicar-se sinó a la Verge Maria, com la tornada: "Fons d'
omiltat, vostres fau-me decori Per cascún jorn, sitot me son
indignes, Donchs a vós, que z etz sobre tots condignes, Fayts-
me venir de costa Sant Gregori Entre los sants que veson mera-
valha".

VI. Canssó d'Amor, feta per En Guillem de Masdovelles, la qual
fons coronada en Barchalona.

Lo temps present de ganya primavera

M55.- Podria succeir que quan aquest llibre surti imprès s'hagi publicat complet el cançoner M, el qual, com no s'ignora, representa per a nosaltres el dels Masdovelles, ço és, En Guillem i el prolífic nebot seu Joan Berenguer; mancant-hi, però, les quatre obres del germà d'aquest darrer, el jurista Pere Joan, perquè li siguin completes les obres dels tres Masdovelles.

D'En Guillem de Masdovelles n'hem acoblat les dades en ocasió d'una altra cançó d'amor que va ésser coronada a Tolosa (vol. I, p. 340-1). En estudiar les altres obres seves potser encara reunirem algunes noves dades. Estem mancats d'elements per a judicar cap data a aquesta obra, però estem temptats d'assignar-li algun dels anys entre el 1410 i el 1415. La primera cançó d'amor (Verge) tramesa a Tolosa la creiem escrita entre el 1375 i el 1380. Per diverses consideracions, i tot lligant algunes dates d'obres batalleres i de deseiximent, creuríem que la llarga vida del poeta degué escolar-se entre el 1335 i el 1440, car ell mateix indica per aquesta època que havia arribat a gran vellesa ("vellart"). Per altra part, una poesia del seu nebot Joan Berenguer, la qual creiem que podria datar-se pels volts del 1450, parla de "mon oncle que Deus haja"; ço que ens autoritza a donar a En Guillem una activitat poètica que pot oscil·lar entre el 1370 i el 1435, com a límits extrems.

Aquesta obra d'En Guillem de Masdovelles apareix formada per les usuals cinc cobles creuades, sense que hi hagi cap combinació encadenada en abba cddc i totes les cobles ^{són} essent capfinites (~~anomenades també, algunes voltes, capcaudades~~). La tornada, segons costum, gairebé general, repeteix els rims de la darrera part de l'última cobla. Aquesta obra, que va ésser coronada, sense cap frase velada que la deixi entreveure, com a

9
Tolosa durant la joventut d'En Guillem de Masdovelles, dedica-
da a la Mare de Déu.

La temperatura dolça de primavera li encén els sentits. Té
por que la seva enamorada li digui "arrera!" Si no el socorre,
el prim dard d'amor el ferirà. Mentrestant, ~~la~~ suplica que el
curi. Està disposat a sofrir, i sofrirà encara més. La seva gen-
tileza, que resplendeix com el sol, quan haurà vist com està
flagellat tindrà pietat d'ell. Els sospirs i el greu pensament
li mouen debat; però l'esperança, que no li fallirà, farà que
ella li atorgui el joy promès. Aquesta obra és interessant, mal-
grat el llenguatge difícil que era exigit el mateix per a acu-
dir a Tolosa que a Barcelona. En donarem la primera cobla i al-
gun vers saltat.

Lo temps presens de gaya primavera
M'ansén tan fort, que m'amor decori
Mils que no sull, cosirant l'adjutori
De leys qui's taysn que ^{m'} digu' "Amichs, arrera!"
Per gran rayzó, car és de pretz tan auta,
E z yeu li suy tan sotsmès he tan baix,
Que si guay temps e z amorós pentaix,
Socors no'n fan, suy caygutx en defauta.

W Fin,

1 e
50
"Per qu'ieu soffir e soferrey encara Lo dan qui prenych, ~~titot~~
vey que me'n créscha, E serviray lo mils que servir puscha,
Sallan, sofrén, pus ella m'és tan cara, ~~E~~ Si no's pot far que sa
gran gentileza, Què resplendeix ~~així~~ com faç'l solella, Quan
aurà vist mos redoblats flegells ^{No'm} ~~comprest~~ la mà de pietats es-
tesa".

Aquesta obra d'En Guillem, així com la del nebot, traduc-
ció al català i en part espatllada, com ell mateix declara, va-

6. Elle consistoria; la cerimònia; els llibres de l'art.

Les referències sobre els concursos de la Gaia Ciència de Barcelona, llevat de les esmentades fins aquí, són rares, però semblen segures. Es basen en les que ofereix el text de N'Enric de Villena titulat El l'Arte de Trobar. Se sap que N'Enric de Villena, així com N'Iñigo López, marquès de Santillana, varen venir a Barcelona amb En Ferran d'Antequera i presenciaren la seva coronació a Saragossa.

N'Enric de Villena parla d'una manera molt per sobre de la bonesa que es desprèn de l'art de Trobar: "Tanto es el provecho que viene desta doctrina a la vida civil, quitando ocio, e ocupando los generosos ingenios en tan honesta investigación, que las otras naciones desearon e procuraron haver entre si escuela desta doctrina, e por esso fué ampliada por el Mundo en diversas partes". I, en havent descrit les festes i la forma del seguiment, exclama: "E mostrábase aquel advantage que Dios e Natura ficiéron entre los claros ingenios e los obscuros". Recordin-se els extractes que portem fets, especialment de l'Averçó (cap. VII, p.).

Traduirem del tractat de N'Enric de Villena els paràgrafs que facin al nostre objecte. Retreu un fet, respecte a actes que precediren a la creació del Consistori de Barcelona, que no es troba enlloc més: "A aquesta fi el rei Joan d'Aragó, primer d'aquest nom, féu solemnia ambaixada al rei de França, demanant-li que manés al Col·legi dels Trobadors que vingués al seu regne l'estudi de la Gaia Ciència. L'obtingueren, i en fundaren l'estudi, ~~en~~ en la ciutat de Barcelona, dos mantenidors que vingueren de Tolosa per a ~~l'estudi d'aquesta~~ això. Ordenaren-ho d'aquesta manera: que hi hagués en l'estudi ^{i consitori d'aquesta ciència} de la ciutat de Barcelona qua-

tre mantenidors: l'un cavaller, l'altre mestre en Teologia, l'altre en lleis, i l'altre ciutadà honrat; i que quant algun d'aquests morís en fos elegit un altre de la mateixa condició del finat pel Col·legi dels Trobadors i confirmat pel rei". Es veu que la forma d'elecció és la mateixa que es desprèn dels documents d'En Joan, d'En Martí i d'En Ferran. La novetat consisteix en el fet de l'ambaixada al rei de França i dels dos membres del Consistori de Tolosa que vingueren a Barcelona. Segueix historiant les vicissituds dels Consistoris fins a aconseguir la seva època. "En temps del rei Martí, son germà, foren més privilegiats, i augmentades les rendes del Consistori per a les despeses faedores, així en la reparació dels llibres de l'Art i vergues de plata dels verguers que van davant del Consistori, com en les joies que donen cada vegada i per a celebrar les festes generals. I en aquesta ocasió es feren molt assenyalades obres, que foren dignes de corona". "Després de la mort del rei Martí, pels debats que es tingueren al regne d'Aragó per a la successió, hagueren de fugir alguns dels mantenidors i els principals del Consistori cap a Tortosa, i cessà el Col·legi de Barcelona". Després fou elegit el rei Ferran, al servei del qual va passar N'Enric de Villena. Aquest va procurar la reforma del Consistori, i l'assenyalaren com el principal entre els que el componien.

Mentre N'Enric de Villena va ésser a Barcelona, les "matèries que es proposaven eren, de vegades, de llaors de Santa Maria, altres vegades d'armes, altres d'amor i de bons costums". Convé retreure tot l'ordre de la poètica festa tal com l'explica un testimoni ocular de tant relleu. "Arribat el dia fixat abans, es congregaven els trobadors en el palau on jo m'estava

i des d'allí sortien ordenadament, els verguers davant, i els
llibres de l'Art que portaven el registre davant dels manten-
dors. I congregats al dit Capítol -(dels predicadors)-, que ja
estava aparellat i emparamentat de panys de paret tot a l'en-
torn, i en el qual s'havia fet un seient amb grades, es col.lo-
caren D. Enric al mig i els mantenidors a cada banda, i, als
nostres peus, els escrivans del Consistori i els verguers més
avall. A terra era cobert de tapisseria, i hi havia fets dos
cercles de seients on es situaven els trobadors. Al bell mig
s'hi veia un bastiment quadrat, tan alt com un altar, cobert
de panys d'or, i, posats damunt els llibres de l'Art i la joia.
A mà dreta hi havia la cadira alta per al rei, que hi solia és-
ser present - com en 1413 - així com molta altra gent que hi
compareixia". "Fet silenci, s'aixecava el mestre en teologia
(com En Felip de Malla en 1413), que era un dels mantenidors,
i feia una ~~xxx~~ pressuposició amb el seu tema i les correspo-
nents al·legacions en llaor de la Gaia Ciència i d'aquella ma-
tèria que s'havia de tractar en aquell consistori; i tornava
a seure. Tot seguit un dels verguers deia que cada un dels tro-
badors allí presents expandís i publicqués l'obra que portava
feta, de la ~~xxx~~ matèria que li havia estat assenyalada. Després
d'això cada un s'aixecava i llegia amb veu clara la seva. Les
portaven escrites en papers de ^{damasquinats?} masquins de diverses colors,
amb caplletretes d'or, de plata i de formoses miniatures, com
millor cadascú podia. I, així que totes eren publicades, les
presentaven a l'escrivà del Consistori". - "Després es tenien
dos consistoris: un de secret i un de públic. En el secret fe-
ien tots jurament de judicar dretament, sense cap parcialitat,
segons les regles de l'Art, quina era la millor de les obres

allí examinades i llegides puntualment per l'escrivà. ^{amb} dels mantenidors apuntava els vicis en ella continguts, i els assenyalava en els marges exteriors. Així, totes requerides, a la que era trobada sense vicis, o a la que en tenia menys, era adjudicada la joia pels vots del Consistori". - "En el consistori públic, es congregaven els mantenidors i Trobadors en el palau i D. Enric partia ^{amb} ~~enmig~~ d'ells, com és dit, ^{de} dret al capítol dels frares Predicadors. ^{Una vegada interfect tot hom} Ja col·locat ^{vi} fet silenci, jo els feia una pressuposició lloant les obres que havien fet, i declarant en especial quina mereixia la joia; i aquesta ja era duta per l'escrivà del Consistori, en pergami, ben il·luminada, i amb una corona d'or al damunt. D. Enric firmava al peu, i després els mantenidors; l'escrivà la segellava amb el segell, ^{pendent} del Consistori, i portava la joia davant de D. Enric. ~~fixxx~~ Cridat el qui havia fet aquella obra, aquell li lliurava la joia i l'obra esmentada, la qual era copiada en el registre del Consistori i es donava autoritat i llicència perquè es pogués cantar i dir en públic". - "Això acabat ens en tornàrem d'allí al palau ordenadament, anant entre dos mantenidors el qui havia guanyat la joia, la qual un macip portava davant amb ministrers i trompetes. Arribats al palau, els feia donar ^{menges} confits i vi, i després marxaven els mantenidors i trobadors amb els ministrers i joia, i acompanyaven el qui l'havia guanyada fins a casa seva".

Com pot observar-se, En Villena ens presenta l'explicació detallada dels tres Consistoris, o, millor dit, les tres reunions del Consistori, ço és: la pública de l'expandiment de les poesies, la secreta destinada al judici, i l'altra pública de recompenses. Per a les públiques, veritables festes, ens deta-

lla l'autor l'ordenament del seguici (41).

Tenim, encara, un document de la més gran importància, publicat en 1921 per l'amic M. Olivar, que ens proporciona un aspecte, abans insospitat, dels Consistoris de Barcelona, al mateix temps que dóna força a les descripcions de N'Enric de Villena. Es tracta de la publicació de dos discursos ("presuposiciones") predicats en 1413 "In presentia domini Ferdinandi Regis Aragonum, in sui aula Palatii die februarii 1413", per En Felip de Malla. L'estat d'esbós en què el ms. ens ha transmès aquests notables discursos (o, millor dit, sermons) ens fa pensar que potser el mestre en teologia féu un assaig dels seus discursos jocfloralescos i els pronuncià davant del rei en el mes de febrer per a llur aprovació o correcció (42). Dels documents de constitució i atorgament de subvenció es desprèn que les dues festes públiques (la d'expandiment de les obres i la de remesa de la joia) es celebraven no en febrer, sinó per la Mare de Déu de març (Anunciació, dia 25) i el diumenge següent. S'havia anticipat la data, en reprendre's els Consistoris en temps de Ferran, portant-los al febrer? Es possible, però no probable. Quan En Joan I escrigué als consellers, el 19 de febrer de 1396, demanant-los nova subvenció per a les joies de la Gaia Ciència, els recorda "la molt bella festa" de l'any precedent. Els consellers, encara que tard i negativament, procuren respondre a llur rei el 18 de març, ço és, abans de la diada usual.

Resulta dels dos discursos d'En Felip de Malla (originari de Malla, prop de Vic) un gran ensenyament. Els esborranys (tots els sermons que es conserven dels més grans oradors sagrats ho semblen) estan plens d'apuntaments d'al·legacions de l'Escriptura, dels sants pares i d'obres de poetes clàssics, principalment

llatins, que tant podien haver influït en l'estil dels En Malla. A part d'aquestes darreres citacions, en fa algunes de desconcertants, com la de creure català l'Arnau Daniel ("vivit inter Arnaldus Danielis"). El primer sermó es suposa haver-se dit en l'acte de l'expandiment de les obres pels poetes, i ens hi fa saber que la joia oferta era un brusc espinós, per l'aspredat del temps de guerra (precisament la que es tenia entre En Ferran i En Jaume d'Urgell, de trista recordació). En Felip de Malla adreça una crida als poetes i els proporciona temes diversos; però indica que el que tiri a la joia ha de tractar, aquesta vegada, de fets d'armes. El segon sermó és per a ésser dit el dia de dictar la sentència. "Los trobadors d'aquesta ciutat... han fets e presentats molt gays dictats, cascun digne de major joia que no és la que vuy se presenta, mas per tal com no ~~ha~~ la poden tots haver no pot ésser dada sinó a hun, han triada los jutges.." i deixa enlaire el nom del poeta coronat. Diverses coses resten inacabades en aquests esborranys prou interessants, destinats a dues festes públiques en les quals Felip de Malla parlava en nom dels seus "maestres e companyons jutges de la gaya ciència". - Sense el volum dels sermons per

N'Enric de Villena també tracta dels llibres de l'Art de Trobar col.locats en una mena d'altar, del segell del Consistori (la figuració dels quals és exposada en els documents), i del registre de les poesies premiades. On hauran anat a raure? Però, seguint un altre paràgraf, veurem la idea que té dels llibres de l'Art o dels Tractats, la història i la coneixença dels quals podia haver tret de relacions directes de poetes de Barcelona o de l'examen personal d'un llibre contenint un conjunt de tractats. El traduïm amb les mateixes confusions que presen-

16
Dició per En Felip de Malla, notera que el dia 7 de juliol predicà a Santa Maria de Mar (Dició del Consell, l.p. 240),
p. 265

son t

18
ta: "El Consistori de la Gaia Ciència es formà a França, a la ciutat de Tolosa, per En Ramon Vidal de Besalú".- "Aquest Ramon, per ésser començador, no ^{en}parla prou completament. El succeí En Jofre de Foixà, monjo negre, que estengué la matèria, anomenant la seva obra Continuacion del Trobar".- "Vingué després, de Mallorca, Berenguer de Noya (Troya), i féu un llibre de Figuras e Colores rhetóricos".- "Després escrigué Guillem Vedel, de Mallorca, la Suma Vitulina, amb aquest tractat. Perquè durés la Gaia Ciència, es fundà el Col·legi de Tolosa de Trobadors, amb autoritat i permís del rei de França, en el qual territori es troba, i els donà llibertats i privilegis i els assignà certes rendes per a les despeses del Consistori de la Gaia Ciència. Ordenà que hi haguessin set mantenidors que fessin lleis".- "Feren el tractat Leyes de Amor, on s'esmenaren tots els defectes dels tractats passats".- "Aquest era llarg, per això En Guillem Molinier l'abreujà, i féu el Tratado de las Flores, prenent allò més substancial del llibre Las Leyes de Amor".- "Després vingué fra Ramon de Cornet, i féu un tractat d'aquesta ciència, que anomenà Doctrinal. Aquesta no es tingué per obra tan bona, per ésser de persona no gaire entesa. La hi va reprendre En Joan de Castelnou". Hem corregit els noms propis, però hem deixat els títols dels tractats tal com els porta N'Enric de Villena.

La relació dels tractats que s'acaba de copiar fa pensar que un dels llibres de l'Art que servava el Consistori de Barcelona de tan digna manera, era el conjunt format poc després d'haver estat creada la institució, que es troba ara a la Biblioteca de Catalunya, ms. nº 239 i del qual s'havia perdut el rastre des que el P. Villanueva l'havia descrit. Amb l'excepció de la Suma Vitulina, tots els altres tractats hi són, en aquest ordre: 1,

Mirall de Trobar, del mallorquí Berenguer de Noya; 2, Regles d'En Jofre de Foixà; 3, Regles d'En Ramon Vidal; 4, La doctrina, potser del mateix Ramon; 5, Compendi d'En Joan de Castellnou; 6, Doctrina de Cort, de Terramagní de Pisa; 7, Correcció i glosa de l'obra d'En Ramon Cornet, per en Joan de Castellnou; 8, Las flors del Gay Saber, d'En Guillem Moliner, i 9, El Diccionari d'En Jacme March.- Un altre llibre de l'Art podria ésser el ms. nº 13 de Sant Cugat, que es troba a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, el qual conté Las Leys d'Amor, redactades principalment per En Guillem Molinier, de Tolosa. Aquest devia copiar-se qui sap si a Tolosa mateix, però segurament per mans catalanes, perquè hi abunden catalanismes. Hem parlat de tots els tractats amb detenció en el cap. V (Escola de Tolosa), vol. I i en el VII del present segon volum. Potser va ésser encarregat tot seguit de coneguda la grossa compilació (1356). La formació i adquisició dels dos manuscrits degué precedir la constitució del Consistori de Barcelona, i potser no hi era estrany el propi Jaume March, vist que el seu Diccionari hi era inclòs.

Però podria retrobar-se en part el registre de les poesies coronades que duia l'escrivà del Consistori de Barcelona? Potser era un estat fragmentari de la coneguda antologia dita Cançoner d'amor (J). Consta de models de poesies en la primera part i en la segona, apareix encapçalada cada obra amb la classificació detallada de la seva forma mètrica. Es clar que s'assembla força a altres registres catalans; però l'obra el document, copiat textualment del d'En Martí per Ferran d'Antequera, del pagament per la casa reial dels quaranta florins per a les despeses que ja coneixem. Per a un senzill registre no calien caligrafies: no obstant, és un xic més decorat que els altres. Hi

ha també el precedent que és l'únic ms. del qual es conserva una còpia antiga ~~(K)~~ ~~ms~~ (K, ms. nº 10 de la Biblioteca de Catalunya).

Hem vist ara que el favor reial no ha deixat ni un sol moment de protegir els Consistoris, que li deuen la vida des del naixement dels nostres Jocs Florals (els quals sufragava amb joies que imitaven flors). Per bé que les despeses de la primera festa varen ésser pagades per la ciutat, aviat no ho haurien estat si no hagués comparegut la casa reial d'Aragó prenent-les totes al seu càrrec. Els nostres reis eren afectats a tota manifestació de cultura, però el conreu de la poesia ~~xxi~~ els venia de lluny, com sabem, i són cinc els coneguts com a autors d'obres poètiques.

Era natural conseqüència que la nostra poesia fos, en gran part, cortesana. En estudiar les obres de l'escola poètica de Barcelona al seu ple (Cap. IX) veurem l'admiració/^{constant} que inspira als nostres reis, adhuc en èpoques dissortades per a la pàtria: enyoren la prolongada absència de l'un; parlen, per boca de la reina, del dol per la mort de l'altre; segueixen els esdeveniments polítics; es fan contraris els ^{que} ~~quins~~ eren amics. Quan ve la decadència, en els moments més tràgics, els poetes s'entretenen en qüestions amoroses alambinades i artificioses, i són els potentats de riquesa, no els reis llunyans, els qui ofereixen joies. Convé dir ben de pressa que d'artificiosa i acadèmica ho era, la poesia de tot arreu, de tots els països.

7. Els tractats tolosans a Barcelona.

Intentarem estudiar Las leis d'Amors que es troben a Barcelona, però de les quals existeixen dos estats separats a Tolosa,

No s'entén?

més per la divisió i algunes curioses variants que no són per diferències essencials. No cal dir que en dates molt distants, que esmentarem, aquests dos estats s'han publicats i poden examinar-se amb detenció. A nosaltres, però, no ens interessin sinó per a determinar a quin dels dos de Tolosa s'assembla el text de Barcelona.

La reducció en vers que varen creure útil redactar de la immensa compilació Las Flors del Gay Saber, tan solament es troba a Barcelona en el conjunt de tractats de què hem fet menció en el paràgraf anterior (nº 6); el qual, per sa gran raritat, va ésser publicada per la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans, en 1927, per cura del qui fou el nostre bon amic Josep Anglada. En haver donat compte d'aquests dos tractats haurem examinat tots els tractats coneguts (Vegeu vol. I, pp. 312-332, i, en el present, pp.).

I. Las leys d'amors per En Guillem Mblinier.

~~xxxxxx260xxxxxtiratgexxxxxx~~

↳ part

(p. 259)

- De primer copiarem, de la nostra Bibliografia de 1914 (p. 260 del tiratge a part), la descripció completa de les Leys de Barcelona (p. 239 del tiratge a part de l'Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans), tot tenint en compte les idees expressades per l'Anglada (43). Es troba, com hem dit, en l'Arxiu de la Corona d'Aragó, Sant Cugat, nº 13. «Escriptura de la segona meitat del XIVè. segle. 5 folis taula, més 5 de blancs, més 141 de text marcats modernament amb llapis. La taula no condueix a cap foli. Tot el llibre, de format 342 x 258 mm, va escrit a dues columnes; títols vermells, caplletres i corderons de vermell i blau alternats. Algunes caplletres tenen més importància:

α
es una alpha
lletra grossa

le

són les que comencen les parts 1^a, i 3^a i 4^a. Les parts
quals apareix dividit són sis en lloc de cinc. Aquestes corres-
ponen als folis següents: I, al foli 1; II, al foli 25; III, al
foli 36 a; IV, al foli 39 a; V, al foli 98 v^a; VI, al foli 137 v. b
En un foli de guarda s'ha conservat enganxada una carta del P.
Jaume Caresmar, que fa així: "Est llibre fou compost per un A-
nònym Provençal en lo sigle XIII en que florí la Gaya Sciència.
Està escrit en llengua Catalana, per rahó de averse introduhit
la llengua Catalana en la Provença ab temps que sos Prínceps fo-
ren catalans, ^{Compte} i descendents dels Comptes de Barcelona: bé que
té veus mescladas pròpies de la llengua de aquell pays. Lo tí-
tol de la obra és: Las lleys de amors. Enseña y dóna regles per a
trobar, y fer coblas y altres gèneros de Versos; y estos Poetes
se deyan Trobadors". Relligat en pergami. Al llom: "Las ll/ de
/ amor". En la part inferior del llibre, taques d'humitat.

Probablement el primer llibre adquirit pel Consistori de
la Gaia Ciència de Barcelona. Degué ésser copiat, probablement,
a Tolosa, per mans catalanes; perquè els catalanismes són rela-
tivament abundosos. Aquest tractat conté sis partides, i el ma-
nuscrit d'on prové solament consta de cinc. Aquesta particulari-
tat prové del desdoblament de la primera partida. Una altra cu-
riositat és que aquest text apareix abreujat en cits indrets, i
amb algunx que altre rar allargament (Anglad). El present text
és encara inèdit; però el seu original (del qual va copiar-se),
existent a l'Acadèmia dels Jocs Florals de Tolosa, va ésser pu-
blicat, fa molt temps, per M. Gatien-Arnould: Las flors delx
Gay Saber, estier / dichas Las Leys d'Amors / MonumenS de la lit-
térature romane, IX, 3 volums, Tolosa, ^{1841.} sense data, però abans
de 1848.

Existeixen, com hem dit, a Tolosa, dues redaccions: una dividida en cinc parts (Gatien-Arnoul^l) i una altra en tres. Aquesta és publicada per N'Anglada en 1919-1920. Anem ara a descriure el ms. de Barcelona. (foli 1, prelim. de taula): "Assi comensan las leys d'amors. (Acaba la taula.) De pedas i Deo gràcias (foli 1). Ayssí comensan las leys d'Amors. Tres cauzas són necessàrias en far obra". Les tres coses són: Voler, saber i po-
der, que el text esplica raonablement. Donarem nota de les sis parts en què es troben dividides aquestes Leys de Barcelona, que espresenten així (foli 1 vº): "En la primiera tractaré de las manieres de Trobar.". (foli 25 ~~u~~ vº a). "IIª part. Tractat havem de rims et ara devem tractar de coblas. [De coblas e primieramen^q qu'és cobla e ~~quens~~ ^{quans} bordós deu hom haver al may e quens al mens]".- (foli 36 a) "Complida és la segonda partida e ayssí comensa la tersa on devem trattar de verses, chansós e d'autres dictats. III part. Ayssí comensa la tersa partida de nostres Leys d'Amors e devem ayssí tractar de verses.- (foli 39 a) De las VIII Parts d'oració en general.- IIII part. Ayssí comensa la quarta partz de nostres Leys d'Amors on devem tractar segon l'orde presuppauzat, de las VIII partz d'oració.- (foli 98 vº b) La quinta partz de vicis e de figuras, e primierament de barbarismes. (V part. Aquí comensa la quinta pars de vicis e de figuras. Assi comensa la seyzena partz, en la qual devem trattar e pauzar algunas doctrinas et alguns ensenhamens per adoctrinar et ensenhar cels que han bon coratge de dictar; en tornans per qual manera poyran trobar e dittar, non contrastan que l'er natura sia trop dura ad'ayssè far... (foli 141 vº a, acaba:). Aquest vici acorda-se amperizologia, lo qual vici deu hom trop esquivar. E mot havem que soén es pedas, lo qual motas vetz sostenem per so car és trops acostumat,

1 e

1 u

Aquest tros no
està publicat en
l'Annari V

coma que vas dizem; aquel vas és pedas, e cant hom di m'enea (M'anea) dir aytals paraulas; car abasta qu'om diga que'm dixés o el me dix aytals paraulas; o sia aissò que'l sostengam, per car etrop és acostumatx, però pus neta és l'obra que guardar-se. Et aquest vici deu hom trop esquivar en verses et en cansós, et en altres dictatz, però en novas rimadas, majormén quan són longas, no engendra tan gran vici coma en los autres dictatz principals, dels quals havem tractat la esús... Deo gràcias." - Anotem les formes vulgars, prou rares, trattats, distatz.

N'Anglad^e posa a la vista alguns fragments del text de Barcelona, amb altres del ms. de Tolosa en cinc parts (Gatit ~~a~~ en ~~men~~), a fi de demostrar el caràcter d'escurçament que distingeix el de Barcelona, amb alguna rara excepció d'allargament (44). Ultra això, cal notar la diferent classificació de les Leys, de la qual va servir-se el copista-adaptador, completament ignorat, que retreu el nom de Guillem Molinier, el compilador. La dita classificació de les Leys fou utilitzada també per altres companys. Per bé que els nostres poetes consistorials havien de forçar la llengua, de totes maneres degué auxiliar-los el fet de formar un dels llibres que servaven de tan digna manera, com hem vist no fa gaire (Enric de Villena). Tant, però, devien consultar-se aquests llibres de l'Art, que entre les despeses del Consistori hi havia la restauració dels tals llibres, entre ella aquest d'En Molinier. En el seu estat actual, s'hi observen, rastres d'haver estat sovint remenat, a part de les taques d'humitat, que són, sense cap dubte, posteriors.

II. Las flors del Gay Saber, per En Guillem Molinier

~~Pla B2s.~~ - Diu N'Enric de Villena, que a Barcelona havia après

Aquest tros no està publicat en l'Anua
ri II

□ 9

1 de

Annualet

B¹ 8, B² 8

moltes coses; diu textualment així, tractant dels set
dors de Tolosa: "Hicieron un Tratado intitulado Leyes de Amor,
donde se cumplieron todos los defectos de los Tratados passados.
- Este era largo, por donde Guillen Molinier lo abrevió, e hizo
el Tratado de las flores, tomando lo substancial del libro de
las leyes de amor." D'aquest paràgraf sembla desprendre's que
es pensava que En Molinier no era el principal compilador, amb
altres, de les Leys d'amor, sinó que ho era solament de la re-
ducció rimada. Les Leys ~~xx~~ varen ésser fetes pels primers set
mantenidors. No obstant, se sap del cert que En Guillem Moli-
nier va ésser ajudat en l'àrdua empresa per alguns companys.
Quant a la reducció rimada, l'hem descrita en la Bibliografia
de 1914, p. ^{259(?)} 230. Ací, de primer, direm quelcom del conjunt de
tractats, al qual ens hem referit en parlar del Mirall de Tro-
bar, d'En Berenguer d'Anoia (vol. I, pp. 332). Es troba
ara a la Biblioteca de Catalunya, ^{ms. n.º} ~~m.º~~ 239. Es escrit a les
darreries del XIV^{en}. segle. Té 84 folis de paper, de 284 x 208
mm. És a dues columnes, exceptuat el Diccionari d'En Jacme March,
que ~~va de tota plana fins~~ ^{va de tota plana fins} a sis columnes. Títols vermell, i calde-
rons, així com les caplletres, alternats de vermell i blau. En
Villanueva (45) va descriure aquest mateix conjunt de tractats.
En Milà va estudiar la còpia, sens dubte executada a Barcelona,
que ara ~~xx~~ es troba a la Biblioteca Nacional, ¹³⁴⁰⁵ ms. n.º 13406. Va
ésser propietat del marquès de la Romana al segle XVIII ~~XVIII~~,
i va passar a la llibreria del ministeri de Foment i després a
la Biblioteca Nacional. El text que ens interessa es troba, ai-
xí com la còpia, marcat en el n.º 8. En Milà havia estudiat la
còpia, la qual va ésser utilitzada per a les publicacions d'En
Pau Meyer.

Passem ara a la descripció del llibre (fol. LXXI) se cap altre epígraf:

"Las flors del gay saber,
Qui las voldrà saber..."

7 versos i tot seguit el pròleg:

"Aicí comensso las flors del gay saber. E primer le pròleg
Aycí creys saber qi l'enseny
Com fay le fochs on mays lenya".

L'autor s'anomena en el vers "Per què yeu Gm. Molinier". Las flors del gay saber acaben així (f. 157 a): "So és la violeta, Flor neta.- Finito libro reddatur gloria Christo. Amen". Els folis ¹⁶⁷157 a i 207 són en blanc.

L'Anglada va publicar completes, en 1927, Las Flors del Gay Saber (43). Abans En Josep Anglada n'havia publicat dos llargs extractes sota el mateix títol: a, en 1916, en el Recueil de l'académie des, el pròleg i els versos 1-315 (Tolosa, Imprimerie des Troubadours); b, en la revista "Romania" en 1917, volum corresponent als anys 1918-1919, pp. 161-178. Seguirem les planes de l'edició Anglada per a fixar les cinc partides. Com l'edició ^{va} ~~en~~ a dues columnes per plana, indicarem la columna: 1ª part, p. 9, col. 2; 2ª part, p. 10, col. 2; 3ª part, p. 30, col. 1ª; 4ª part, p. 42, col. 1ª; 5ª part, p. 48, col. 1ª.

En Las Flors es troben versos on surten diversos personatges, els quals podrien haver estat col.laboradors d'En Molinier; però no és un fet gaire segur. Es curiós que en Las Flors es faci més clarament que no pas en Leys la constatació del defecte en els quals incorren sovint els catalans; rimar fan consonar vocals obertes amb vocals tancades (plenisonança i semisonança del Diccionari de rimes d'En Jacme March), Les Flors s'expressen d'aquesta manera:

Li Català són gran dictayre,
Però d'ayssò -(vocals)- no sabon gayre,
Qar de petit fan plenier so.
Per ço vocals nomnadas so,
Qar certa votz mostra cascuna;
Estyers lor no'm trobam neguna
Que puesca bé pronunciar
Ne certa síl.laba formar,
Per qè són vocals appel.ladas.

15 Això fa recordar, referint-se al segle precedent, els versos retrets, d'En Cerverí de Girona, "Li català son reprès que no sabon primfilar". Alguns dels antics (Alfons I, Guillem de Cabestany) rimaven correctament com els altres volien. Més endavant (segle XIVè), a la gran majoria dels nostres poetes, que ja els calia força la diftongació, se'ls podia trobar flagrants catalanismes de rima, perquè les lleis de derivació del llatí vulgar varen desenrotllar-se diferentment en provençal i en català, sempre davant la influència de certes consonants. Per exemple, e oberta, en provençal, en general es conserva, exceptuant davant n; en català ^{es} ~~en~~ muda en e tancada, ~~en~~ llevat davant de certes consonants. En molts casos, doncs, la è provençal correspon a é catalana. Respecte a e tancada, en provençal es conserva, mentre que en català es muda en è. De manera que, fora de certs casos especials, é provençal correspon a è catalana. Així, provençals i catalans no podien rimar igual, essent correctes els uns i els altres. Podia produir-se la següent antinòmia: per a l'orella catalana els provençals rimaven malament, mentre que per a l'orella provençal els catalans no sabíem rimar (47).

3. Els tractats perduts

Malgrat ésser gran el nombre dels tractats existents, no hi ha pas tots els que s'havien produït. Encara que no n'hem retrobats sinó tres, pot assegurar-se que n'havien existits més. Aquells tres són: un que se sap que n'escrivia el dissortat Jaume III, comte d'Urgell; un altre, escrit o traduït, de Las Flors; i, per últim, la Suma Vituflina, redactat per En Guillem Vedell, de Mallorca. Anotem

I. Tractat de Gaya Sciència, escrit pel comte d'Urgell Jaume el Dissortat

N'Andreu Giménez Soler (48) publicà en 1899 un document que reproduïrem per l'interès que té ara per a nosaltres:

"Lo Rey.- Comte car cosí: Vostra letra havem reebuda, notificant-nos ^{que} com vós temps ha hajats començat un libre de Sciència Gaya, lo qual havets dreçat a nós; e a la perfecció d'aquell aguéssets necessàries despendícies de caça, singularment de venedors, plagués a nós emprar-vos lo Libre de la Caça que'l comte de Foix tramès al rey don Johan ^{haver nostre} que Deus ~~ja~~ ^{nos} haja. E responem-vos ^{nos} que, après que nós som venguts de Sicília, ~~ve~~ ^{ve} vents que lo dit libre era pus necessari a nostre molt car primogènit lo Rey de Sicília que a nós, enviam-li ^{aquell}, e per consegüent no és en poder nostre. Emperò nós en tenim un altre sobre lo fet de la caça axí mateix, lo qual, ab molts altres libres, és a Barcinona. Complaurà a Deus que hi siam nós lo'us tremetrem per tal que'us en puxats ajudar en la obra dejús dita.- Dada en Valldaura sots nostre segell secret a XXVIII ^{octubre} dies de ~~setembre~~ de l'any M.CCCC.IIIII. Rex Martinus.- Comiti Urgelli."

D'aquest document es desprenen tres coses: a, que el com-

te escrivia un tractat de Gaia Ciència; b, que el dedicava al rei Martí, i c, que per acabar aquest tractat li convenia un llibre de caça. Sembla que entre la Gaia Ciència ~~x~~ i la caça (encara que tracti de ~~venditors~~ ~~venditors~~) no pugui haver-hi gaire relació; però sembla que tant el darrer comte d'Urgell, que demanava el llibre al rei, com aquest mateix, que accedia a deixar-l'hi, degueren veure-hi alguna congruència.

II. Jaume Ripoll. Catalanització i comentari de las Flors del Gai Saber?

En el llibre d'En Pere Miquel Carbonell en elogi ~~de~~ d'alguns catalans hi ha sobre En Jaume Ripoll el que segueix: "Jacobus Ripullus primo ^{publicus} ~~primus~~ Barcinonis tabellio postea jureconsultus eiusdem urbis Barcinonis filius poeta maximus fuit ^{et} rerum antiquarum quam plurimum ~~emulos~~. Tolosa ^{nos Flores} in maternis rhythmis jam ^{editos} ~~percallentissime~~ ^{comentatus} est. Epigrammata multa versus cantilenas et plura opera tam latina quam vernacula lingua decantavit. Et ut memoria teneamus quid salubris ^{salubre} gestum tanti viri comp^{er}itur epigramma quod edidit in laudem illustrissimae dominae Eleonoris, gloriosae recordationis Cypri reginae a me hoc anno jubilei a nativitate Domini M CCCC LXXV noviter reparatum quoniam semideletum esset juxta ^{altare} ~~Cenobii~~ Sancti Francisci Barcilonis repos tum hic inserere ~~ut~~ ut iacet non ~~desinatus~~.- D.I.T. (Deo uni trino).- Epigramma illustrissimae dominae Eleonoris reginae ^{Cypri} ~~qui~~ mortem obivit die ^{vicesimo} ~~vicesimo~~ sexto decembris anno a nativitate Domini M.CCCC.XVII editum ab egregio viro Jacobo Ripullo juris professore civeque Barcinonae". La inscripció és d'En Jaume Ripoll de 1415. La restauració, pagada per En Carbonell, és datada de 1475 (49).

En M. Meñéndez i Pelayo va adonar-se tot seguit portància d'aquesta menció feta per En Carbonell, i va extreure'n, en 1894, el paràgraf principal (50). N'Anglada (51) creu, sense cap mena de dubte, que allò que va traduir i comentar van ésser les pròpies Leys (51). Per bé que les Leys, en cinc partides (Gatien-^{Arnould}Arnold), tinguin un títol (Las flors del Gay Saber estiers dichas Leys d'Amors), no esmentat, En Jacme Ripoll no podia haver catalanitzat altra cosa que Las flors del Gay Saber rimades.

Aquest Jaume Ripoll, que havia estat notari i més endavant catedràtic de dret, que estava tan informat dels estudis clàssics, que n'era tan bon poeta llatí com català, resol una tençó entre Guerau de Massanet i Gabriel Ferrer. Per les dates dels dos contradictors creien que d'En Ripoll podria contar-se una llarga vida (entre el 1380 i el 1440) de producció literària. En Ripoll es prenia la judicatura amb serietat. Ells se les havien sobre quin dels dos mals (bàndols o plets) és menys cruel; però a Jacme Ripoll és molt més llarga la sentència que no pas el debat entre els poetes. Veritat és que l'un d'ells ha- Com a jurista via designat jutge En Joan d'Olivella; però aquest trobant-se que era en Ripoll, prefereix pledejar a En Ripoll va traduir els versos, ja difícils de comprendre al guerrear, però les seves raons seu temps; i, de segur com a traducció comentada, el mateix con- són llargues.

venia als jurats que als Consistoris. Es de doldre que s'hagi extraviat, perquè d'altra manera ens hauria informat de com resol·lia els defectes que trobava als rimadors catalans.

Com que no se'n presentarà cap més ocasió en aquest volum. copiarem les inscripcions del sepulcre restaurat de la reina de Xipre, en el qual En Jaume Ripoll havia inscrit el primer epigrama. La restauració fou encomanada per En Carbonell, a expenses seves, al famós pintor cordovès mestre Anfós: "Et quare in

/ molt ~~est~~ enfeinat per la nova ve-
gueria de Tar-
rega, delega
a Jacme Ripoll
els seus drets.
Com a jurista
que era en Ri-
poll, prefereix
pledejar a
guerrejar, però
les seves raons
són llargues.

expensis Reginam Cypri prefatam cum
calce^{ego} hujusmodi operis^{pecc} praedict^{us} Carbonellus, meis^{uacinnis} chro^o aliis
que imaginibus pingi^u ibidem manu mea propria^{uacinnis} vaticinio colore
nomen pictoris ~~xxx~~ ~~xxx~~ hoc modo ~~xxx~~ scripsi. Haec Alfonsus ma-
gister Cordubensis fabre^o pinxit et fuit ipsum epigramma a me re-
positum apud caenobium divi Francisci Barcionis die festo Ascen-
sionis Domini anno jubileo a^{nativitate} matissitate Domini M CCCC septuages-
simo quinto." (52).

19
III. Guillem Vedell, de Mallorca, Suma Vitulina. *nl*

L'única menció d'aquest tractat, de títol estrany, que sem-
bla una mica suspecte, la devem a Enric de Villena. El seu curt
paràgraf és així: "Después escribió ^{Guilhelmo} Guihelmo Vedel de Mallorca
la Suma Vitulina con este Tratado." Parla, com és sabut, a con-
tinuació, d'haver anunciat el de Berenguer d'Anoia. No hem es-
tat prou ~~x~~ hàbils per a trobar ni el nom ni l'obra.

9. Poetes del segle XIVe i de la primera del XVe

Tractarem d'alguns poetes que o bé havien produït total-
ment dintre el segle XIVe. o bé havien penetrat dintre del XVe.
Encara que es fa molt difícil de fixar dates, car les que es te-
nen són rares, convé ~~xxx~~ considerar que si, per exemple, algun
dels poetes hagués produït a les darreries d'En Pere III, podia
haver aconseguit els primers anys del Magnànim sense arribar a
la vellesa; i que els qui s'haguessin distingit en temps del rei
En Joan haurien pogut assolir el ple dels anys d'Alfons IV. Són
els següents: Jacme March, Pere March, Bernat Miquel, Llorenç
Mallol, Bernat de Mallorca, Jacme Rovira, Aznar Pardo, Pere
de Queralt, Pau de Bellviure, Anselm Turmeda, Pere Tresfort,
Francesc de la Via, Narcís de Sant-Dennís, Jordi de Sant Jordi,

Gabriel Ferruç, Gabriel Moger, Guerau de Massanet, Jacme March, Joan d'Olivella, Ivany, Lluís Icart, Jacme Escrivà, Pròxita, Guillem de Masdovelles, Joan Bassat i Llorenç Pardo. En la precedent enumeració no hem fet constar el caràcter de cavaller, cap de casa, o religiós de determinat ordre, que pugui correspondre respectivament a cada poeta. Entre ells, com en tota colla nombrosa, existeixen grans diferències: d'algun no se'n conserva sinó una obra; n'hi ha d'altres, en canvi, dels quals n'han quedades moltes. De totes maneres resta demostrada la continuïtat de la nostra producció. Les obres que anotarem d'aquests poetes són essencialment líriques, llevat d'un escàs nombre que en tenen molt poca cosa. Alguns d'ells ja els hem donat a conèixer en estudiar la poesia narrativa. Per això és que no en repetirem les dades que varem donar-ne aleshores, i no farem altra cosa que referir-nos-hi. Podria ésser, però, que n'haguéssim adquirit de noves, com en el cas d'En Francesc de la Via. Aquests no són tots els autors que poden haver nat a produït a darreries del segle XIVe segle o a començaments de la següent centúria. Són moltes les obres que ens han arribat anònimes en manuscrit de XIVe, i també ^{de} les fragmentàries o escaduceres, ~~de les~~ no ens n'ha pervingut sinó un bocí: totes seran classificades sota el vinent paràgraf.

10. Poesies anònimes i escaduceres.

tot de nou

1. Mossèn Jacme March (1335-1420-).

Hem tingut ocasió d'acoblar les dades que creiem més segures respecte a aquesta forta personalitat de les nostres lletres en ocasió d'examinar les seves ~~obres~~ ^{obres} rimades (I, p. 525-6) i en el present volum tot tractant del seu Diccionari de Rims (p.)

Ten noves

No tenim per què afegir-hi noves dades. També hem dit de la seva dama poètica Coloma, sobre la qual feia un joc de paraules. Ara la retrobarem en alguna de les obres de caràcter líric; però en general usa altres divises. No obstant, han d'ésser moltes les obres líriques perdudes.

I. Cobles de la Fortuna

Quant ~~en~~ cossir en los fets mundanals

J 146, K 192, L 4, N 19.- Qui de primer va publicar aquesta obra remarcable, que ens ha estat transmesa per quatre manuscrits, a qui l'havia tramesa En Tastú, va ésser, en 1836, En Torres Amat/(53). En Briz va incloure-la, en 1857, en el seu Llibre dels poetas (54). D'aleshores ençà l'han copiada les crestomaties i ~~antologies~~ d'En Bulbena, En Moliner i En J. M. Capdevila. En Milà va publicar-ne fragments i l'estudia en el treball que en va fer en 1865 (55). En els seus Catalonische Dichter (Poetes del segle XIV, Obras, III, p. 311) ⁽⁻³¹³⁾ en fa un estudi més penetrant, ^{alguns fragments} i reproduït ~~gairebé tota~~ l'obra. E Pàgès, Cobles, p. 35-37

Havent estat publicada ~~de nou~~ diverses vegades, no farem ara cap anàlisi del seu contingut. Són tres cobles de 10 versos com el del tema, unisonants. Els quatre versos primers i els quatre darrers són creuats; els dos del mig són apariats. Hi ha dues tornades, que seguint la norma, haurien d'ésser de cinc versos (meitat de deu) però que solament en tenen quatre i rep produeixen els quatre darrers rims de cada cobla. La primera tornada va endregada a Déu, la segona a "Colomba pros". La Fortuna no té compte del talent, de la gentilesa ni de la riquesa; però Déu dóna llibertat a la raó perquè faci allò que li sembli de creure en planètes. Que ell ~~xx~~ n'ensenyi, i que la seva dama Coloma intercedeixi perquè frueixi d'una bona mort i després gaudeixi de la glòria eternal.

1 m

M anto
H m

1 5?

Quan vam redactar aquest estudi va triar molt a publicar-se a l'edició de les obres de Jacme i Pons i Bernau Març a En Pàgès (Castells de la Plana, 1934) Moltes que s'omplien com inèdites, ara s'han trobat i hem de mencionar especialment a referència Pàgès, Cobles i la pluma.

II. Mossèn Jacme March

Dos són los alts, segons lo meu parer,

J 16, K 10.- En Milà, que no va conèixer aquesta poesia fins l'any 1878, va aprofitar l'ocasió de donar aquesta obra, abans inèdita, ^{en} ~~per~~ descriure ràpidament els quatre cançoners Vega-Aguiló (56). Per bé que N'Aguiló ens havia dit que abans de per-venir-li K havia efectuat a París una còpia de J, aquesta còpia no l'hem vista mai, i tampoc no va ésser compresa en la compra de la biblioteca Aguiló per l'Institut d'Estudis Catalans. Per consegüent, En Milà, en publicar aquesta obra, va servir-se del cançoner K.

En J. M. usa alt en el sentit d'afecció amorosa. Avui alt, altar-se són formes perdudes de la llengua, (57) però eren força corrents en el llenguatge dels segles XIVè-XVè. "Dos són los alts, segons lo meu parer, en què amor fa sa perfecta obra." Amb l'un pot recobrar sa llibertat, però per a enamorar-se novament. Tots dos alts plegats maten per excés d'esforç. El segon dels dos alts té el seu fonament en l'esperit, i vol bondat, gràcia i gentilesa, virtut. Amb tot això l'enteniment s'hi deli-ta, i no cal sinó una empenta per a enamorar-se perdudament. La divisa d'En J. M. és "Digna de molt". Són 5 cobles de 8 versos, com la primera, totes ^{capcandades} capfinides. Publicada per En Pagès, Cobles, p. 21-23

III. Mossèn Jacme March.

Làs, treballat e fora de mesura

J 30, K 24.- Aquesta poesia, bella i complicada, però fresca, ens sembla ésser una de les primeres d'En J. M. De la circums-tància de trobar-se perduda entre les obres del seu nebot Auziàs,

ningú n'ha fet esment abans d'ara, ni ha estat mai publicat.
El fet que la primera cobla tingui 7 versos en lloc de 8, prové que el copista de J (K) va deixar-se l'últim vers, que havia d'acabar en ia. Després del vers posat a dalt, segueix:

Visc apartat, avorrint mi mateix,

Planyent mon mal, qui totjorn tan fort greix

Que comportar és a mi cosa dura.

Aquest canvi d'amor és perquè la seva amiga es troba lluny i no la pot veure. D'això li'n provenen sofriments, però s'accontenta de tenir-la sempre al pensament. Si ella l'abandonés preferiria morir. "Lo cas perquè ^{de} prench aquesta via Es com so luny, e no la puch mirar, E del ^{restant} retart, pus no'm puch contentar, Ni fer null bé ni donar alegria; E ^{pus} que so luny, que sovén no la mir, No'm ^{roman} remou res sinó lo pensament, Que nit e jorn me dona ^{greu} gran torment, Havent gran por que no'm vulla jaquir". Cerca remeis per a entretenir el seu sofriment. "E'l dolç pensar ^{pus-} qu'è cha l'enteniment" és imaginar que la té present i que contempla les preciositats del seu cos; però en veure que es tracta d'una ficció la seva tristor augmenta. Copiarem la tornada: "De calitat, de seny e de voler Me so mudat, ^A desque he presumit De vos amar, e gens no'us he fallit, Ans ^{n'è} ne millor del tot, a mon parer". Cinc cobles ^{capcandades} captenides de 8 versos. Els rims són creuats.

IV. [Del Lay d'En Pere Torroella]

Un sobres pler m'és vengut per lo veure

K 181, O² 104, P 139, Z 1.- En el poema col·lectiu d'En Pere Torroella hi ha una cobla

potser esparsa o fragment d'una obra desconeguda. Nosaltres hem examinat prou detingudament aquesta llarga obra en un nostre llibre (58). La nota dels manuscrits que encapçala aques-

ho feia
que per En
Pere, Cobles,
p. 29, m 1974

S X

Tant mon voler s'és dat a'mon

tes ratlles és la del que hi ha en l'esmentada obra de En Torroella. La d'En J. M. és la primera menció que se'n fa en el susdit poema: per cert que canvia segons el manuscrit. Sembla que la lligó més normal seria la que diu Un sobrespler, però hi ha lligons que diuen Un sobtós pler, potser a conseqüència d'alguna mala lectura. Així va publicar-la en Milà fa molts anys (59). Parla mossèn Jacme March. No descriurem aquesta cobla per haver-la publicada En Milà, i nosaltres en 1923. Es mig creuada i mig encadenada. *Pagès, Coblas, p. 25, la publica, no Anualment, completa.*

V. Cobla equivocada feta per mossèn Jacme March a mossèn Pere March.

Sus en lo mig d'una costa

Coblas... p. 33-34

Els dos germans se les heuen de coses crues, equivocades, per fer riure. En Jacme proposa a Pere una endevinalla, prou transparent.

Resposta feta per mossèn Pere March a mossèn Jacme March.

Coblas... : Blanca y wies
Blanca e bella és la costa

En Pere endevina tot seguit allò de què es tracta, i sobre la tornada afegeix una endreça crua. En Milà va esmentar-les qualificant-les de ~~represxatíques~~ coplas cínicas.

Coblas... p. 79-80

2. Mossèn Pere March (1338-1413)

L'Amadeu Pagès va reunir algunes dades interessant la vida del pare d'Auziàs en 1922 (60). Nosaltres vàrem dir-ne quelcom en el vol. I, p. 430. En Pagès li dona naixença pels volts de l'any 1338, i diu que va morir a Balaguer el 7 de juny de 1413. Hem examinat les seves obres narratives en el vol. I (61). Les obres d'En Pere són, en sentit general més fermes que les del

seu germà Jacme i la seva lírica més variada que la d'En Jacme.
Després, d'En Jacme solament ens n'han pervingudes quatre (cinc comptant l'equivocada), mentre que d'En Pere en coneixem vuit, totes força notables.

I. Mossèn Pere March.

Al punt c'om naix comensa de morir.

/4 H^a37, J 143, K 190, L 2, N 85, P 83, O³108.- Set manuscrits ens presenten aquesta obra excel·lent, prova palesa de la seva divulgació i perfecció. Ignorem encara si algun dels manuscrits perduts també la contenen. No hem trobat entre la lírica catalana cap obra de la qual ens n'hagin pervingut tantx textos, solament diferenciats per petitíssimes variants, les quals hauria de tenir en compte, no obstant, el futur editor d'un text acurat, que prou vindrà. En Torres Amat va publicar[†], no gaire bé, la còpia de segur bona, que va trametre-li des de París el rossellonès Tasta (p. 371). En Milà (1865) va publicar-la en el seu primer estudi sobre els poetes catalans (62), i diu que per a establir-la es val dels cançoners de Paragossa (P) i de París (J). Ja en 1864 (63), entre els poetes del segle XIVe, n'havia donat un bon text. En Milà va millorar molt el text [per exemple: com, d'En Torres Amat i En Briz, és, en aquell, c'om]. Són vuit cobles unisonants de 8 versos. Els uns són tots creuats. La tornada i l'endrega en tenen 4. En tota l'obra i les tornades no hi juguen sinó quatre consonants; i tanta és la d'En P. M. que no es nota el més lleu esforç en una obra relativament tan llarga. Els quatre consonants són: ir, ia, assa, at. Procurarem donar una idea rabent d'aquesta poesia fent-ne alguns extractes. Primer de tot, perquè pugui ajudar a observar-se la forma, presentarem la pri-

En Pagan, edició, també la publica novament p. 51-55

mera cobla:

Al punt c'om naix comense de morir,
E morint creix, e crexent mor tot dia;
C'un pa~~u~~ch moment no cessa de far via,
Ni per menjar, ni jaser ni dormir,
Tro per edat mor, e descres a massa,
Tant, qu'a~~ixí~~ ~~vay~~ al terme ordenat,
Ab dol, ab ~~gag~~g, ab mal, ab sanitat,
E pas avant del terme null hom passa.

Quan la mort compareix, no hi val riquesa ni senyoria, saber
ni ignorància, fort castell, mur ni vall, ni arnés: tot ho tras-
passa. "Car tots son uns e forjats d'una massa". Tots sabem prou
que tots hem de sortir del món tart o aviat, i no hi val medeci-
na. El foll no se'n preocupa. "La carn bella e grassa, al front
polit e lo cors ben tallat, Ha tot lo cor e lo sen aplicat Als
fayts del món, que per null temps no's ~~x~~ lassa". Cal recordar-
nos una estona de "Com som tots fayts d'avol marxanderia, E'l
sutzen loch on la mayre'ns tenia E la viltat del que'ns hac a
nuyrir. E naxent~~nos~~, roman la mayre lassa; E nos ploram de fort
anxieta~~t~~. Entrem al món, ple de gran falsetat, Que adés alci~~u~~e
adés nos abra~~ssa~~". El vell podrit, ferit de malaltia que Déu
tramet, és una advertència que fa: "Mas tu no'l vols entendre
ni ausir; Mas, com a porch qui jats en la gran bassa De fanch
pudent, tu'^t bolques en pecat, Dizent, tractant, fesent^{moet} mal
barat, Ab lo cor fals e ab la mà trop escassa". Qui pensa en l'
estat de l'home observa que tot es canvia: el ric es torna po-
bre, i aquell que és a baix pren gran estat; el for~~h~~ es torna
flac i el magre s'engreixa; el jove que es plany del seu dolor,
que el turmenta, "Mor tan lleu co'l vell ^{despoderat} apoderat". El pobre

16
vell no pensa gaire en la mort que l'amenaga. "Deus sap perique
lexa mal hom regir, O foll o pech, e los bons calumnia. Que tal
és bo c'om no té gran baylia. Qu'és fer e mal si'n pot aconse-
guir. E tal homil, quant és monge de grassa, Qu'és ergulós si
ha gran dignitat, E tal regeix una granda ciutat Fóra millor a
porquer de Tarrassa". Convé pensar i servir Déu, i raonar i sos-
pesar les coses, i, abans que la mort doni el cop de maça, dis-
posar dels béns terrenals en havent passat una vida tranquila.
En la primera tornada recorda que ha oït dir que quan un papa
mor, en lloc de la honor del món hauria preferit ésser bover.
La segona la copiarem: "Heu Peyres March pregui Deus que ^{qu'a} ~~una~~ ^{luy}
plassa Donar-me cor e voler esforçat, Que s'ab plaser prenga l'
adversitat, E, sens ergull lo bé que breument passa."

ix
4 ix
Ens sembla que en aquesta obra les cobles vénen en bon or-
dre, acompanyades i creient per graus fins a la fi. El llenguat-
ge, en el qual En P. M. excel·leix, pertany a la millor època.
En les obres narratives era on provençalitzava més. En aquesta
es manifesta francament català: amb prou feines s'hi nota algun
que altre mot llemosí.

II. Mossèn Pere March

C'est falç de món no'l presi un pugès

H^a 39, J 145, K 191, N 86, P 84.- En Milà havia examinat lleuge-
rament aquesta obra d'En P. M. (64). Són vuit cobles de 8 versos,
unisonants i créuades. El pugès o moneda pugesa, com la malla
o el diner, observa En Milà, traient-ho d'En Salat, era moneda
de poc valor. En aquesta obra el poeta fa de moralista. Per la
forma s'assembla força a l'obra precedent, assenyalada amb I.
Posarem ~~en~~ la primera cobla com a mostra, i després donarem uns

Un vers que diu:
C'est qui so fa d'on li
deu venir dan

pocs fragments, més suggestius, per a curioses comparances.

l n
1 c
- ne
l n
1 q
2 ri
"C'est falç de món no'l presi un pugès, Car tot lo trop pla de
mals e d'engan, De vanitat, de dolors e d'afan; Mas qu'en faray
com fa'l ^{rey} d'un pagès, Que vol lo sieu e no vol sa paria, E pre-
sa'el pauch, mas que se'n vol servir, E quant lo pert, no se'n
dóna cossir, Si com de re que tan ^{pauch a valia} pauch volia". Convé ben usar
dels béns que Déu ens ha comenats, que són: Enteniment, rahó,
"franch talan", tot guardant els manaments. "Què val estar ^{duchs} dunchs,
ne coms ne marquès, ^{Dalfis ne reys} Dalfin réy, pus que sab que morran" "Dolors
e mals com lo paubre sotsmés?" "Al mail ^{mal} hom pren com fa al foyll
hom pres que pensa poch al jorn que'l pengaran, E menge e beu,
tot risén e truffan Trove lo saig, qui breument l'a despès".
Tornada: "Més val donar que mendicar tot dia, E comendar que
mandaments sofrir..." L'endrega va dirigida a la "Mayres de Dieu,
humils verges e pia" perquè prengui per servidor l'autor. - Conegu-

da des de 1896 (edició Benetza) P; En Pagi la Republica de 1934 (Cobles, p. 53).

III. Mossèn Pere March

Jo'm meravell com no's ven qui hulls ha.

per folh
1 A
b p
H^a 38, J 143, K 189, L 1, P 82.- En Milà només publica el títol
i les dues tornades (65). "a lliçó de P, força estranya, augmen-
tà una síl.laba: "Jo só meravellat..." Quan un no hi sent és que
no vol entendre i quan un no sap és que no vol aprendre. Sol
presentar aspectes contradictoris de la societat, algun dels
quals presenta d'aquesta manera: "E tench ⁺ qui no guarda on va,
E paubre hom qui trop vulla despendre, E de vassall qui'b se-
nyor vol contendre, E lo bon hom qui'b ^{vil} foll senyor ~~fa~~ està, E
cell qui fa joventuts en veleza, E qui a foll comana regiment".
"Senyor fall ^{ae} ex qui trop estreny la mà ^{ab} servidor a qui la de-
gr ⁺ estendre, E puja cell qui deguera dexendre, E consell cre

^{monsongier e va} d'om monsoneguer va". "E qui per fills e per filles ^{filh o per fih's} ^E serveix ab la sua despesa"... "Qui parla bé e obre malament, ^{menas ne} qui menats e que menta sovent". La tornada i l'andrega són prou interessants. "Prengo cascú, segons la su'abtesa D'aquest dictat ^{algun} lo seu millorament, No guardan me ne nom defallimen; Car tal ^{que-2} sab dir qui ha ^{parcha} parca bonesa". "Verges humils, corona de noblesa, Mayres de Dieu, per nostre salvament Pregatz per mi vostre fill excel.lent, Que'n tot bé far me do gran fortalessa". La forma del primer vers en P, porta un allargament defectuós: "Jo só me-ravellat". Set cobles unisonants ^{casals} creuades de 8 vuit versos, com les precedents. — ^{Que Tals} Vegen ed. Buseligen de P, i la nova ed. (Page) Les Cobles, 1934, p. 57-61

IV. Mossèn Pere March, Sirventesch.

Tots grans senyors, qui bé vol avenir

l ua

H^o 42, P. 85.- Sobre les condicions que deu reunir el bon senyor i els defectes que l'impossibiliten d'exercir honorablement la cavalleria. Cinc cobles unisonants mig creuades i mig apariades, de 8 versos. En Milà va publicar la primera cobla (66). El bon senyor deu "los passats ^{deu} Remembrar, E los presents ab consell dispensar, Ésser previst als qui han a venir", despatxar tots els seus negocis. En veure que hi ha tants mals senyors convé que els sàpiguen triar entre bons consellers i cavallers; per què si els trien entre altra mena de gent serà com si els triessin jueus, car els que estan baixos voldran pujar més amunt, i si els trien de gran estat, encara tindran grans desigs de pujar més alt contra el deure llur. El bon senyor deu tractar amb amor els seus sotmesos. Aquell que és dur envers els seus vassalls, a-viat caurà. Mentre el gran senyor segueixi els seus consells, o-brarà dretament. Si no es cura de res, tots els seus vindran en

ing

desprestigi i en decadència. Cap dels dos textos és conegut. Consta de cinc cobles i mitja. H en comté sis, però segons la usual distribució d'aquestes obres d'En P. March n'hauria de tenir set, amb tornada i endrega. Sis cobles unisonants de 8 versos, ~~mitja~~ mig crada i mig apariades.

A en Barabga de P, i ultimament per En Pagès, Les Cobles 1p. 26-74
V. Mossèn Pere March. Sparça.

Dona val tan com de fer mal s'està

H^a 40.- Aquest únic text conegut va ésser inserit per En Milà, en 1878, en ~~Revue~~ Poésies líriques catalanes (67). És una sola cobla crada de 8 versos. Que prengui consell de bon home, i que es guardi de tot allò de mal que la pugui atènyer. El mal fet per una dona tot seguit se sap. "Dona val tan com de fer mal s'està". E z a coselh de bon hom vol aprendre, E's guard d'açò que mal la pot aprendre E que s'albira que si mal fa que's sabrà; E que be's guard de tot avinentesa E d'èvol gest e de mal parlamén, E tema Dieu e'l marit exament E qu'en bondat pensa mais qu'en bellesa."

T i illina-
ment (1934) per En Pagès, Les Cobles, p 67.

VI. Mossèn Pere March. Sparça.

Vinda ~~Vinda~~ que port color blanch ne saffrà

H^a 36.- Aquesta cobla esparsa ^{era} ~~és~~ inèdita, i no creiem que ningú n'hagi fet el més lleu esment. Es cert, però, que fa de molt mal llegir; i ~~era, sense l'ajut de l'amis En Pere Ruhigues, no n'hauríem tret ni els fragments que donem.~~ Es tracta d'una dona que es pinta i que és amiga de vendre's. Posarem per punts els ~~treballs incomprensos a causa de~~ l'estat del manuscrit, mal més per persistents humitats antigues. "Vinda que port color blanch ne saffrà, perfums e vol donar e ~~per~~endre, E molt trufar, no's tri-

L en dificulta
la lectura:

9 fins que En 1932, va publicar-la En Pagès, Les Cobles, p. 49.

garà a vendre E sinó, ella'nirà. Car, -pus al joch de la lila
fos neta, ~~Tots de far algun bé...~~ E dubte que sia der... De mar
renom e d'Avui... mase.

VII. Mossèn Pere March

C'est qui se fay d'on li deu venir dan.

En Torres Amat (Tastir) i Milà, el pro
L 2.- En poca nota, i amb alguns extractes, exposarem l'argu-
ment d'aquesta obra ~~inèdita~~, de la qual solament es coneixia ab
en 1857? En P. ~~la publica~~ ^{seguint} en 1934, Les cobles
primer vers per la nostra Bibliografia dels poemes catalans, de L
1914. Es una obra de cinc cobles uniscanents de 8 versos, amb els
rims tots creuats. No se'n coneix sinó un manuscrit. Comparació
sobre els vicis de la societat que va aconseguir l'autor. En P.
M. és sobretot un poeta moralista. "C'est qui se fa d'on li deu
seguir dan A l'arme'l cors, per sola voluntat, Que en ell cos-
treny punt la necessitat, Es foll o pech o parent de rian, E si
perçò Déu li dóna damnatge En cors o béns, deu-li ben grasir.
Car maye le val çaylo dega junyir Que se de la pren infern
per un estatge". A ningú, jove o vell, de poca o de gran posi-
ció, no li agrada ésser reprès ni ni reptat de follies passades.
A molts agrada de presumir de gran saber abans d'aprendre de lle-
gir. Tots follegen, tant el pagès com el burgès, tant el neci
com l'assenyal, tant el pillard com el cavaller honrat. El qui
és petit es pensa ésser gegant. Som homes i fellim. "Clars, ca-
vallers, lauradors e merchant E menestrals és lo món ordenat: Cler-
gues pregon per la comunitat, E cavallers la guardon guerrejàn;
Lauradors fan pa, vi e companatge; E menestrals cansen per tots
fornir. ^{Li mercader trahon e fan venir} "Ço n'ha qu'és mester per dinés o bon guatge". És natural
que alguns manin els altres, així com rei, d' o potestat: tenen
el càrrec de castigar la gent dolenta i que fan mal als altres.

La tornada és així: "Rey deu haver tot bon cor de paratge, Sau-
ber de clerch, per tots los fayts decernir; Cors de pagès, per
tot afany sofrir; Fay de ^{mal trencar} rendor aytal rey homenatge".

VIII. Mossèn Pere March

Dompna'm platz ben arreada,

Ha 41.- Aquesta obra va ésser publicada per En Milà en 1873 (680)
Són cinc cobles de set versos com el primer, amb els únics con-
sonants, ada, at. Les cobles són, per consegüent, unisonants. En
la cobla primera planteja tot allò que plau en sentit general,
i en les altres quatre desenrotlla alguns punts d'aquella. "Domp-
na'm platz ben arreada E cavalhier ben armat, E donzella enfre-
sada E servén arremengat, E caval ab gran illada, Ardit e bé a-
frenat E suprén la ^{be} ~~xxxxxxxx~~ tranuytada". Li agrada també la hest
parada i altres coses guerres. "E plat-me l'enamorada Ab lo cors
prim e delgat [delicat], Ab què's tinga per pagada [contenta]
De me per enamorat, E que'm fassa gran hulhada. Per tener-me'l
cors pagat Ela, ^{qu'en} quan serà preyada". Encara li agrada que el se-
nyor sigui ornat de totes les qualitats i així com també una
gran caçada, i assistir a una missa no massa llarga dita per un
clergue respectable. És una de les obres més mogudes, que fa re-
cordar l'autor d'excel.lents novel·les rimades, com El mal d'amor i
L'Arnés del cavaller, les quals hem descrit en el vol. I del Re-
pertori.

3. Bernat Miquel (1370-1405).

En el cap. VII del present volum hem esmentat aquest secre-
tari reial, i li hem atribuït dues obres només en el cançoner
de Saragossa (P 72 i 73). En Milà va esmentar la primera, i amb
prou feines la segona. Abans d'En Milà (1865) En V. Balaguer

(1362), havia descrit el cançoner de Saragossa i copiat una cobla de cada una de les dues obres d'En Miquel (70). En Bernat Miquel si per mort deixà vacant el seu càrrec i fou substituït en 1405, no podia arribar als anys del Magnànim. Per bé que en l'època d'En Pere i dels seus dos fills, En Joan i En Martí, s'havia acabat el període de les conquestes, el manteniment de la integritat del país i de les illes del Mediterrani, amenaçades per diversos ambiciosos, els obligaren a sostenir grans exèrcits i a armar estols ^{de} mar i de terra. Aquests reis a cada punt parlaven de victòries! Hem esmentat un poemeta francès (Robert?), dedicat al rei Joan per a la preparació de la guerra de Sardenya, que fa grans lloances d'aquest monarca (cap. VII, p.). Creiem que la seva producció oscil·la entre 1370x i 1405, data probable de la seva mort.

① i 1458 ostentant ~~dependència~~ ^{Càrrecs dependents del Consellari (Diet-}
^{II} ~~II~~ p. 258, 285). Si ~~fos~~ ^{fos} el poeta (i no el secretari) Resultaria certa la
 I. Bernat Miquel ^{presumpció d'En Milà}.

A Déu primer, qui és cause causant

P 72.- Solament En Milà, en el lloc esmentat més amunt, va examinar aquesta obra. Nou cobles encadenades, soltes, car no tenen altre lligam. Els rims són també alternats, començant per l'agut i acabant pel pla a cada cobla. No estem ben segurs que les lloances del poeta s'adrecin al rei de reis (papa o Déu). De totes maneres retraurem els fragments que puguin representar una cosa o altra, o simplement els conceptes que puguin ésser dirigits a un rei al qual el poeta manifesta el més gran respecte. Com que tant En Balaguer com En Milà varen publicar-ne la primera cobla, n'exposarem l'argument en el menor nombre de paraules possible i donant-ne algun que altre g fragment. En Bernat Miquel agraeix a Déu que hagi format un rei de tal magnitud, que sobrepuja tots

P Se sap que, en una data incerta, En Bartomeu Sirvent va substituir En Bernat Miquel en el seu càrrec. Ambdós secretaris porten lletres a la prima reial, i hi ha altres identitats aquest poeta amb un dels secretaris de Pere II, Joan I i possiblement Martí. En Martí Milà, per la manera com tracta de la magnitud reial i de les conquestes, té un altre que era de l'altre i el Magnànim (69), i de Martí hi ha un Bernat Miquel que firma ~~de~~ 1448 ②

els que són mortals. "De seny, saber, poder e valor tant e de
virtut qui dites son morals, que sol pensar, l'enteniment m'es-
panta". Porta el ceptre a la mà dreta i el pom d'or a l'esquer-
ra, el pom que designa el món subjugat. El rei practica les vir-
tuts cardonals. El poeta en comenta l'honor ^{amadora} ~~amadora~~, la curiali-
- ta, la llarguesa, la liberalitat, la mansuetud. Sembla, d'altra
part, que es dirigeixi a un rei terrenal. L'autor diu, però,
"Liberitat qui'ns fa les mans obrir". Entre altres elogis li en-
dreça els següents: "Rey prexel.lent, gran sou dit e comprès,
Per los vivents, sens que gens apartada, Hun sol moment, pensar
no's ^{pot} ~~ne's~~ deu que lo bastó no aja monarchia". Els vostres vas-
salls "estranyis e no subdits, Son libertats en vostre sola vis-
ta. E'ls altres reys prenen de vós escrits. Donchs tal no's lig
des que vench lo Batista". O, magnífich e triuñant senyor!
¿Qui pensar pot la molt gran altura, Ne ^{com} ~~concebre~~, scrivint-ne
de cor, De vostre cors ^{splícicar} ~~suplicar~~ la natura? ^(Pensant estich - cascan jorn e la nit) ¿Qui trobarà una so-
la persona Haver en tant elevat ^{l'} ~~l'~~espírit?... Los mèrits grans
qui són, a mon parer, En vostres fets e la nova conquesta. Man-
suetud, giny, art, seny e saber. Los ignorants no's cansen de
dir bé. E als sabents, jutjan sciencia manque, En sol pensar po-
der discernir bé, La quinta part del ^{que} ~~vostre~~ ^{con} ~~saber~~ tanca." Els
vostres súbdits es mostren contents "Dient totjorn que jamás en
Espanya En lo restant del món n'en altra ley, No's ^{sent} ~~ne's~~ veu hun
senyor tan afable". Lloa les qualitats de bon conversar d'aquest
"Rey dels regnants". I, tot seguit, el poeta es fa humil: "E si
per cas, ha ma lengua faltat, Ne'n proseguir lo més de vós ja-
quesca, Clam-vos mercè, que'm sia perdonat, Ab tot confiu mon
voler no'm meresca". La tornada i l'endreça va donar-les En Mi-
là. Només direm els primers versos, en els quals En Miquel ex-

preessa que té confiança: "Porta del ^e del món lo govern^{er}...
"De cor ^e cor, de boca ^e voler^{er}".

cell

II. Bernat Miquell

Per molt pensar só en un pensament

P 73.- La forma d'aquesta poesia és interessant. En la poesia precedent només hi havia dos consonants. Aquí també; però mentre que la I era encadenada lliure, la II és creada i les cinc estrofes apareixen amb unes repeticions de frases de la primera part dels versos primer, terç, cinquè i setè de cada cobla. Són cinc cobles de 8 versos i tornada de 4. Com en la composició precedent, En Miquel usa, en tota aquesta, solament dos consonants. Com que la primera cobla d'aquesta obra va reproduir-la En Balaguer en el lloc indicat més amunt, donarem la segona per a fixar el curiós procediment d'aquesta cançó amorosa. "Causa de mal qui'm fa lo sentiment; De mi lunyar e lo bé que havia; Causa de mal és nostra fisopia, E'l vostre dir e mostrar aparent. Causa de mal és vostre continent; ~~En~~ Vostre mirar és gran parensaria. Causa de mal és vostra senyoria, E si ~~us~~ voleu, remey a mon turment". Les repeticions de cada cobla són així: 1ª Per molt pensar; 2ª, Causa de mal; 3ª, No's meravell; 4ª, Ma voluntat; 5ª, No és a mi. En la tornada hi ha dues vegades Prat delitós. Es troba absent de la dona amada, i, en conseqüència, es troba en un estat d'es-perit impossible d'expressar. Malgrat ésser coneguda ~~per~~ En Milà, copiarem la tornada: "Prat delitós, pus só naturalment, Vostre súbdit, no parlant ah falcia; Prat delitós, usau de cortesia, Car si'us voleu No'us fall expedient".

la

1p

u in

4. Mossèn Aznar Pardo (1370-1390).

Ignorem quina havia d'ésser la carrera política d'aquest

*4. Aquest còdex ens faia creure que per Pardo de la Costa i ja aquest
canon valencian. El nostre amic P. Andreu Barb any començava un document
legion el qual comença que al 4 de març de 1400 es trobava greument malalt.*

personatge (segurament aragonès), Aznar Pardo, el qual, segunt
els documents de l'amic A. Rubió i Lluch, tantes voltes referits,
trobem en 1383 amb el càrrec important de batlle general del
regne de València (71). El rei Pere III, a 20 de desembre i des-
de Monçó, li demana diversos llibres per a ús de la capella re-
ial. De N'Aznar Pardo ens han pervingut dues composicions: l'una
en porta el nom complet: l'altra, que no dubtem gens a atribuir-
li, solament porta el cognom Pardo. Encara que no estem sufi-
cientment informats ni ens és possible assignar-li edat, el d'
ésser ambdues poesies fortament amoroses, sembla indicar la se-
va juvenesa. El càrrec que sabem que va ostentar no era gaire
frequent en qui no hagués ultrapassat els anys de l'edat flori-
da. Malgrat això, per a no fugir de l'única data coneguda, es-
tem temptats d'assignar-li una producció poètica d'una vintena
d'anys (1370-1390). 7 400

I. Mossèn Aznar Pardo

1a

3.- Dues lletres poètiques de l'Aznar, amb aire de ~~de~~ (les
represes i tot), amb les respostes de la dama. Les d'En Pardo
són molt exaltades; les respostes de la senyora són molt fredes.
Es tracta de quatre còbils de 8 versos, més uns mitjos versos de
represa. Com que és una obra curta i interessant, la reproduïrem
tota, marcant de cursiva els mitjos versos. El nostre desaparegut
amic Marius Schiff va insèrir-ne uns pocs versos en el seu lli-
bre la bibliothèque du marquis de Santilana (72). "O Déu! e quin
sospirar Fa lo cor luny de vós! Car en als no pot pensar Sinó
en vostres amors. Per que'us supley, cors donors que recordats,
Com vos am'e'us de amat; E tots-jorns vus vull amar, Que sens
dubte trobarets qui'm fets penar." Amich: vostre congoxar Vullats

1 h

M'és greu e molt enugós, Per què'us prech que remeyar ~~vullats~~
les vostres dolors. Que mon cor porfidiós n'a aytalls fets, No
ama ne amarà E diu que no vull amar. Donchs, amich, no perdats
temps en treballar. - Senyora, mon conortar, Se convertirà en
plors; si no'm volets estrenar En breu de vostres amors, ay-las,
e tan greus socós me trasmetets. Com me diets qu'ell vostre cor
No ama ne vull amar, Senyora, si vós volets, bé's pot mudar. -
Amich, lo porfidiar ho'us serà gens profitós, Car yo no'm vull
pus acordar Amar vull nom per amors [Null hom a dalt]. Greus
m'és vostres dolors mas vull pensets, Qu'ell meu cor may amarà,
E diu que no vull amar; Donchs, no'us agreujets, en pus penar, -
Tenit". - Sembla com si ens trobéssim en presència d'una revifa-
lla retardada i transformada dels diàlegs trobadorescs que tenim
tan coneguts (~~vol. p.~~). En ells la pastora (la dama, ara)
es riu constantment de les proposicions amoroses que se li en-
drecen.

II. [Aznar] Pardo.

Loyaltats vol e lon desir ~~me~~ ^{me} comanda
H^a 84, 131, p. 172 i 233.- L'Estat del ms. M és tan perdut, ^{que} en
certs indrets es fa difícil la lectura. A dalt es llegeix ara
solament Pardo, però gairebé assegurariem que anys passats, en
un petit espai que resta abans del cognom, havíem llegit el patro-
nímic Aznar. Cadascuna de les cinc cobles de 8 versos té els rims
diferents, però les combinacions d'agut ^{aguts} i plans és així en totes
les cobles, per bé que aparentin diferents: abba cdac. Els cur-
sius són els rims aguts, molts rars: es veu que dominen els plans.
El primer vers, segons pot observar-se, és llarg d'una síl.laba.
És un fet que no es repeteix, perquè tots els versos són correc-

Repertori,
I. p.

1 b - p

aguts

tas. Ja se sap que alguns gràfics de l'escrivent (ll en lh)
donen cert aspecte a aquest text, sense voler dir, però, que
un desig volgut de l'autor no hi contribueixi. Contra la difi-
cultat de la lectura, hi ha la sort, com en altres rars casos,
que el cançoner H^o contingui dos textos repetits: així, entre
l'un i l'altre, pot completar-se prou bé la totalitat d'aques-
ta composició d'amor. - Diu Aznar Pardo que la lleialtat i el
bon desig li manen que Amor el destrenyi i el flagelli. El temps
i la raó l' aconsellen "Que la en chantan vostre ~~lancer~~ espanda".
I, com que l'estima de cor fi, espera que "mercé farà garir la
~~plaga~~". - Copiarem sencera la segona cobla: "Li auzelhât verç
que per semblan festa Menon gran joy pels prats e pels boscat-
ges; Per fin'amors que'ls dóna ~~bon~~ coratges, De dos en dos,
qu'és us no se n'arresta; Donchs yeu trop mîls de jausir e xan-
tar Amor lausan, que'm de vida joyosa, En los meus huihs quan
bé haubut triar D'amor, servir dompna tan valorosa". - La seva
dama té consciència completa de l'amor constant que els hi té.
El seu cor li ~~reueix~~ reviu a pensar que ella el té presoner, Mi-
rant la figura esvelta d'ella és més feliç que un rei. Les co-
blas 4^a i 5ª són també notables quant a la pintura de l'estat
d'Amor. En Pardo s'entreté en la descripció de les perfeccions de
la dona amada. "Flors excelhens, vostra gays semblança, Vey per
semblans que mon cor, ~~my~~ ^{muy} e dia, E sovint per què d'amar-vos eo-
plia, E que'l donats d'amor bona sperança, E lladonchs mis en un
tal jauzimén que dins lo cors a lo cor m'asaut'e'm vola; Mas quant
eu vey qu'en fassa pensament, Mur de gran dol e res no m'aconso-
la. - Sens e beutats e onesta manera, Franchs aculhirs, jovén e
gentileza, Valors e prestz, gays comportz e franquesa; Fray de
vos un govern, mur e barrera & Que'n sofray mays un parçh de

playa

l q □

→ lausor

le

lu

ls

lu

mercè, Per qu'és gran dan qu'eiçó desfallescha; E ges no crey
que Inà on és tant de bé qu'en algun temps mercè no's rendes-
cha". En aquestes dues darreres cobles hi retrobem frescs eflu-
vis de la poesia, malgrat no ésser coneguda d'ara. La tornada ^{abans}
és també prou senzillament fresca: "Flums de coffort, quant de
vós me sovó, Suy yeu tan gay que'l cor me bat e'm trescha; Per
que cossir mon voler e ma fe, Que'y serviray fins que l'arma par-
tescha".

5. Llorenç Mallol (1350).

D'En Llorenç Mallol se'n coneixen dues obres, publicades
per En Torres Amat en 1836 (73). En Milà va estudiar-lo, i
va assignar-li una data de 1350, no solament per a la poesia es-
tudiada en el nostre vol. I, p. 338, sinó també per a l'altra.
En Chabaneau va acceptar la data proposa ^{da} per En Milà. Resta ara
1 t dir quelcom de l'Escondit. El cançoneret estudiat ha estat re-
produït fotogràficament en 1932, amb notes de N. A. Serra Baldó
que no modifiquen cap punt de vista conegut. No ens atrevim a
consignar cap altra data. No obstant, així el manuscrit com els
textos pertanyen al segle XIVè.

I. Escondit fet per Lorenç Mallol.

Molt seu de vetz, dompna'm suy presentets.

G4. - La correcció, molt oportuna, és deu a En Milà (74), el
qual fa un resum de les comparances més suggestives i de les
més importants amenaces que el gènere es porta. Consta de setze
cobles ~~creades~~ de 8 versos. El poeta s'ha presentat davant la
seva estimada excusant-se i preguntant-li qui són els qui l'han
inculpat d'haver dit que ella n'estava enamorada. Per demostrar

16 li ocorre jugar a tanques o d'escacs, "que tant com juec mon sau-
 17 ber sia plaser, E mala sort no's parte de mon rench, A fi que
 18 els dans trench ab lo coltell, Benegant Déu e los sans atressí".
 19 Que ~~nia~~ se l'emportin pres.- Que si alguna vegada vistja per ul-
 20 tramar, ^{amb} mercaders, "Que per me sois es mogue lo mal temps, Que
 21 tuyt pensen morir de mort salvatge i que'l li colpa de mar nos do-
 22 nen tal smay, que'l govern e'ls arbres de hu en hu. E l'endemà
 23 ne trôpia qualcú fus en mon trast, mort de por^{de} esglay".) Que
 34 si algun dia pensa casar-se, "que ^{ja el cor} en fer cors malastruch, Orreu
 40 e vil, ab sguart fer e tort, ^{Ab} leja faz e rûgallosa ven, ^{Ab} lo
 41 nas llonch e que'l puda l'alé; E crava tant que ^{lo} li gos dir
 42 re, ^{mot} Ne sonar fort, tant me té sola'l peu".- Que si algun dia
 43 li vésen gapes de sortir a caçar, no hi pugui anar sinó sol i
 44 ben lluny; que el falcó li ~~xx~~ fugi de puny"; "jamés no torn per
 45 ^{gran} més hauc que'l faga'. Maleeix Déu i els sants, i que vinguen
 46 llops i li destroeixin els cans.- Se'n torna a casa amb febre
 47 i amb rogall.- Que si en hivern va de camí per alguna cosa que
 48 li convingui, Déu li faci perdre el camí dret i que se li torni
 49 espatat i espre; que vingui la nit amb llamps i trons, i amb tal
 50 terratrèmol que el trobi mort i el "^{noú} estortit".- La tor-
 51 nade porta la divisa "mon rich thresaur", la mateixa de l'altra
 52 obra, que pertany a l'escola de Tolosa. La torna a pregar com
 53 al començament: "Juntos mano vos reclam, que no creyats mals
 54 parlars ni ^qafars, Pus que vesetz qu'^{eu} soy leylals e purs, En
 55 voluntat, qui ^{sua} totes vos am."

6. Bernat de Mallorques, mercader (1385)

Vãrem tractar d'aquest poeta (que es troba amb diversos a-
 pel·latius: Bernat de Mallorques, Bernat de Pal^{ma} i Lo Merca-

der Mallorquí) en ocasió de l'escola de Tolosa (Vol. I, p. 335).
Era la tençó entre Bernat de Mallorques i Jacme Rovira, senten-
ciada pel Consistori de Tolosa amb la data de 1386, que és la
mateixa a què ens referirem tot seguit en presentar la curta no-
ta d'En Jacme Rovira. És ja una data un xic remota: havia de tri-
gar encara set anys a crear a Barcelona el Consistori el rei
Joan I. És també ^{del} Mercader de Mallorques una altra obra que té
aire de dansa i que, per les referències que n'hi ha, es veu
que va tenir força crit, sobretot per la melodia, avui perduda
per sempre.

I. Mercader de Mallorques

Cercats d'huy may, ja siats ~~de~~ e pros

~ bella
P. 201-2. *Sime cobles unisonants de 8 versos, amb tres biers i tot,*
HA 94, ~~187m L 54, N 91, Y 5.~~ ~~Doncs aquesta~~ ~~tençó~~, que
són els del Conort d'En Francesc Ferrer, hi ha ~~HA 94~~ ^{en} el poema
col·lectiu d'EN Francesc de La Via La Senyora de Valor, també
~~la primera cobla~~ ^{que contenen} ~~ELIX EIX~~
sencera. En el Misteri d'En, cada vegada que l'àngel es presen-
ta a Maria, li canta diverses lletres aplicades al so de "Cer-
cats d'huy ^{may} ~~may~~". Es veu, doncs, que havia estat una obra prou
divulgada. En la darrera menció del so (Misteri) ^{d'En} es fan 6 es-
ments d'aquell so. [?] (Del text de la Miscel·lània sembla dependre que aquest
so només és citat 3 vegades en el Misteri d'En)
~~que s'extenç e si no més contenia aquesta primera cobla, que~~
~~porten En Francesc Ferrer. En Francesc de la Via (75). A conti-~~
~~nuació reproduïrem aquesta~~ ^{primera} ~~corta~~ cobla: "Cercats d'huy may, ja
siats bella e pros, que 'ls vostres pres e laus ^{cresi} ~~cres~~ plasents,
Car vengut és lo temps que m'auretz meys, No m'adciurà vostro
aguard amorós, Ne la semblança gayà, Car trobat n'ay altra qui'm
play sol que luy playà: Altra sens vós, perquè li'n volray bé
e tindrè'n ^{car} ~~s'~~ amor, qu'eixí ^{is} ~~cove~~ convé". - *in*

Donarem la cinquena cobla, perfectament inèdita: "A Deu coman vestres belhas
banyó, Vestre dols vis grant a tota gent; A Deu coman vestres belhas
coman vestres banyó, Vestre dols vis grant a tota gent; A Deu coman vestres belhas
no-us banya. Per parlar no'm bany m'ovén miare, mas ~~ante~~ ^{ante} ~~nov~~ ^{nov} ~~amor~~ ^{amor} mi vosa
ara'm ové 22

7. Jacme Rovira (1386)

Com que En Jacme Rovira, junt amb En Bernat de Mallorques, en llur tençó veran ésser sentenciats pel Consistori de Tolosa en maig de 1386, ^{la deixem?} li deixen aquesta sola referència. ^{També} ~~Com que~~ d'En Rovira se n'ha conservat una altra obra, ^{que} l'esmentarem lleugerament.

I. Jacme Rovira, en laor de virtuts.

Bibliografia... porta:

Qui vol al mon desir prest,

Quí vol al mon delit, prest, fama granda

H^b 39.- Per bé que se'ns hagi conservat en un text un xic tardà (darrers del segle XIVè), no dubtem d'aplicar-lo al Jacme Rovira del segle XIVè, no aclament pel llenguatge, que el copista ens tramet encara, sinó també pel seu estil i pels rims que denoten una forma anterior a la del manuscrit. És cosa sabuda que la major part del notable cançoner H^b és escrita pel primer escriptor de la primèria del segle XVè; però conté moltes obres líriques pertanyents a poetes que figuraren en el segle precedent. Amb tot, hi ha un escriptor més modern, que ha deixat també obres força anteriors.- Són vuit cobles ^{capçalades} ~~orades~~ i ~~capçalades~~ de 3 versos. Aquesta obra d'En Rovira apareix en lletra molt correguda i menuda. Algunes expressions són de mal comprendre. No hi ha cap dubte que En Rovira havia compost altres corts que no ens han arribat. La seva divisa o senyal era nos fis corals. Perquè pugui judicar-se de la forma reproduïrem la primera cobla i la tornada: ^{Manó?} "Qui vol al món ^{desir} delit, ^{pleth} prest, fama granda D'onor, bondat e de valor ensemps, E far lur fayt sojornan per tots-temps, E conquistar del ver joy la garlanda; Ab les Virtuts vulla fer concordança, Vols e molts de si foragitant, Dins en son cor Dieu sovin contemplant, Be serà fruit d'eternal benaurança". Va següent les virtuts en aquesta llarga obra. La tornada, per últim,

fa així: "Mos fis corals, en tota part hon sia, En vostre pany
et mon esperit claus, Si com dolç cor de tota vostre llaus, Qu'l
donen jou, virtut e manentia". És una obra força interessant.

8. Pau de Bellviure (1330-1360)

D'aquest poeta no ens n'han arribat sinó dues obres, una de
les quals potser és fragmentària, per bé que té l'aire d'una co-
bla esparça que, pel seu contingut, sembla que completa la idea
que la informa. En parlar dels secretaris d'En Pere III i d'En
Joan I vàrem apuntar la idea de si En Pere de Bellviure podia
ésser pare del poeta Pau (cap. VIII, p.). El Marquès de San-
tillana s'expressa així respecte a En Pau: "Guillem de Berguedà,
generoso e noble cavallero, e Pao de Benibre adquirieron entre
estos grand fama". Tot seguit tracta d'En Pere March (76). En Mi-
là diu que Iñigo Lopez, creia que havia de posar En Pau de Bell-
viure entre En Guillem de Berguedà i En Pere March. L'Auziàs March
com s'ha retret diferents vegades, diu així, respecte al poeta:
"En recort és aquell Pau de Bellviure Qui, per amar sa dona, tor-
nà foll" (77).

La forma d'aquest cognom es troba de diferents maneres. Be-
viure, Bonviure, Bellviure, que sembla ésser la més corrent. És
autor d'una composició endreçada a una dona i d'un fragment con-
servat en Gonella d'En Francesc Ferrer. En una i altra obra mal-
diu de les dones, però no sabem quina referència podia tenir Au-
ziàs March que En Pau s'hagués tornat foll d'amor. Li atribuïm,
per les precedents coincidències, una producció entre 1330-1350.

I. Pau de Bellviure

Dompna gentil, vós m'inculpats a tort

J 137, K 182, L 75.- Són cinc cobles de 8 versos mig en creça-

Conort

des i mig encadenades, però sense sotmetre's a cap re
tot, ~~publicada~~ dominen les ~~crucades~~. Publicada per En Milà en
1878 (78). Comença com desfent-se d'una acusació i té l'aire d'
un escondit; però tot seguit acusa fortament a la seva aimia de
tenir dos amants. Esmenterem l'acusació, i copiarem les frases
fortes, virulentes i, amb tot, suggestives. "Dompna gentil, vós
m'inculpats a tort: Si m'ajut Deus sots-ne mal informada, Car
per Tristany no fon sa don'amada Mils ne tant ferm ne pus leyal
ne fort, Que n'és per mi la dona qu'és leyal; Can yeu vey cert
qu'eu vol hu a caval; Mas quant en vey dos pardals en l'espiga
Reneg d'amor e dig-vos que no liga". - El llenguatge és fort i
com més avança l'obra més s'enforteix. Hi ha un moment en què
fa constar que no diu res per ella, sinó per les altres: "No'n
dich per vós car say qu'ets valerosa, Mas parle tan per les que
fan malesa". Rompent l'estil de veritable gentilesa, "Dans fel
per mal, e carn pudent per rosa; Les quals no vull amar, ans les
desam, Puys fan ab art dos peys caure'n un am. E simbell fan d'
amor ab traydor loire; E no stan bé dos coltells en un fofre".
En haver-la criticada li demana que tingui compassió del seu es-
tat. "A ^{la} cruselats de dompna que no'm planya, Qu'ab un esguart
tot sol me pot ser metge, E no'u vol far, com si fos un heretge
Contra la fe, que ^{de} mercè fora stranya. Donchs, perquè'u fayts?
Cuydats fer benefici; En dar l'amor a un vassall aflicte, Qu'ieu
contra vós ja may no fi delicte Perquè'm en hoy hi en desfici? -
De Dieu tot cert e de gent haurets blasme, Qu'aissi'm façats morir
en crusel signe; E ^{squanejant} squanejant-me d'un esguart benigne Portat m'
avets al darrer punt de spasme! Qui s'és, ni's pus l'enerbat
colp profonde; E si mercè ^{ab} vós en breus no'm socorre Morray sob-
tós, pus vey la mort qui'm corre, Mas si'us volets quiti'm fa-

1 u
1 u
1 e h

1 u
b u

De

tingat

recorre

rets e monde". En la tornada es dol encara: "De vostre
vós mateix'en clam, Dien-me fals qu'en diverses lochs am, Aycí
com mants qu'enveja los fa moure: No menjen l'os ne'l volen
l'exar roure". Aquesta dita final no és esperada.

II. Del Conort d'En Francesc Ferrer
fo
Per fembra ~~xx~~ Salomó enganat,

J 187, L 54, N 9, Y 13.- Els quatre manuscrits són els llocs
del Conort d'En Ferrer que contenen la cobla d'En P. de Benviu-
re. La del nostre autor és justament la darrera de totes les ci-
tacions que En Ferrer esmenta. Havia estat publicada per En Mi-
là dues vegades (en 1865 i en 1874), i darrerament per nosaltres
en 1923 (79). El desengany de les dones de la precedent poesia
continua per exemples, alguns dels quals són curiosos. El Conort,
o ficció d'En Ferrer, és terminat amb la cobla decisiva d'En Pau
de Bellviure: "Per fembra fo Salomó enganat, Lo rei Daviu e San-
só exament, Lo payre Adam ne trencà'l manament, Aristótil ne fou
com encantat, E Vergilí fon perdut per la tor, E sent Johan perdé
lo cap per llor, E Ipocrís morí per llur barat. Donchs si avem
per dones follejat No smayar tenir tal companyia". - Son interessants
els esments dels sacrificis per les dones, sobretot la de Vergilí,

que coneixem per I, 465 p. 518.

9. En Pere Trasfort, notari (1370-1415)

Cap notícia posseïm d'aquest poeta, del qual es coneixen
tres obres interessants. L'una, que marquem amb n° I, es coneix
que va tenir cert crit a causa delx tema tractat. Les altres dues
obres només ens han provingut d'un únic cançoner. Per la n° I sa-
bem que J-K li afegeix la seva qualitat de notari. No en sabem
res més; però, per la qualitat del seu estil, estem portats a
creure que podia escriure entre els anys 1370 i 1415. Aquest cog-

nom es troba en dues formes: Trasfort i Tresfort. La ~~dariera~~ és la més antiga (H^a).

I. Trasfort, notari. Unisonant croada.

Gran càrrech han vuy tuyt l'om de peratge

J 151, K 197, L 11, N 20.- Aquesta obra va ésser publicada per En Torres Amat (80). En Milà, en 1865 (81), donà solament els primers quatre versos, i posa l'autor entre En Ramon Çavall i En Jacme Escrivà, indici de ~~xxx~~ creure'l antic. En l'epígraf d'alguns textos (J i K) figura, com a subtítol, "Unisonant croada", i, efectivament, la constitueixen cinc cobles unisonants creuades de 8 versos i tornada de 4. L'obra d'En Pere Trasfort va contra el vici del renegar. Mentre els lladres i "homeyers" reneguen, el pobre cavaller és perseguit pels renegaires. El pobre no troba qui l'ampari, i, quan mor, no porta cap frare~~x~~ ni vicari a l'enterrament, que serà, de segur, fora de terra sagrada. "Gran càrrech han vuy tuyt L'om de paratge Vers Déu e sants e la Verge Maria. Qui ^{pev} vol mostrar-se de major valia? Entre les gents fan nova ley d'ultratge. Cell qui morí la en Monti-Calvari, A cascun mot renegan a sa mayre, Rompan los més per delit e repayre, Ab jures greus par n^ogun bon salari". Però no reneguen solament per places i carrere, sinó que àdhuc en el temple i durant la missa, no s'estan del greu vici de renegar. El qui no el té és menyspreat per ells. "Enqueres han autre gentil usatge, Que s'algun hom de ~~lor~~ mala paria, No jure Déu e no dits vilania, Dizen qu'és oms de vilàn linatge, E no's del temps ne de lur cartolari. E lo malvat homeyer e robayre Lansen-lo trop e l'amonpus que frayre; E'l paubre justs no troba qui l'ampari".- Cada dia blasfemen contra Déu per fatxenda. De la veritat en fan en-

la

le

gent infamant
e s'hoja en
l'act d'ell M. A.

gany. Més endavant esdevenen pobres de ~~xalunx~~ solemnitat i van
a pidolar als amics, i l'ona s'endú el seu cos.- "E van pel món,
com bandits ab permis, Rauban les mars" amb traça; i, mudant de
fesomia, sense escuder ni patge, moren pobres i se'n van al mar,
que se l'emporta, sense que cap capellà l'acompanyi. "E van pel
món, com ribalts ab quiatge, Rauban les mars ab enginy, de varia
Trist pasonich, cam^{biar}~~bant~~ de fisomia, Envergonyit, sens scuder ni
patge. E z al derrier no moren pas com frayre, Ne sus lors cors
co'l falsari, Al gorch scur d'on mays devon strayre".- La divisa
de Tresfort és Clau, La tornada, per adreçar-se a la Mare de
Déu: "Clau de virtuts, vostre car Fill e Payre Sopleyats qu'ai-
certs no desempari, Sitot^{li} son desobedient contrari, Mas que'l
perdon com féu a Dimas layre".

II. Pere Tresfort. Sparça.

Ab fletxes d'aur untatz d'erb'amorosa,

H^a 147.- Aquesta esparsa, així com l'obra següent, són completa-
ment inèdites, i ignorem que se n'hagi fet cap altra menció fo-
ra de la nostra en classificar tots els primers versos en la Bi-
bliografia de 1914. Aquesta esparsa és, segons el nostre parer,
un encert. Una cobla creuada de 8 versos i tornada de 4.- El poe-
ta ha estat ferit al cor per una sageta d'or que li ha tramès la
seva enamorada. Se sent la ferida al cor i no té cap més alegria.
Però, en contemplar la seva cara, li oferirà cor i cos, supli-
cant-li que ho accepti i que correspongui al seu amor. "Ab flet-
xes d'aur, untats d'erb'amor^a, Dona gentil, m'avetz al cor ferit,
Si fort qu'en res no prenc gaug ne delit, Mas en veser vostra
fas graciosa, Perquè'm 'ofir, amb tota reverença Lo cor e'l cors
e tot quant Deus m'ha dat; Suplicant-vos que ~~he~~ acceptets de grat,

E que'm fassatz de vostr'amor valença". La tornada també és elegant: "Tant ami ja vostra belha presença, Que ~~de~~ d'antra l'ur amistat, Ne'm platz en re lur capteny ne bertut, Ans les menys-preu de captanença".

III. Pere Tréfort

Jovencelhs qui no ha/a'ymia

Ha 146.- Aquesta obreta és una dansa. Els moguts octosíl·labs tenen una cobleta de 4 versos, tres de 8, i tornada de 4. Un jove que no estima no farà mai res de bo, per anys que visqui. En les tres cobletes de vuit versos posa els avantatges que ofereix l'Amor: millora a tothom qui s'hi atreveix; l'apocat esdevé gentil; el vil es transforma en gran mestre; l'obtús es ~~xxx~~ torna eixerit; el pobre, ric; el després es guarda; el dolent/fa passar per mestre. Es dirigeix al jovenet del tema i li fa denta, un xic grassona, sobre la cortesia amorosa. En la tornada s'adreça a Clams de virtut, que és el senyal de la seva enamorada. Ocupa un espai tan petit, que la copiarem. "Jovencelhs qui no ha/ymia ~~an~~ ^{un} ~~sest~~ amorós stil, Com visqués ans quatre mil, No farà ren de valia.- Senyoras d'anta semença, Fin'amors és ten valent Que milhora cors ~~eb~~éns, E son l'om, de reverença, E qui dret va per sa via, Son cors flach nourex gentil, E refan en bé l'om vil Per sa granda maestria.- Amors d'ome pech fay destre, Atres-sí de paubre rich; Larch decrey e gay d'amic, E de savays apte mestre. No'y ems d'após e cortesia, Criatura juvenil, E say dormir ab rafilh En lit d'emayritz tot dia.- Donchs, vulhats d'amor l'empresa Per ses joyes gasanyar; E far-vos-ha coronar En sa cort de gran noblesa. Comensán ab milhoria, En lo mes qui ve d'abril, E trauretz d'elha conil, Lebra, quant dormir volria". En la tor-

1 ure
1 il

nada s'adrega el poeta a l'enamorada: "De virtuts clara
ria De vostre cors femenil, Me fan vi^u lunh exil, De tot larg
civ^l que sia".

10. Mossèn Pere de Queralt (1380-1420)

1 nt

III

Convindria comprovar si aquest mossèn Pere era fill o ger-
mà de mossèn Guerau de Queralt, també poeta, al qual el rei Pere
III consulta en matèria poètica; i, per bé que de l'activitat
poètica d'En Guerau se'n tenen notícies fidedignes, d'En Pere
només se n'ha conservat una obra poètica, encara que se'n retro-
ba també una cobla en el Cono^u d'En Francesc Ferrer, com veurem
tot seguit. Sobre aquest cavaller, En Milà, traient-ho d'En Fe-
liu de la Penya (82) i del P. Ribera (83), resum en pocs mots
la vida d'En Pere de Queralt amb el paràgraf que, per la seva
importància, reproduïm:: "Fué armado caballero en 1399 en la co-
ronación de D. Martín (Feliu, ^{II} ~~VI~~, 354), quien en el mismo año y
en 1401, confióle importantes comisiones cerca del Rey de Túnez:
cui^{est} dice D. Martín de este caballero - amīca familiaritate ac-
ceptus. Cuéntase que esta amistad nació de esta manera: habiendo
sido hecho Pere prisionero por los moros, quisieron éstos conven-
cerse de si su arrojo respondía al sobrenombre que todos le da-
ban, cor de roure y así obligáronle a luchar con un león al que
dió muerte el caballero catalán con un puñal. Esta hazaña, que
le valió la libertad, hallábase representada en tres distintos
lugares del monasterio de la Merced de Santa Coloma de Queralt
y dió ocasión a que ~~xx~~ la ilustre familia del héroe adoptara por
nuevas armas un león rampante en campo rojo, atravesado el pe-
cho con un puñal (Ribera, ^{p. 418} ~~418~~). >>

Sens puñ tardar, me n'e de vós partir

J 132, K 179, L 66.- Aquesta x única obra del noble poeta és notable. Es tracta del comiat que dóna a una dona a qui havia amat molt i que, segons ha sabut, no s'accontenta d'ell sol, sinó que m'entreté dos o tres més. El llenguatge, sense que traspassi els límits de la correcció, és contundent i ple de notes de realitat. Suplica al déu d'amor que cap amant la vulgui. Les cobles són les cinc usuals ^{capandades} ~~creuades~~ i ~~capfinides~~ de 8 versos, i la tornada és de 4. En P. de Queralt es separa d'ella: "Sens puñ tardar me n' he de vós partir, Na Falç amor, pus que vey la falsia De vostre cors, falç ple de tritxaria, Qui tot lo món vol en color tenir. D'on heu maldich lo jorn, lo punt e l'hora Qui us ay a vós mon cors abandonat. Richa d'argent, ^{angan} paubre de leylaltat, Sots, a tal tot, pus amargua que tora" (quassia).- Havent-ne rebut tal ultratge, mai més no farà cas d'ella ni anirà més a casa seva. "On prenh comiat, sens far major demora. E vull sapiats que null temps derenan ~~majxxdxxmxxrxxvxxvxx~~ Me trasvats ab vostre ~~for~~ semblan; Ne'm retendrets pus, una vets suy fora De vostra fas, qui m'à longtemps tengut Per alliat, ab mant sobrer ultratge; D'on feu, vos ret mantinent vostre gatge! Car no'l vull mays tenir, si Deus m'ajut".- La terça cobla, molt pintoresca, és la que va triar En Francesc Ferrer per al seu Conort en la seva ficció. Les dues lliçons són un xic diferents, però la del poema sembla més arcaica que no pas la d'En Ferrer. Es així: "Si's pogués far que tot quant m'hay hagut En vós tornàs, volguessets que ho rendera; Mas no's pot far, ço sap vostra cambrera, Qui nostre fayt ha vist tot e sabut. Per què me'n call, e dich-vos que prou basta Nostra amistat, e no pensets d'huy-may En cant per vós cangó, dança ne lay; Pus de tal tros havets fayta reba-

Tornada:

— *transivets*

— *bell*

ta".- No és ^{casta} curia la dona que crida més d'un amant amb
[simbell]. ~~El~~ val del cos graciós i sap donar respostes per-
suasives: l'atorga compassivament. Els darrers versos de la
cinquena cobla són així: "Mas bé ay vist, per vostra gran fa-
llença, Que s en hun jorn mudavets tres aymans; D'on tinch per
cell qui és desirans De vostr'amor que no y da ferma creença".
La tornada va d'aquesta manera: "Al Dieu d'Amor sopley, ab re-
verença, Qu'en breu de temps siats pus freyturans De servidors,
que vós no sots bastans, E no trobets qui'us aport benvolença".

En Torres Amat (p. 522)⁵²³ havia publicat la primera cobla
i la tornada. En Milà, no havent ben examinat aquesta obra, va
creure diferent d'aquesta cobla la inserida per En Ferrer, i,
així, va atribuir al poeta dues obres [I i II], quan, en reali-
tat, no en té sinó una.

11. Francesc de la Via (1380-1430).

En Francesc de la Via, sots-veguer de Girona, ultra les dues
obres narratives (La Senyora de Valor ~~xx~~ maig de 1406, vol. I,
pp. 416-26, i el Llibre de Fra Bernat, I, pp. 472-75), havia es-
crit dues obres líriques, que examinarem, i una cobla tramesa al
conegut jurista gironí mossèn Narcís de Sant Denis, el qual li
fa dues respostes. Desgraciadament, d'aquesta darrera obra, pel
mal estat del manuscrit, no se'n pot treure gaire l'entrellat.
Però encara, el despreocupat sots-veguer, és autor d'una altra
obra, entre narrativa i lírica, A la bella Venus; notícia im-
portant que ~~seu~~ a la bona i antiga amistat de N'Antoni Llorens,
qui ha tingut demés la traça i la bona fortuna d'acoblar docu-
ments mitjançant els quals la biografia d'En Francesc resta es-
clarida. Coneixem ja els seus pares, la seva família i relacions

Hi si

i es comprèn, donada la llibertat d'aquells temps i l'edat que n'havia fet en la majoria de les seves obres poètiques, que hagués perdut la sots-vegueria. En efecte, en aquest poema s'anomena solament ciutadà de Girona, quan tant li plaia, àdhuc en les obres massa lliures, d'ostentar el seu càrrec i les seves qualitats de criminalista i de pledejador.- Aquest poema inèdit, en què es manifesta enamorat d'una honorable colma (Nicolaua), mare de misser Bernat Belloc, ha estat la clau per a retrobar una sèrie de documents del darrer terç del segle XIVè i resulta que el pare d'En Francesc era En Narcís de la Via, qui havia contret matrimoni amb Na Catarina, mare del poeta, en 1375. Per una sèrie de documents i fets adduïts, creu l'amic Llorens que aquest poema inèdit pot considerar-se redactat entre els anys 1415 i 1425. Havent de publicar-se sencer, d'aquí a pocs mesos, el poema d'En La Via, i el notable comentari que n'ha fet l'esmentat amic, no volem esgranar-ne res més. Per consegüent, gosem creure que En Francesc de la Via devia viure del 1380 al 1430, i que la seva producció va tenir lloc, probablement, del 1395 al 1430.

4

Les obres poètiques que s'han conservat del nostre poeta sots-veguer, fortament enamoradís i entusiasta per les dones, tenen, malgrat tot, unes qualitats superiors de frescor, de facilitat i d'interès. Li agradava fer citacions de trobadors i d'altres poetes àdhuc contemporanis, i també d'ell mateix. En Milà esmenta ràpidament les dues obres líriques i el llibre de Fra Bernat, i troba molt libidinós el poeta. En Briz publica la seva obra No fonch donat (85). En tractar de la poesia narrativa vàrem dir quelcom sobre els passatges d'En F. de la Via esmentats més amunt.

(Antichs poetes catalans, Obres, III, p. 173-174)

tots, allò que va escriure N'Andreu Febrer. Tant no hi ha per perdre, que degué cridar l'atenció com un dels primers poetes catalans. La publicació de totes les obres del conegut traductor del Dant, ha estat una bona fortuna, però l'obra total resta més deixatada; o bé les altres poesies que no havia triat En Milà no resulten tan excel·lents com aquelles. En Marçal Oliver, en 1925, va comentar algunes poesies d'Andreu Febrer i la interpretació donada per En Montoliu a algunes d'elles (97). Totes les 15 poesies líriques d'Andreu es troben en un sol cançoner, excepció feta de la marcada amb el n° XV, la primera estrofa de la qual, per trobar-se inclosa en el poema col·lectiu d'En Pere Torroella, assenyallem els manuscrits que la duen. En J. Ribera.

I. Andreu Fabrer.

Sobre 'l p^{er} naut alament de tots quatre

Ha 64.- S^{er}t cobles de 9 versos i dues tornades de 5, totes estrampses. En Montoliu creu que aquesta poesia conté un elogi de la Mare de Déu; per a l'Olivar és una poesia floualesca endreçada a una reina de Sicília (Trinàcria), descendent dels primers hereters del Sepulcre i que fan abaixar la secta de Mahoma. L'última part de la darrera cobla i la primera tornada, fan així: "E l'altitut de Saturnus enfoscha Per l'auta sanch que 'l ve de son linatge, Car dels primers hereters del Sepulcre Venc lo començ de sa naturalesa. - Reyna ~~xxxx~~ 'xèlhents, senyora del Trinacle, Les reynes set són la vostra avanguardia Que vós passats de renom e de fama, E passaretz, si 'ls amichs de Mahoma Fayts abaixar de lur malvada secta". L'extracte, subratllat és de l'Olivar, el qual creu que es tracta de Blanca de Navarra, vídua de Martí el jove, després muller de Joan II. Aquesta princesa era de la casa de Champagne, per un dels llinatges que més inter-

Man C. 1. Biblioteca de la Lengua

Valenciana 14 1915, p. Dona

com a natiu de València N'Andreu Febrer, per la que educat a Barcelona.

No coneu gaire.

vingueren en el reialme de Jerusalem. Resta la qüestió
abaixament de la secta de Mahoma, que no satisfà gaire la so-
lució trobada per l'Oliver.⁴⁷³ Publicada aquesta obra per En Mi-
là, Obras, III, p. 471 i, naturalment, per En Montoliu. El se-
nyal de la segona tornada és Loydan'Amor.

II. Andreu Fabrer.

Ja per dir-vos mon cor e mon talan,

nodó

H^a 65.- Només quatre cobles mig creuades i mig encadenades, de
8 versos, sense tornada.- Poesia amorosa. Quan es troba prop d'
ella resta cohibit. Amb els ulls li demana que ella l'estimi,
i se sent feliç si ho coneix.- En Milà no la publicà.

III. Andreu Fabrer. Autra

Lo fol desir qu'amor ha fayt intrar

nodó

H^a 66.- Cinc cobles ^{capcandades} capcandades i creuades de 8 versos, tornada
de 4: Na Beatriu.- Poesia amorosa i sobre els estats del seu
amor. La influència dels trobadors és intensa, amb lausangiers
i tot.

IV. Andreu Fabrer

E llaz, amors, ten pauch vos cal de me

nodó

H^a 67.- Cinc cobles unisonants mig creuades i mig apariades, de
8 versos i tornada (Angel). En l'obra notin-se, si no, els dos
rims: é, ir.- Poesia amorosa sense gaires tocs personals.

V. Andreu Fabrer.

Del cor ^{pveyon} me parton li sospir

nodó

H^a 68.- Cinc cobles unisonants, creuades, de 8 versos amb torna-

da de 4: " A vós me ren, que alhors no pug^x gaudir, Angel, pús
vey ma mort apropiar".- Diversos estats desesperats del seu a-
mor.- Posarem la cobla quarta, que en Milà va remarcar, en part:
"É sol qu'un pauch vos plagués soferir, Ja plus no vuelh que me
detz bossa ne gan, Ne guisardós autra ges no'us deman Mas que'us
porgués ab vostra grat servir; Qu'yeu suy plus richs, dona, d'
açò que'us quir No fon Jason del velhor conquistar Quan los pe-
rilhs del drach per poch sobrar E mays dels bous qui'l cuydaren
aucir". Milà, Obras, p. 473, nota. Sense la citació clàssica, hi
ha la promesa de no acceptar d'ella cap present, ni bossa ni guants.

VI. Andreu Fabrer

Dompna, lo jorn qu'yeu me pertí de vós

H^a 69.- Cinc cobles creuades, de 8 versos, tornada de 4: Angel.
Des del dia que va allunyar-se d'ella que ha perdut el cor. És
altra cosa l'estat d'allunyament de Jordi de Sant Jordi que el
d'Andreu Febrer.

VII. Andreu Fabrer

Si'n lo món fos gentileza perduda

H 70.- En Milà va publicar aquesta obra notable i important d'En
Fabrer en 1878, Obras, III, p. 467. Sorprès per les seves quali-
tats literàries i l'art de l'autor va triar-la en primer lloc
entre les del nostre poeta barcelonès. Nosaltres vàrem examinar
aquesta obra, en primer lloc, en una contribució al Festgabe del
Dr. Enric Finke, en 1925, Les dames en els poetes de l'escola
de Barcelona, p. 308.- Són cinc cobles creuades i capfinides,
de 8 versos i dues tornades de 4. En la impossibilitat d'exami-

nar novament una obra tan coneguda, només donarem la
de les dames de la Cort dels Cardona, de la qual cort, l'autor
era entrant. "Mas l'aculhir honest e gracios, E'l gen parlar
e'l gay dits amorós, Als strangers e z humil cara francha". Do-
na Joana de Cardona, dona ~~francesquina~~^{francesquina}, dona Elpha, dona Yolant,
Na Beatris d'Anglesola, Joana Pineda, Elphita de França. La pri-
mera tornada: "Vay-te'n xançó, lay on valor s'atança, Al coms dels
~~Ca~~^Carts, qui sab pretz mantenir"; La segona tornada endregada a la
seva dama, que tant el desespera, amb el constant divisa Angel.

VIII. Serventés fet per Andreu Fabrer, per lo passatge de
Barbaria.

Dolorós critz, ab votz braba, terrible, modo

H^a 71.- Sis cobles ~~creuades~~^{capcaudastes} capfinides, de 8 versos i tornada
(Angel) de 4.- El poeta, embarcat amb els múltiples croats que
van a la reconquesta, desitja, ple de nobles intencions, que
"Say començant per terra de Granada E discorrent tota la Barba-
ria, ~~Què~~^{Reman} del sol colch tro lay on naixs el dia No'n resmench hu
de la secta malvada". Que tothom prengui la Santa "Cruzada"; a-
viat veuran l'honor que els està preparada "car lay veurem tro-
cejar, scuxendre, Morts per quartiers e volar caps a troces (li-
teralment, veurem trenes de caps), z entrar murs forts, torre
ne castelhs, per forces". Els ~~honors~~^{mors} "tombaran com fay la sequa
fulha". En realitat, l'estol que preparava Alfons el Magnànim
contra Djerba, va ésser ~~distribuit~~^{tempestat} per una en 1432. El mateix
Fabrer ens ho explica en la poesia següent. La tornada és inte-
ressant: "Angel, per ço que l'aspra mort no'm tonda Digatz per mi-
cent jorns l'Ave Maria, Que'm promatés, car en la companyia Dels
sants croatz passi de lay sus l'onda". - Publicada aquesta emo-
cionant obra per En Milà en 1878, Obras, III, p. 468-469

Carts

Montoliu:

Montoliu

Milà:

Montoliu

fe

uit

i i

Montoliu

IX. Andreu Fabrer

Pés que'storts suy del lach de la mar fonda *rods*

1 u
Ha 72.- Cinc cobles ^{capcandades} ~~creuades~~ i capfinides.- En havent el poeta sortit en bé de tants perills, expressa els efectes de la tempestat i les oracions a la Mare de Déu que tots resen a crits i amb compunció.- En Milà el publica en 1878, Obras, III, p. 470-471

X. A. Fabrer

Combas e valhs, puigs, muntanyes e colhs *rods*

Ha 73.- Cinc cobles unisonants, de 8 versos. Els rims d'una cobla no consonen entre ells, però es repeteixen en el mateix ordre en les altres cobles. 2 tornades de 4. L'últim mot de cada cobla o tornada és ungla.- Pinta bé l'estat d'hivern en la natura: tots bufen de fred i ell té calor. Els estats d'amor diversos, la humilitat, el valor. Adreça les dues tornades, sens dubte, l'una a Alfons d'Aragó, l'altra al seu amor. "Lon^{un}dan'amor, em furt entre tostemps Vos hay yeu fayt, no'm sia ^{maltengut} mantengut, Com yeu vos pris de l'un dels vostres dits Celadament lo gay joyell de l'ungla.- ^{L'auta vey qu'enier vult servir altre temps} Qui pels tirans és lur mal grat temut, Vers Mongibelh, ^{qu'els ben} ~~quies~~ e mal vestitz Fay mantes vetz bufar lo cap de l'ungla". *Mila publica la primer cobla i la tornada: Obras, III, p. 473*

Mila i Montblanc
1 a

XI. Balada

Ay cors avar, scas, richs de mercè, *rods*

Ha 74.- Tres cobles encadenades de 8 versos unisonants i tornada de 4. Només usa quatre rims.- Com en les balades franceses, que imita, el poeta tracta d'un amor constant per una que ni l'estima. La represa, com les balades franceses, conté dos versos:

"Pus qu'yeu no suy vostra, de qui seray? Mort, vina tota m'aspre ventura".

XII. A. Febrer

Del tot me cuydava lexar (nodo)

Ha 75.- Combinació de sis mitges cobles ^{cinc}creuades amb apariada de 10 versos, compresos blocs o mitjos versos i tot, ^{i tornada de cinc}Publicada solament per En Montoliu, com totes les esmentades.

XIII. A. Febrer

Are'm platz bé com es l'afan e'l martire (nodo)

Ha 76.- Combinació, així com la precedent, de cobles creuades i apariades. En la primera de l'edició? Montoliu manca el quart vers de la primera cobla. Ha après a fruir en la seva pena amorosa. Tornada Lòndan'amor.

XIV. Lai.

Com hem dit, aquesta obra ha estat classificada, per ésser escrita en forma de codolada perfecta, entre la poesia narrativa per nosaltres: Vol. I, 440-1.

XV. Lay d'En Febrer.

Montoliu:

Las
O Déu, a qui diré ma langor?

Ha 78, O² 104, P 139, Z 23.- Cobles combinades de versos curts i llargs, en forma generalment de quartetes encadenades, formant 12 cobles d'11 versos. ^{o 12 versos}Els primers cinc versos d'aquest Lay va incloure'ls En Pere Torroella en el seu poema col·lectiu Tant mon voler en el darrer lloc (98). (nodo)

15. Gabriel Ferruq (1390-1430)

(*datar*) Hem examinat dues obres que varen obtenir joia a Barcelona en data inconeguda. Ara tractarem de les altres obres i debats que ens resten d'aquest poeta, el qual, per bé que dista d'ésser interessant líricament, ho fou per un fet polític i per debats que es poden *datar* un xic de la vora.- Com que creiem que en escriure el Plant en nom de la reina no devia ésser un poeta de primera volada (1412) i dos premis obtinguts podrien ésser del temps del rei Martí, estem temptats d'atribuir-li una producció que podria oscil·lar entre els anys 1390-1430.

I. Plant fet per la mort del rey En Ferrando en persona de la reyna.

Uns plants crusels ab gomechs dolorosos (*modos*)

(*datar-se*) H^b 6.- Aquest és un dels nombrosos plants que pot *datar-se* fixament. Ferran d'Antequera, elegit a Casp el 25 de juny de 1412, va morir a Igualada el 2 d'abril de 1416: va regnar, doncs, quatre anys escassos. Aquest plant no pot ésser gaire posterior a la mort d'aquest rei victoriós, li fa dir En Ferruq (ja sabem de qui). La reina, segons el poeta, resta tan desesperada per la mort del seu espòs, mai no estimat dels catalans, que s'esgarra-pa la cara, s'arrenca els cabells, es bat els pits i altres coses. "Torcent les mans, ploran entre'ls plorosos, Vuelh començar arrapant-me la cara Fins que ma sanch vey a cobrir la terra, Batent-me'ls pits, car greu dolor m'aferra, Per mon senyor, ferit de mort amara". I continua fent grans crits desesperats. No deixa En Ferruq d'esmentar les grans qualitats: "Pus que vey mortz l'excelhén rey benigne, Franch, valorós e cap d'autja semença, No's pot nomnar la sua gran clemença"... "Del reyal cors veray

pus, a cabal, Tostemps veniu com hom sopa."

III. Tençó moguda per En Gabriel Moger contra En Gabriel Ferruç, stant en Mallorques, per les dones de la dita ciutat.

Seny'En Ferruç, vós qui tenits procura *rodó*

H^b 7.- ~~Desaltres~~ Havíem donat una idea d'aquesta tençó en un llibre nostre (99). Vàrem donar a aquest debat una data que pot oscil·lar entre els anys 1415-1430.- Són sis cobles de 14 versos, entre curts i llargs.- Ignorem la data en què En Ferruç tenia procura (fiscal?) a Mallorca. Respecte a l'altre Gabriel, ~~Ma-~~llorquí, s'han trobat documents segons els quals exercia la carrera de pintor entre els anys 1415-1438 (100). No tenint prova en contra, considerem que el pintor i el poeta és una mateix individu. Se'n conserven contractes, firmats durant el mateix període. Aquesta original qüestió entre els dos Gabriels ens fa saber que En Ferruç, segurament català, tenia procura a Palma. En Moger comença la tençó amb una coble capriciosa que dóna peu a les cinc que segueixen. No hi ha jutge ni res acostumat: els dos tençonants van exaltant-se fins que, a la fi, s'envien mútuament a passejar. El procurador defensa un seu amic, de nom Guillem (la importància del qual als ulls d'En Moger mai no podem escatir). Això posa en tal estat d'excitació les dones de Mallorca, que intenten d'En Ferruç fer un màrtir, cal confessar que d'un martiri nou, a cops de tapí ("a tapinades"). Donarem sencera la primera cobla: "Sèny, En ~~Ferruç~~ ⁿ, vós qui tenits procura Per defesⁿar En Guillem, vostre amich, Ja no ^mseguits per la dreta mesura De mon parlar, ans hi ^{metes}destrich; Sinó martir Rebrets a patinades, Car ja 'parelhades Són, d'aquesta ciutat, Dones de gran beutat Per batre'us bé e fort Tro que'us tenguen

Y, notari de
Barcelona,

Ferruç

per mort, Cascuna ab lur patí. Donchs, guardats-hí." En Ferruq
prou es defensa: "Si prenc mal per vertat mantenir E'm fay mo-
rir, Cert bé'n seran blasmades Les d'estes encontrades, Car per
dir veritat M'hauran a mort liurat. D'on serà vist lo tort Per
dompnes d'aut acort Qui'm defendran a mi, Nuyt e maytí". Però
En Moger li fa de resposta que no poden fallir les dones "pre-
sades De valor coronades, Qu'an lonch cap diformat, E lur fur
d'onestat, Qu'és ab laig comport. D'on no serets stort Del dan
qu'uy dixí, Per san Martí!". En Ferruq li fa de resposta: "Ara
parlen clar ⁱ sens figura ni pintura, critiqueu vós mateix les
dames que'm volen occir; Per qu'yeu, ab gran deport, Dir vullí
defendre fort, Car may vertut morí Ne'n farà ací". Però En Mo-
ger li diu que el seu contradictor té fretura de fets gentils,
i només sap produir-se en els grosserex, que manté contra la ve-
ritat pura i que mereix "que prest hom vos castich En públich
loch que'n vegats clar mentir", tot xx retraient-li les belle-
ses de les seves dames i que ell les consideri essent fadrí. A-
leshores En Ferruq li engega aquesta darrera cobla, amb tals
mots, que ^{no} hi calia resposta: "Vostre servelh és ple de mal
ses cura, E'l voler ^{folh} volh e'l coratge inich; Qu'en lo parlar
que fets ab oradura Ho demostrats, per qu'ab vós no pratich.
Pus d'aquest fayt, fins que pel Regomir La gent vos mir Per man-
tes cantonades, E z ab grans bastonades, corregats la ciutat,
si c'om desesperat, Qu'b acordat acort Se vol langar per l'ort,
Desviat de camí com folh mesquí". Així termina aquesta qüestió
de les belles dames mallorquines, entre dos Gabriels poetes,
un de Mallorca i un de Barcelona, el qual, però, essent fa-
drí, va exercir a Palma el càrrec de procurador (fiscal?), que
devia obtenir mercès a la seva influència a la cort, segons dei-

1p

2 C

1p

xa creure el Plant assenyalant amb el nombre I.

IV. Tengó moguda per En Gabriel Ferruq a N Garau de Massanet.

Amichs Garaus, en cuy fis prets s'agença,

Bandos

H^b 8.- Per diverses consideracions que exposarem en els articles sobre En Guerau de Massanet i de frare Joan Bacet, atribuïm a aquesta tengó les dates entre 1410-1425. Com vàrem veure en el vol. I, p. 411, fra Bacet endrega a En Guerau un Leto-vari amorós, i també és autor d'una poesia amorosa. Donarem la primera cobla, per la qual es comprendrà tot seguit l'objecte d'aquest debat:

Amichs Garaus, en cuy fis prets s'agença,
D'aycerts partits, si'us play, vulhats triar
Qual volrets mays, e que m'o diatz clar,
Bandos o playts, e, ses nulha valença
Hagats seguir tostemps de vostra vida;
La nuyt e'l jorn del vostrx'argen gastan,
Car ja saubets c'om fay viure poxan
Lo florí groch qui a cascú nos crida.

Ferruq

Però, a més dels dos tençonats, intervenen dos jutges. En Ferruq elegeix jutge En Jacme Ripoll, i En Guerau de Massanet vol que se li adjunti En Joan d'Olivella el qual, no podent assistir al judici i sentència per haver d'atendre en l'entremig la vegueria de Tàrrrega, delega el seu vot a En Jacme Ripoll. Com que aquests personatges els retrobarem en els seus articles respectius per altres obres, tots aquests semblen haver actuat el primer quart de segle XVè.- En Massanet, corresponent a la invitació "Per què no deig lo partit refusar... Dels dos tre-

= MEMOIRS =
Catalans

balhs hay compresa la mida", pren el partit per la guerra, i
ra plets! "E vós, amich, pledejats tot un an, Qu'yeu anar vulh
ab l'espasa frebrida". Li respon En Ferruç, que ja comença pla-
nyent el seu amic, que haurà de córrer qui sap les terres, tra-
mitar, rebre ferides, mentres tant que ell seguirà "tostemps
mon gentil playt menant". En deu cobles s'expliquen moltes co-
ses en defensa dels bàndols o del pledejar; rebaixant de pas-
sada allò que li agrada al contradictor. "E vostr'onor serà fort
escarnida D'algun arbot que z haurà fayt son dan Pel vostre playt,
e darà'us ab son bran Tal, que'l servelh farà del cap partida"...
"Lo meu just plet, e vós bandolejant, Perdrets lo cors ab dolor
infinida". Però, tot seguit s'exalten, en acabant. En Massanet
fa: "Mala sots nate que l'arm'aurets marrida Pels sacraments
falsos que'nate tractan"; però En Ferruç li respon: "Bé fonch
mal punt lo jorn que pres naixença"... "Tal desonor d'on rese-
bech son dan, Qu'ab grans assots e'l trompeta sonant a rose-
gons", En tals termes no pot haver-hi avinença i per això deci-
deixen fer l'elecció de jutge, En Ferruç triant Jacme Ripoll
("Per Jutge vulh, per ço qu'és molt poxàn, Jayme Ripols, tota
favor xxx jaquida"), e En Mas-
sanet li plau l'elecció però vol que se li adjunti En Johan d'
Olivella "Lo jutge'm play de la vostra partida Mas per adjunct
li donaré presan, Qui's fay nommar d'Olivelha Johan".- En Ri-
poll es coneix que es prenia els encàrrecs d'una manera serio-
sa. Per a escriure i fonamentar lax sevax judicatura i sentèn-
cia li calen dos-cents setze versos. La tençó que li havien sot-
mès per a judicar no constava sinó noranta entre tots dos partits.
Es cert que aquesta és en hendecasil.labs en els dos hemisti-

poll era, com sempre en aquests casos, en noves rimades, però
es dona el cas que la sentència és força més llarga que la co-
sa judicada. Si bé En Ripoll maneja les noves rimades amb certa
facilitat, a vegades es lliura a uns rebles vergonyosos que sor-
tosament no s'acostumen a trobar entre els nostres poetes. L'epí-
graf és així en el cançoner únic que la porta: La Sentença qui
fo donada sobre la qüestió o tençó. Comença d'aquesta manera:
"Fapsatz s'és ue partitz Denaxme, en scritz, Entre dos tençonans
Qui, ab sentences grans, Han lurs debats stretz. Certs és en Mas-
sanetz Per sa part defendens E z En Ferruq agent És l'autre per
sa part. ~~Infinitum~~ E per ço car celha art, Qui és per a lonch
temps Sentença juridica, Segons huy se pratica En la nostra e-
dat". En haver invocat el sagrat nom de Déu perquè l'il.lumini
i li doni bon judici, diu: "Procesch en ma Sentença segons que
ma sciència Pauca, vol e z ensenya; Per ço que mil s'empenya Xas-
cús a fayts gentils, Segons los gays stils Del veray tençonar;
E que de practicar No sia ges sadolhs". Retraurem solament l'entra-
da a la judicatura i el fet d'En Joan d'Olivella: "D'on yeu Jay-
mes Ripolhs, Jutge de la tençó, Amb l'onrat companyó En Johan
d'Olivella. Absent per la novelha Vegueria que té De Tàrrega, d'
on sé que z és ~~ma~~ fort ocupatz; Sos vots à-me donats Per luy e
sonconselh De veure lo procès". Ell es reconeix pràctic en tot
allò que es debat ("Dels speriments grans Qu'en temps passat
n'ay fayt, Com de menar un playt Say lo procesimén; De bandos
examen Trestot quan dir-ne pot"). Acaba amb moltes disquisicions
en les quals no sabem millor retrobar l'ex-notari o el profes-
sor de jurisprudència que l'aplicador de les Flors Tolosanes.
L'argument principal, però, és que dels bàndols prové la mort
i la desolació general en un país; de pledejar, no en davalla

12 5x

5x

5x

la mort, i són només dos que en poden rebre les conseqüències, i els jutges solen deixar de banda tota qüestió i sentencien sàviament i legalment. Per consegüent, entre bàndols i plets, el pledejar és un mal menor. Es veu, doncs, que En Massanet perdrà. El càstig, un xic humorístic, és així: "La Sentença vulh dar Gazanyada per fi: E z En Massanets, qui Ha mal dreyt mantenutz, Yeu vulh sia pendutz, Si males obres fa, Que bé li estarà".

16. Gabriel Moger, pintor (1426-1438).

Posem aquest nom per haver tençonat amb En Gabriel Ferruç. Els dies dels contractes per a executar pintura són en les dates següents: 6 novembre 1426, 23 juliol 1438, 21 juny 1415, 8 gener 1438. En la referència que hem donat de l'estudi de l'Estanislau Aguiló, hi ha un altre pintor, de nom Moger, Rafel, del qual hi ha contractes de 21 de juny 1468 i ²² 27 novembre del 1469. Podria ésser, per l'època que En Rafel fos fill d'En Gabriel.

17. Anselm Turmeda (1352-1424 ?)

Hem tractat de les profecies esdevenidores d'En Turmeda, que són les úniques que van escrites en noves rimades (vol. I, p. 549-52) dels 1405 o 1407. No n'hi ha cap altra que no estigui en forma metrificada. Deixant de banda cap forma prosaica que pugui existir, assenyal^arem tres obres, potser les més populars: I, El llibre dels bons amonestaments; II, Les cobles sobre la divisió del regne de Mallorca, i III la profecia de l'Ase. És cert que la forma de la Profecia de l'Ase té com un record de la dels bons amonestaments, sinó que, mentres en aquests dominen els aguts en els tres rims, en la profecia de l'Ase, com en les profecies en noves rimades, tots els rims són plans, sense

una excepció. Resta a part la forma de les cobles de Mallorca. -
L'amic Agustí Calvet va dedicar a Turmeda un treball remarcable
en 1914 (101). El cas més notable és que dues de les obres di-
guem-ne devotes, siguin datades mentre es trobava, renegat, o-
cupant grans càrrecs a Tunis, d'on gairebé pot assegurar-se que
no va tornar. En aquestes obres, malgrat certes fórmules de se-
rietat aparent, posa en derisió coses que altres tenien per res-
pectables. Els documents publicats, sobretot els trobats amb ra-
ra perspicàcia per l'Estanislau Aguiló, perfilen la seva biogra-
fia fins que als volts dels seus trenta-cinc anys decideix fer-
se musulmà a Tunis. Havia estudiat a les Universitats de Lleida
i de Bolonya. En el llibre de miracles de la biblioteca de la
Seu de Barcelona, cod. 6 de Caresmar (el nostre u) consta un mi-
racle ocorregut a un estudiant de Lleida que s'anomenava Entelm^m~~XXXX~~
Turmeda. Com que la biografia de l'extraordinari ~~regnat~~ ha estat
publicada diverses vegades, passarem a donar un cop d'ull a les
tres dites obres rimades, que són les que ara ens interessen.

I. En nom de Déu, totavia que'ns vulla gordar e la Verge Maria.
Libre compost en Tonis per frare Enselm Turmeda, en altra ma-
nera apellat Abdellà, de alguns bons nutriments encara que los
aja mal seguits. (ell)

En nom de Déu omnipotent

rodó

1.5
F^b 11, N 220, X 82, 1.- Les tres primeres sigles representen
les úniques que ens ha transmés la tradició manuscrita d'aques-
ta obra popularíssima, i s, significa la que es considera prime-
ra edició impresa a Barcelona per Duran Salvanyach de 1527.- És
impossible aquí esmentar la immensitat d'edicions de Fra Enselm
que va servir durant segles de segon llibre de lectura als nois
de tot Catalunya. Aquesta bibliografia ha temptat el bon amic
R. Miquel i Planas. No cal dir que a força de reproduir-se s'a-

llunyava del que va escriure En Turmeda en 1398. Assenyalem
els esforços per a depurar el text d'En Marian Aguiló en el seu
"Cançoneret d'Obres vulgars", Libre de bons amonestaments com-
post a Tunig per fra Encelm Turmeda (en altra manera apellat
Abdalà) nadiu de Mallorca. Abril del any mil trescents noranta-
vuyt. També esmentarem l'edició minúscula d'A. Bulbena i Tosell
de 1891 per la depuració, segons els ms. y edicions antigues.
No ens caldrà examinar un text tan conegut, perquè ja ho ha fet
l'amic Agustí Calvet en el seu llibre esmentat (pp. 158-70). *En*

II. Cobles de la divisió del regne de Mallorques.

Si'm leví un bon maytí *rodo*

F^o 12.- L'edició única d'aquesta obra, treta del famós manuscrit
de Caixpentras-Paris, va ésser l'excel·lent d'En Marià Aguiló, en
el que ell anomenava "Cançoner d'obres vulgars": Cobles de la
divisió del Regne de Mallorques *(en pla català)* escrites per frare ~~xxxx~~ Entelm
Turmeda. Any mil trescents noranta vuyt, a la portada. En comen-
çar el text ve el títol més expressiu: Con per alguns honrats
mercaders de Mallorques sia estat pregat afectuosament que faés
e ordonàs un tractat de la divisió del dit Regne, supòs que lo
meu enteniment sia grosser e no soutil en l'art de trobar, empe-
rò per dar alguna satisfacció a lurs prechs, he fetes algunes
cobles grosseres en pla català, segons veurets. És aquesta obra
del frare mallorquí aquella en la qual s'entreté en la placide-
sa i en la beutat del paratge que descriu en una ciutat murada.
Entre les donzelles que el reben afectuosament i l'anomenen mes-
tre n'hi ha una de trista que li diu que és l'illa de *M* Mallorca.
Li recorda les seves èpoques de prosperitat i retreu a Turmeda els
noms dels seus coterranis il·lustres. Aquesta obra de 123 cobles

© JI p. 218 i 256, anys 1884-1885.

mentem la data en cançons:

Cobles del bon amonestament

Amò fo fet al mes d'abril,

Temps de primavera jentiu,

Moranda vuyt brecent e hi

La maytí comen

La maytí començat anit Est. Aguiló va dedicar un article notat a "El Museo Bolear" 2ª época, I, p. 9, 98, 126, 127.

de 8 versos és, sens dubte, la més poètica i pausada de l'ex-frare. Sembla que, segons una tradició, els mercaders de Mallorca el trobaren a Tunis, on residia. Respecte als mallorquins il·lustres han estat estudiats per Estanislau Aguiló en el "Museo Balear", en 1886, *anterior* I. La donzella personificant l'illa de Mallorca li recorda els homes il·lustres de l'època d'En Turmeda: primer de tot *el* cardenal fra Nicolau Rossell, dels altres, seguint els ordes monàstics, fra Pere March, fra Correger, fra Joan Ballester, mestre Joan de Fornells, fra Pere Sima, mestre Joan Xamenó, fra Nicolau Martí i encafa dos d'altres. No cal dir que l'Estanislau Aguiló va verificar tots aquest noms, la majoria força coneguts. En Turmeda es fa humil: "Senyora, son aventatge nascú d'els cerca per si, Va dient a son vesí: Jo no s'on de ~~son~~ linatge". L'illa li respon: "Frare Entelm, o fil car, *I* de les tres letres mestre, Lo morisch vos és tot clar E en l'ebraich sots molt destre, E que atrobats en letra que'n *sia* ocasió d'aquesta divisió Es d'aquest meu fra sinestre". L'ex-frare li fa una curiosa resposta, tot recordant-li els temps antics: "Ans que fóssets chrestiana" *x* era una època feliç, tothom s'ajudava l'un a l'altre, tots treballaven i s'estimaven, "May no *p*tal unió De migjorn a tremuntana".

III. Aquesta és la profecia feta per l'Assa, parlant de les coses que deuen seguir en les terres damunt-dites.

En nom de la essència

Nods

No ho trobo en I.E.C., XIV. En Repertori figura on F. 5 bis.
Fb 5 bis.- En Jordi Rubió en la revista dels "Estudis Universitaris Catalans", VI, 1913, *p. 9-24* va donar a conèixer Un text de la Profecia de l'Assa de Fra Anselm Turmeda, acompanyant-lo de judicis i útils observacions. Aquesta profecia és també el sol fragment català que ens resta de la cèlebre Disputa, que només ens

ha pervingut en francès. Porta la data de 1418. Ja varem fer constar el curiós costum de la forma que En Turmeda emprava en les profecies: usa solament rims plans, cap d'agut. Això representava un esforç, abundant en la nostra llengua els monosíl·labs. Els esdeveniments d'Europa es prestaven a tals vaticinis i En Turmeda, segons hem vist en el nostre volum I, hi era particularment afectat. Concentrava tant les profecies que les hi calia explicar. ^{El} Les presents 280 ^{versos (70 coblets)} cobletes van seguides d'una declaració: En Rubió hi ha posat per epígraf: Declaració de la Profecia de l'Ase⁷. El cert és que en acabar la llarga declaració un hom comprèn encara menys la profecia. En remetre a l'esmentada publicació de l'amic Rubió, no tenim res més a afegir-hi.

18. Mossèn Jacme Escrivà (1370-1430).

Cap dada no havem sabut trobar respecte a Mossèn Jacme Escrivà, sinó que, pel nom de casa, sembla un cavaller valencià. En coneixem quatre obres. Solament la que marquem amb el num. I va ésser publicada com una cobla esparsa per En Milà en 1865 x (102). Molt més tard, a darrers del segle XV, es troba a València un Joan Escrivà. En Jacme ens l'imaginem antic. El seu llenguatge, especialment pel fragment inclòs per En Francèsc Ferrer en el seu Conort, és arcaic, i, per bé que és una obra d'un humorisme tot fluent, un hom diria que la seva producció hauria pogut escolar-se entre les darrerries del segle XIVè. i començaments del XVè. Hem de considerar que la seva producció es troba en els cançoners coneguts per portar obres més antigues, i que H^b conté una composició força interessant en francès, per als qui s'agradaven de llegir i imitar les balades d'Ot de Grandson, la qual obra d'En Jacme assenyallem amb el num. IV. Creiem que

plit d'engan, E l'hoch e'l no que vos fan dir, E'l breu repòs
e'l graciós: De cor maldich quant és de vós E per foll tinch
qui'us vol servir". La cobla és mig ençadenada i mig creuada.
Vicenç Riquer, El poeta Jaume Escrivà, 1935, p. 50

III. Recepta per aprendre de scriure, dreçada a una monje qui volia aprendre de hun seu galan. / De duplici modo ~~scribendi~~ scribendi.

Riquer i Riquer: Per Pus que demandat m'avets *Prodis*

P 157, ms. nº 42 de Bibliot. de Catal.- En el cançoner, del qual, com és sabut, varen ésser mossegats molta títols, s'observa el rastre de l'Escrivà. Per sort, el ms. num. 42 de la B. de C. ens completa el títol mancant (104), per bé que en aquest text és anònim. És una obra francament humorística. El títol llatí que precedeix el català és prou explicatiu, sobre el doble sentit que enclou aquesta art nova d'escriure. Té un aire de dansa, la primera cobla i la tornada de 4 i cinc cobles de 2 versos. La primera és la demanda que fa la monja d'aprendre de pressa; l'Escrivà li ensenya l'art d'escriure i li parla de la manera de tenir la ploma: "L'art d'escriure vol la ploma Fort dura que no's doblech, May ~~s'apirets~~ ^{9 versos} bé sens goma, ~~xxxxxxxxxxxxxx~~
de Saragossa?

4 cru
Però sia fès lo bech. Lo tinter no stiga sech; La ploma, per sa mesura, Per far millor scriptura, Haja un palm e dos dets, Senyora, quant scriurets". Farem franch el lector de dar-ne

cap altra mostra.- Publicada en Les Cent Poesies humorístiques, per Garcés i Olivar, ¹⁹²⁵⁻³³⁻³⁵ p. 925 en la col.lecció "Els nostres clàssics", p. 33-5, i en 1935, "Comentaris crítics sobre clàssics catalans", El poeta Jaume Escrivà, p. 45. En Riquer tot ho ha portat endavant però no

IV. Mossèn Jach. Scrivà

Hoies ores, mon cuer, ce que vueil dire *Prodis*

Hb 22.- És un fet extraordinari que es trobi una obra notable

en francès d'un cavaller català entremig de les balades d'Ot de
Grandson, copiades per mans catalanes en un francès de prosòdia
més aviat nostra que francesa, la qual transcendeix a l'ortogra-
fia. Es tracta d'un airós i fresc diàleg entre el propi cavaller
i el seu cor. L'aire de balada és evident sobretot en el mateix
vers rimat de cada cobla i tornada: Car cuer marri de duel ne

Riquier: puet se taire. En una altra ocasió varem demostrar la influèn-
cia de les balades d'Ot de Grandson en les cinc d'En Luís de Vi-
larrasa (105): Com a mostra d'aquesta obra en francès, comple-

tament inèdita, donarem la primera cobla i la tornada: "Hojés
ores, mon cuer, ce que vueil dire, Et vous guardés de metre'l
en oubli.- De quas voulders parler, mon ^{fres} don^s sire? Ay nulh coun-
fourt pour confourter ami.- Sertes, ne vulh fors que ten soula-
ment, Je ^{vous} requir que vous laisies ~~xxx~~ tristesse.- Las! et coment,
dont me viendra liesse, Puis vo, ^{d'amer} dama, me tient en c'est tour-
ment? - Ainsi, mon cuer, le vous convendra fere Qu'elle le vuet
et que je vous en prie.- Par Diu, sire, vous ^{me mandes} demandés foulie,
Car cuer marri de duel ne se peut taire". Són tres cobles crea-
des unisonants de ¹² versos i tornada de 6, que fa així: "Prin-
ces d'onneur, flour des flours de jonesse, A vos me pleint de
mon las cuer doulant, Qui ne ^{se} me vuet pour moy de duel retrayre?
Si vous suppli que me faciés ^{haie} hare, O autramant je finiré ma ^{vie} via,
Car cuer marri de duels ne se puet taire". A través del copis-

ta es veu que En Jacme Escrivà manejava la llengua francesa amb
prou traça i correcció. Però en una balada de Grandson d'esta-
bleix el mateix *Riquier*, Ex poeta Jacme Escrivà, p. 47-49

18. En Guerau de Massanet (1390-1440).

Coneixem En Guerau de Massanet per un Electuari [Letovari]
que va endreçar-li fra Joan Basset (vol. I, p. 411-13) i per una

pregunta que li fa En Gabriel Ferruç, en aquest mateix p. Ignorem si aquest Guerau era senyor de Maçanet de la Selva o si ho era de Maçanet de Cabrenys. Fra Joan Basset hem vist com el tracta De tots be's richs. Calculem l'època del seu floriment literari, com la d'altres companys, entre 1390-1440.

I. Guarau de Massanet

Amorós joy mi renovelha

H^a 137.- És una eixerida dansa formada d'una cobleta de 4 versos, tres cobles de 8 i una tornada de 4.- Com que és una dansa curta i completament inèdita, la reproduïm: "Amorós joy mi renovelha Que'm fay gayament xantar, Y en vós, dompna, solessar Miran la flor de l'ametlha. Per fin'amors naix e fulha Dins lo meu cor una branca, Que tot cossia me despaulha, Contemplant-vos, dompna francha; Donchs, obritz-me vostra cetlha, Honestamén, liri clar, Qu'b vós me vull alegrar Miran la flor de l'ametlha. Gran pensamén se prepara Denan mericosa joya, Can m'esguart la vostra cara, Que per gran beutat s'enjoya. E donchs, pus mon vellers vetlha En vos servir e s'honrar, Degay de mi recordar Miran la flor de l'ametlha. Pratz floritz, per gentilesa, E z enclaus de nobles arbres, Valgrí en vostra bonesa E levatz-me los frets marbres, Que jamés sancta Marcelha No vol mayes Jesús honrar, Com yeu fas-vos que lausar Miran la flor de l'ametlha.-
Tornada: Coralhs blanchs, dins vostra quetlha Honestamén vulls star, E nostr'amor conservar Miran la flor de l'ametlha".- D'En Guerau no ens han transmès els segles cap més obra, fora d'aquesta, i les cobles amb què respon a la qüestió posada per En Ferruç a ell. Trobem que la precedent dansa amorosa, que podria titular-se la flor de l'ametla, és prou gentil i se'n desprèn

com un perfum de gràcia singular.

19. Jacme Bonet (1370-1445)

D'En Jacme Bonet no ens en resten sinó dues obres, en tan mal estat, que amb prou feines poden llegir-se. El manuscrit que ens les ha transmès, està retallat (sols reparat en blanc algun angle) de manera que, per minva del text, aquests fragments mai més no podran llegir-se millor del que ho varem fer nosaltres. De vegades manquen els començaments, i en la cara inversa apareixen perjudicats els rims. Malgrat aquesta darrera mancança sabem els consonants per altres cobles iguals, però difícilment poden endevinar-se els mots. Fem aquesta declaració perquè, en la difícil transcripció de sentit potser ens caldrà endevinar ^{algunes} frases. D'En Jacme Bonet no sabem res, i cap document no podem adjuntar-hi. Per alguns dels seus companys evidents, suposem la seva producció entre els anys 1370 i 1445, com a dates extremes.

I. Cobla tramesa per Jacme Bonet a En Johan d'Olivella e a en P...

D'amor me clam e maldich tots sieus faytz *modo*

H^a 158.- En Jacme Bonet adreça una cobla, tractant una qüestió d'amor a dos amics. Pel que fa a Joan d'Olivella, el coneixem per una altra referència. Respecte a l'altre amic, mai no sabrem x qui era. Solament podem llegir una inicial, P, indicant un probable Pere, però no en posseïm cap altra indicació. No coneixem cap altre Pere poeta d'aquesta època que En Pere Trasfort, per bé que el tenim per més vell que els altres dos, podia estar molt bé en estat de debatre o de respondre a la pregunta d'En Jacme Bonet. Fora de la nostra classificació en la nostra Bibliografia

de 1914, ignorem que ningú més se n'hagi preocupat. La primera estrofa d'En Bonet consta d'una cobla creuada i un bioc, de rim igual al darrer. En resulten, doncs, nou versos. Les cobles d'En Joan d'Olivella i de l'altre inconegut Pere seran, en conseqüència, idèntiques de forma i de rims a la que va triar En Bonet.

En Jacme Bonet es troba en un tal estat de desesperació d'amor, la seva dama el fa sospirar tan fort, que no sap com sortir-ne de la mort. Que Déu i tots els sants li valguin i que els seus "bells amichs" li cerquin un mitjà per a sortir de la seva presó. ["D'amor me clam e maldich tots sieus faytz... luy que'm fay sofrir tal pena, ...dels sospirs me fa tots jorns strena,.. no'l play mercè de mos maïs traytz. Donchs, què faray mos bells amichs, Si'us valha Dieu e li san, Vullatz donc confort a ma dolor, car suy près de la mort? Tan nafrat suy de l'amorosa ~~tra~~alha, Que tot me tralha? - Resposta d'En Johan d'Olivella"]. En combats d'amor no convé fer retrets, de vegades, en un instant pot mudar-se la pena en goig. Si tan malament et tracta amor, que ella no vol concedir mercè, morireu! ["Amor no vol que be fassa retraytz, Qu'en un instant pot far gràcia plena, Bé seretz ple si'us dóna per resena Celha per qui havets tan mal sofraytz. Donchs, belhs amichs, aconselhar... Mas conforta vos celha qui 'us ha... E'us té lo cor apresonat ten fort, ~~xi~~ Que si mercè ajuda no'us desalha, Morretz ses falha. Resposta d'En P..."] Que la serveixi sempre, ella s'atemperarà, que li parli sigui amesurat i, sense falla us portarà a bon port; sabreu els colps de la batalla amorosa i ~~els~~ reconfortarà aviat ("Gentils de tortz. Per ben servir... Hauretz de cert, si un pauch se refrena Vostre parlar, car vostres faytz refayts. En clamar-vos, doncs, si

19
H m.
10

l'encesa falha D'amor vos art, no us cuitets qu'a bon
portarà e us farà ben stort, Sol sofriscats los colps de la
batalha, Pus no us desmalha".- Tal és aquesta obra interessant
d'En Bonet, en la qual intervenen també En Joan d'Olivella i
un probable Pere, que podria ésser, com hem dit, En Pre Tras-
fort.

II. Altra Jach. Bonet.

Dol me costreny ten fort ab sforç gran

H^a 159.- És una trista balada d'amor, d'influència francesa,
amb la consegüent repetició del darrer vers de cadascuna de les
cinc cobles, mig creuades i mig apariades, de 8 versos. El vers
repetit fa així: No muyre yeu tro sus denan li sia. El mal es-
tat del cançoner en els seus darrers folis és irreparable: de
les cinc cobles, la quarta és la sola que pot llegir-se sencera,
i de les altres quatre, força perjudicades, pot endevinar-se
el sentit. El dolor l'estreny tan fortament, que el cor vol fu-
gir-li del còs, no sap de quina banda girar-se, i l'angoixa i
l'afany li posen en desordre els pensaments, perquè estima la
dona més bella del món, i li ve un gran desig de morir davant
d'ella. ("Dol me costreny ten fort, ab sforç gran, Que'l cor del
cors me vol del tot surtir; ... no'm sé de vos qual port me vir,
...marrits suy d'engoxa e d'efan... suy de tobre pensaments...
del món la plus valens... de sa gran senyoria, No muyre yeu tro
sus denan li sia"). No podem fer cap anàlisi de la segona cobla,
tant és mancant el sentit: ("...passi mor al dia... com turment
ma persona... ha causa tan bona sia... la plus ~~maxima~~ valero-
sa... ~~ma~~ humills e graciosa... maestria... denant li sia"). Déu
l'ha feta tan placent que al cel li fan gran festa; quan pensa

en la seva departença, voldria morir, però val més q
fins que pugui morir davant d'ella ("...que val tan... que sia
plus varens... Dieu la feda surt totes plus plasens, Si qu'en
lo cel li san gran festa fan... quan me pens en la fort depar-
tença; E com suy denan la seu presença Lo cor del cors cert par-
tir se volria, No muyre yeu tro que denan lo sia"). L'estima
tan fortament, que no podria expressar-ho; i tant en perd el
seny, que no sap el que es fa. Així l'abraça tant, superat per
l'amor, que no pot dir el que vol. No obstant, mai no es sepa-
rarà del seu servei, ni que el matessin, tant de lluny com de
prop. No desitja morir fins que li sigui davant ("Axí fort l'am
que dir no'us ho poria, Qu'l seny ne pert e no say que m'i fas-
sa, Ten sobratz suy d'Amor, qu'axí m'abrassa, Que no pux dir
ne for ço que volria. Mas ges per ço no me veyran partir De son
servey, e que'n saubes morir, Car lony o prop, sieu suy en què
no sia, No muyre yeu tro sus denan li sia").- La cinquena i dar-
rera cobla ha perdut gairebé tots els rims. El gran dolor que
el cor li sofreix, li fereixen els seus sentiments, ja que així
pateix i xiscla fort. ~~Atxò~~ el fa combatre amb l'amor d'ella que
es troba moribund, però prefereix viure fins que mori davant
("La dolor gran que cor ten fort... Fay infirme tot li meu sen-
timens... E pus que'm vey axí abr... Cert ab gran crit, la mort
que... . Ayso'm fay dir: Amor, qui tost... En amar lieys quaix
fort me... Que z aman muy e muyen... No muyre yeu tro que denan
[li sia]").

No ens ha dolgut donar tots els textos sencers o fragmenta-
ris, d'un autor del qual ^(no es coneix?) cap altra obra que aquestes dues, que
nosaltres judiquem força interessants.- En Milà, en la rabent i
entesa descripció del present cançoner, no s'oblida del altre.

Jach. Bonet i transcriu primer la Resposta de Johan d' ~~en~~ els seus "Poëtes lyriques catalans" (106).

20. En Joan d'Olivella (1390-1440)

En l'article precedent (Jacme Bonet), hem tingut ocasió de publicar la resposta d'En Joan d'Olivella a pregunta d'En Jacme Bonet. En la tençó moguda per En Gabriel Ferruç a En Guerau de Massanet (15, IV); aquell nomena jutge En Jacme Ripoll, però En Guerau de Massanet vol que se li adjunti En Johan d'Olivella. Aquest, com que es troba molt ocupat per la novella vegueria que té de Tàrraga, delega el seu vot al seu amic Jacme Ripoll, el qual es troba jutge absolut entre els dos tençonants. Per a judicar, doncs, l'obra poètica d'En Joan d'Olivella, tenim la resposta a En Jacme Bonet i la referència segons la qual en una data imprecisa era Veguer de la vila de Tàrraga i prou.

21. En Jacme Ripoll (1360-1425).

Pròpiament, de la considerable producció tant en català ~~l'allemonsinat~~ com en llatí no se'n conserva sinó la llarga judicatura de la tençó entre En Guerau de Massanet i En Gabriel Ferruç, que se les havien, com sabem, sobre quin mal era menor: bandós o plets (H^b 8, 15, IV), de la qual qüestió hem tractat més amunt. De la col·lecció dels catalans il·lustres del seu temps o coneguts per fama d'En Pere Miquel Carbonell (14 - 1517), n'extractem: "Jacobus Ripullus primo publicus Barcinonis tabellio ^{Barcinonis} poetea jureconsultus ~~d~~iusdem Urbis filius poeta maximus fuit et rerum antiquarum quam plurimum emulus. Tolosano Flores in matris rhythmis iam editos percallentissime commentatus est. Epigramata ^m ~~ad~~ ~~ma~~ versus cantilenas et plura opera tam latina quam

apud passage de l'he l'ubet en algun altre doc

18
19

- 1440

12 13

- multa

vernacula lingua decantavit" (107).

D'aquest text llatí d'En Carbonell se'n desprenen diferents dades: a) que de primer havia estat notari de Barcelona; b) que més tard va ésser catedràtic de dret; c) que coneixia bé les antiguitats clàssiques; d) que havia compost epigrames llatins; e) que havia escrit moltes cançons en català, i f) que havia comentat ~~per~~ traduït les Flors de Tolosa. - Quines devien ésser aquestes Flors de Tolosa comentades, no ho sabem. L'Angladé (108) sembla creure decididament que l'obra traduïda i comentada per En Ripoll eren les Leys d'Amor. Comentar i traduir tan grossa compilació ens sembla una empresa massa considerable. Degué, potser, fer una adaptació de les Flors del Gay Saber (veure cap. VII, p.

~~de~~ Totes les seves cançons han desaparegut i no ens resta en català sinó l'esmentada judicatura, però el curiós Carbonell ens transmet uns díctics llatins que va escriure en 1417, en honor de la reina de Xipre (Elionor) en el claustre del convent de Sant Francesc de Barcelona. El curiós Carbonell el copia i ens fa saber que, trobant-se esborrada la inscripció, ell la refà amb lletra seva i, per l'art del gran artista còdovès mestre Anfós, a despeses seves, hi pinta uns àngels. La data de la restauració del sepulcre executada pel curiós Cronista és de 1475. No cal dir que tots aquests fets consten en el paràgraf que comença: "Et ut memoria teneamus..."

22. Mossèn Ivany (1390-1456).

De mossèn Ivany, sense altre nom de fonts, coneixem dues obres relativament curtes: una és formada de dues cobles amb tornada i una altra cobla esparsa, també amb tornada; mossèn indica que l'individu que l'usa pertany a una branca hereva d'

una família. Malauradament, aquestes obres poètiques en mal estat, i alguns rims i primeres frases són perjudicats. No tenim cap dada documental fora del llenguatge un xic arcaic, per a datar la seva producció, que suposem entre els temps de Joan, Martí i el Magnànim. Les ~~dues~~ poesies són aquestes:

I. Mossèn Ivany

En re del món no prenych joy ne sejoyn *redó*

H^a 156.- Consta de dues cobles ~~croades~~ ^{comptant-hi} de deu versos, ^{dos} biocs o mitjos versos. Pròpiament les cobles són de 8 versos hendecasil·labs, més el bioc al cap de cada quatre versos tot repetint el rim precedent. Marcarem, com en altres dels últims poetes, amb punts els rars bocins mancants.- "En re del món no prenych joy ne sejoyn, Tant gran dolor dins mon cor s'és encesa, Ayçó, per tant que z ab pauch de destresa, M'avetz donat lo veritable torn; Que sol un jorn No'm volgués may servir la prometença Qu'el departir fench fayt'entr'avors. E per ço, prech tots los fíxamanadors Vulhen punir la vostra gran falhença Ab penatenga. Mas ges, per ço, no duptaretz sentença, Qui'us rependrà de vostra falhisors; Fort me display com me fiu amorós De dompna tal, paubre de conexença E ben-volença. Per què no'm platz, d'huy may, la vostra... Ne un moment ab vós no'm... Si bé suy corts que no's poria fer Un vots aymant n'avi tant por... De gran valia. ~~xx~~ Tornada. Paubre de fe, per ma le^hgueria... Sé que mon cors poria descobrir. No pensi vós deguessetz en... Per altra vetz empendre o... Qui no ha paria".- Com acabem de veure, el poeta i la seva aimia s'havien juramentat estimar-se, entre ambdós, quan ella va trencar la fe. El poeta vol i dol, i ha perdut tot goig i es coneix que pren gust d'abandonar-se al do-

lor.

II. Mossèn Ivany. Sparça.

En say un prat hon ha fulhas e flors. *modó*

Ha 157.- El poeta descriu un prat paradisiac. S'hi troben flors petites i grans. Déu mateix l'ha fet abundós de tota virtut. No hi manca res d'allò que millor podria trobar-se en el món. No podria descriure'n la bellesa, de la qual està reblert. No coneix cap home que no donés, per veure'l, el cors, els béns i la voluntat. Suplica a la gran senyoria que hi pugui romandre, sense que ningú el deturi, que, posat allí, el poeta pert la noció de l'ésser i del no ésser. Una cobla de 8 versos mig creusats i mig apariats. La tornada també és apariada.- "En say un prat hon ha fulhas e flors, Parques e grans, e z ab fort belha talha; Si bé miratz, conexerets, se's falha, Com l'a fayt Dieu de virtutz abundós. E no falla res qui en lo món sia, Ans és ten belh que dir no'us ho poria; Qu'yeu no sé hom qui lay potqués veer, Que no'n donàs cors e béns e volers.- Tornada. D'on yeu soplich a sa gran senyoria, [Que'm] vulha far tanta de cortesia [tal que nulls] home me vulha retener, [Car en] no pens ne suy ne vulh ésser".- Hem suplert els començos de versos de la tornada, que manquen en el manuscrit. No sabríem assegurar si aquest prat representa el cel, Jesucrist o la Mare de Déu; però té un significat devot, especialment albira-dor per la tornada.

23. Lluís Icart (1380-1420).

Hem tractat de dues obres d'En Lluís Icart, en ocasió d'estudiar L'escola de Tolosa (vol. I, p. 342). En Era l'una una composició lírica endregada als jutges set de Tolosa, a la qual assenyalarem una data aproximada de 1385, que comença: "No cresi pas que'l món

s'acort ne vets". L'altra obra examinada és de caràcter narratiu

(vol. I, p. 412) i porta per títol: Consolació o avís d'Amor.

Va endreçada a un amic, del qual, malgrat no anomenar-lo, dóna algunes precisions personals. En Francesc de la Via ((La Senyora de Valor, vol. I, pp. 416-26) refereix que els Icarts eren gironins, i tracta sovint d'En Guillem Icart, que ens imaginem pare d'En Lluís, i de la seva esposa madona Auda. El poema d'En La Via, com hem vist, apareix datat el 30 d'abril de 1406.- Suposant que En Lluís en acudir a Tolosa era molt jove, convé considerar-lo en condicions de versificar almenys una quinzena d'anys abans de la data assignada. Com que l'obra lírica és relativament abundosa, a part de les examinades (onze obres), en presentarem poc més que una llista, i ens detindrem més en aquelles que creurem més notables per un concepte o altre. No ens cal perdre de vista que l'estat deplorable del cançoner que ens ha conservat les obres poètiques d'En Lluís Icart és el famós H^a, el qual, en alguns indrets, com sabem per d'altres poetes examinats, és il·legible. No en fa excepció, naturalment, En Lluís Icart. Donarem ~~xxx~~ compte de les obres de més fàcil lectura, i només enumerarem aquelles de les quals no entenem ni el primer vers.

2 y
I. Icart.

De novelh joy... Es lo meu cor... *modó*

H^a 98.- Una cobla de 8 versos i tornada de 4. El primer vers de la tornada, comprenent la divisa, fa així: Angel perfeyt, grat vos fau ab honor". El senyal Angel apareix rarament en les obres de N^o Icart: en canvi, el senyal distintiu és Mos fins desirs, que, entre altres, observarem aviat.

II. Luis Icart?

Perquè...

H^a 97.- Una cobla de 13 versos i tornada de 2. D'aquesta darrera, en llegim un vers i mig: "Mos gays desirs, la vostra senyoria, Un tal compàs..."

III. Cobla tramesa a N Regedelh per En Lluís Icart.

Frayres molt cars, maravil-me de vós

(Tudo)

H^a 99.- Són tres cobles d'iguals rims, mig creuades i mig encadenades. La primera signada Luis Icart, la segona Regedelh, i la terça, que és de N'Icart, apareix sense signatura.- Reproduirem aquest curiós debat, el qual no podia ésser més extens que el d'una cobla i la resposta, segons la regla d'altres casos semblants. N'Icart va voler respondre una cobla que sembla posar fi a la qüestió del ventall. Farem constar també que ens ha ajudat a dilucidar frases dubtoses de la nostra lectura el bon amic En Pere Bohigues. Malgrat tot, resten indesxifrables alguns mots, que representarem per punts: "Frayres molt cars, maravil-me de vós Com lo ventalh portatz... e per vila; Ventalh lo prez... Plus s'afila Ab naut capteny e z ab belhas faysós.- Per qu'yeu vos prech, si be crey plus merescha, Selha per qui vos repreny certa cobla, Que d'ar'nars vós no fassatz tal crescha, Que si'u fassats renom mal vos en dobla. Luis Icart.- Si port ventalh, belh amichs aut e pros, Per liey servir en tots bes se compila. Display-me fort que vós ~~xuxx~~ qu'etz n'auta pila Del x gay sauber, diatz res n'gós. Preyan que z yeu d'aranan me'n jaquescha; E si'm dâvetz del món lo major pobla, No'us en creuray, e si'm fèyetz avercha, Car servint liey en me virtuts radoble. Regadelh.- Tan quan lo món d'amar no's cautelós Ne fer-ma just ayçó qué amors fila, Cant plus merex plus que sos fauts desfila, Combar del joy d'amor ten delitós. Per vós ho dich, lo qual pregui ponescha Lo

déu d'amor, no donant-vos la dobla Del que promet a
'l servescha; Ne'us liure may del mal que vos encobla".- Anotem
l'elogi que En Rajadell fa del seu amic d'ésser un dels puntals
del ~~any~~ Gai Saber. En Milà, en presentar una llista dels canço-
ners Vega-Aguiló, posa la d'aquesta obra (109).

IV. Ycart

Si bé ~~may~~ no'm platz xantar canço ne vers. *nodó*

H^a 101.- Cinc cobles ^{capcandades} capcandades de 9 versos i tornada de 5. Com
a ~~xxxxxx~~ mostra donarem la tornada: "Mos gays desirs, del còr e'l
cor, ensemps Pot disposar en axí com se vulha; Per qu'yeu xantan
diray, sitot extrems, La gran valor qu'en leys s'espan e brulha:
No xantan me despedir son cor noble".

V. Luis Ycart

Can me sové de la beutat diversa. *nodó*

H^a 102.- Són cinc cobles de 8 versos, mig crenades i mig enca-
denades, la tornada en té 4.- La segona cobla comença amb el vers:
"Dona presant on gran valors s'alberga".

VI. Ycart

Eras quant vey dels brots tombar la flor *nodó i com sem-
ha anat*

H^a 104.- Cinc cobles unisonants crenades de 8 versos i tornada
de 4. Donarem aquesta darrera que és dedicada a la Verge: "Cas-
telhs d'onor, de vós faray la gesta, Libre de laus de gay e fin
armari, Car chascús ditz qu'ama la mays presan, E vos estz caps,
donchs per vós fau la festa".

VII. Icart. Cobla sparça.

Na Pau ne pau, tant desir vostra pau. *rodó*

H^a 105.- Els dos darrers versos de la cobla de 8 versos, fa d' aquesta manera: "Que vostra suy tant que més no'us diria, Na Pau ne pau".

VIII. Luis Icart. Sparça.

Belha sens par, m'en pretz e laus s'abonda. *rodó*

H^a 106.- Cobla creuada de 8 versos i tornada de 4. Pel respecte de què és plena, s'entreveu que aquesta obreta va endregada a la Mare de Déu: "Belha sens par, on pretz e laus s'abonda, Joys e valors fan residença, E virtutz grans ab belha continença, Tant que del món etz la plus glausionda. A vós suplich, humils, ab testa clina, Mercè querin me vulhatz enrequir De vostr'amor, joyosa flor de lir, E'm detz leser d'amor vos e'tz z asina.- Tornada. Senyora près vós etz la medicina Dels meus afanys, qui'm fan lo cor partir, Mos gays desirs, no'm dexets plis languir Car per tostemps vulh far vostra doctrina".

IX. Luis Icart.

Dompna... sotsmès *rodó*

H^a 107.- Cinc cobles unisonants, mig creuades i mig apariades de 9 versos i tornada de 5. El darrer vers de la primera cobla és així, el primer apareixent truncat pel mal estat del cançoner. "Sus totes mays dey sola vos amar". Seguirem els tres primers, que tenen cert valor, ~~malgrat~~ malgrat assemblar-se a d'altres idees amoroses expressades més amunt. "Ab tal virtut ha volgut Déus crear, Senyora pros, lo vostre cors gentil Qu'yeu suy forçatz de pendre tal stil". Retraurem la tornada: "Mos gays desirs,

fins cruzel mort me lans L'arma del cors, vuy on que
què sople^{ly} a vostra senyoria, Honra'n ten me féssets en cest
lans que pus no'us vey, de me siats membran". Es una amorosa.

X. Ycart. Cobia sparça.

Massó:

Ab tal eu's juy, me ferich d'un encontra

H^a 108.- La cobla és creuada de 8 versos, com es veurà tot con-
tinuant el primer vers del tema: "Amor l'autrier, cant m'ensenyà
la porta Del fort castelh, qui'ls fis aiman aporta; Mon voler
els trau d'aquelh encontra. Con los fayts richs donan la bon'es-
mena".- Els consonants, com pot observar-se, repeteixen els ma-
teixos mots. Es interessant aquest estat d'amor del poeta, tot
repetint, però, les mateixes idees.

XI.- Lhis Ycart.

Parlar d'amor no pusch sinó planyen

H^a 109.- És, encara que l'epígraf no ho detalli, una cobla enca-
denada de 8 versos. Ni els dolorsⁿⁱ els sospirs del poeta no com-
mouen l'amor de la seva aimia: no obstant, sempre la servirà.
Quan es pensa que ella es recorda d'ell, es veu més allunyat de
l'amor...- "Parlar d'amor no pusch sinó planyen, Pus en dolors
e sospirs vol que gischa, Car tot cant fan y son exa^usimeñ; No
conech ges que z a liek ab^uhischa. Servida lay e tostemps ser-
viré, C'omplen ses mans e temen sa doctrina; E quan me pes que
de mi li sové, Tan plus me vey lonhatz de s'amor fina".

24. Mossèn Guillem de Masdovelles (1335-1440).

En ocasió de tractar de l'escola de Tolosa i de l'obra tra-
mesa al concurs de la dita ciutat per Mossèn Guillem de Masdove-

lles (vol. I, p. 340) hem reunit les diverses dades original poeta, al qual assignàvem una llarga vida (vellart es diu ell mateix) que podria escolar-se entre els anys 1335 i 1440. En aquest mateix capítol, p. , hem esmentat una obra que va ésser coronada a Barcelona. De manera que, en l'enumeració de les obres d'En Guillem, saltarem les dues poesies ja descrites. La darrera data que el seu nebot En Joan Berenguer ens ofereix, és la d'haver pres part l'oncle en el concurs de Mossèn Bartomeu Castelló en 1438. Aquest concurs, segons unes altres referències, va tenir lloc a Sant Just de Barcelona i s'hi tractava de deseiximents d'amor i com millor es complanyeria del déu d'amor. En l'Enquesta d'En Miret i Sans, esmentada tantes vegades, trobem un Guillem de Masdovelles que era justícia de Morella en 1345, i ens imaginem que podria ésser el pare del nostre poeta. Probablement en 1370 va escriure l'interessant comiat contra el capità (ara en diríem general) En Guerau de Cervelló a les ordres del qual havia combatut diverses vegades. Dietari de la Generalitat, que ara s'està imprimint per l'I. d'E. C., entre els anys 1380-1390, figura en el Consell, ens ennova que En Guillem Masdovelles va patir la glàndola i va ésser-ne guarit. L'escrivent ens fa saber que, durant els forts mesos de calor, mossèn Guillem no assisteix al consell perquè és a la torre (Arbós?). Els seus dos sirventesos batallers notables, un sobre la invasió del comte d'Armagnac i un altre sobre el setge de Càtania (escrit a súpliques de l'infant En Martí que el dirigia), ens proporcionen respectivament aquestes dues dates: 1390 i 1393. Es citat honorablement com a portador del cartell de deseiximent en nom del poeta que escriu una obra forta contra fra Ramon Roger d'Erill, comanador de Barbens de 1412 a 1418 (110). "Tal por

No senten {

- anys

9

Arnan d'Erill

~ Que'l

aguist quan ausís la demanda ~~que~~ ^{fa} l'el·lir-ir ayce dovelles". Una germana seva, Constança de Masdovelles, va esser prioressa del monestir d'Alguaire des de 1415 a 1421 (111). En Milà, en publicar el notable poema contra el comandador esmentat, s'adona tot seguit d'un Masdovelles parent dels altres tres o quatre Masdovelles del segle XVè, segon ell creia. Nosaltres ja sabem que només són tres els Masdovelles que interessin la història literària.- Com que tot el cançoner dels Masdovelles (Guillem i Joan Berenguer, oncle i nebot) s'imprimirà i publicarà a cura de Ramon Aramon, no ens detindrem gaire en la descripció de les obres d'En Guillem, car de segur ^{que} d'aquí a un any tothom estarà en el cas de convèncer-se de la qualitat del poeta. En Joan Berenguer, el més prolífic dels nostres antics poetes, que està molt per sota de les rares produccions de l'oncle, ^{serà} ~~seran~~ ^{examinat} ~~examinades~~ x ràpidament en el vinent cap. IX.

I. Comiat a En Guerau de Cervelló

Mossèn Guerau de Cervelló, molt nobles,

Bibliografia... y Aramon: Reunablement per gran desconexença

M 94.- Els comiats de caràcter polític no abunden, però tots són interessants per llur ~~xxx~~ ^{Cançoner Masdovelles, p. 122-123 (nº 89)} aspecte històric. Del deseiximent d'En Guillem de Masdovelles l'examinàrem, mentre romania inèdit, en un llibre nostre (112). Tot de pressa, en els seus primers quatre versos expressa els seus greuges. "Mossèn Guerau de Cervelló molt nobles, Governador de moltes gens e pobles, Per vós ho dich, maldizent la carrera Per on yeu may seguí vostra bandera". Maleeix el primer dia que ell i els seus entraren al seu següent, li recorda que per culpa del pare d'En Guerau varen cremar la casa a En Guillem ("Malasesch lo jorn que'l meu repayre Cremero tot per fayts del vostre payre" ~~xxx~~ i continua: "Retrayts vull

(aquí és el cançó de la 1ª cobla)
tudo

t tremar
L e'n

fer, jatz que lo dir me pesa, Que'us ay servit, aymat
gut, E man trebalh z ay per vós sostengut Llay holmay, ~~el~~ cesta
nostra terra, Saubets que mis tots mos frayres en guerra D'omey
per vós, e d'altres n'i metia, Per bon voler e z amor que'us
avia".- Dirà la seva descortesia, que ha mostrada en causa contra
el poeta "Ab un vilà exits de conversia E, perquè mils sia cauza
provada, Vós li avets cavalleria dada De vostra mà". Després de
la tornada hi dedica aquesta endreça: "De mon comiat say que
no'us darets cura, E z yeu de vos perdre no'm don rancura, Mos-
sèn Guerau, mas tarda recordança E tart penadir me fan viur'ab
pesanza". Com que els donzells i cavallers, per joves que fos-
sin, eren obligats d'acudir a les empreses dels reis i bregar-se
en les batalles, posem aquest comiat als volts de l'any 1370,
car en els sirventesos que descriurem tot seguit, no anava mos-
sèn Guillem a les ordres d'En Guerau de Cervelló, sinó que com-
batia, segons pròpia declaració, sota el capità mossèn Ramon d'
Abella (1390-1393).- Són cinc cobles mig creuades i mig aparia-
des de 8 versos, tornada i endreça de 4.

II. Lo Sirventesch devall scrit féu En Guillem de Masdovelles,
en temps de la guerra dels Armanyaguesos, lo qual dreçà a
mossèn Ramon d'Abella, en companyia del qual era en la di-
ta guerra.

En breu veyrem torney mortal bastir

Cançoner Masdovelles, pàg. 189-190 (nº 138)

M 141.- En Guillem imagina les malvestats de la guerra en la
primera cobla; en la segona pinta el valor dels de la part del
comte d'Armanguax Arm^{any}ac, manats per un capità que anomena Pe-
rolés; en la terça la ira del rei En Joan i el parlament que fa
al seu exèrcit; en la quarta l'esforç del duc de Montblanc; la
cinquena i darrera és endreçada al capità mossèn Ramon d'Abella;
la tornada va dedicada al dolç amor del poeta perquè l'encorat-

la

gi a vèncer. Copiarem la primera cobla, en la qual parla de la guerra de tal manera que recorda l'elogi atribuït a Bertran de Born: "En breu veyrem torney mortal bastir Hon seran fayts de mans hòmens quarters, E còps talhats de gentils cavalliers, E grans senyors hi covendràn morir. Per mortals colps de llances e d'estorchs que hi seran fayts, no semblaràn pas jochs, Als que hi seran, car de mort hauran por".- Lloa també els enemichs i comunica llur entusiasme, en haver-se extès per pobles sense defensa ni murs durant sis mesos: "De Peroleis, lo compta molt gran cor, Vindrà cridant, amb grans veus Armanyach! Estendart tés, no semblaràn pas flach En sos grans colps, no sessans per null for; E dir'als sieus: "Ho vós, mos cars amichs, Vullats alcir ^{ab força de grans pichs} Cells d'Aragó, per qui say ^{mot} hem vengut". En la ~~xxx~~ cobla vinenta parla del rei d'Aragó. "De l'altra part, serà'n trop irescut Lo mot ~~vaut~~ rey d'Aragó (h)e ses gens, Contra'ls malvats, cruzels, desconoxens Que per far dan al regne son mogut. Volran lladonchs molts aquest fay vengar; D'on convendràn manta sanch escampar per los grans camps d'aycells que ^{qui y} seran mortz".- Tot seguit fa l'elogi del coratjós infant Martí, duc de Montblanc: "Ab granx ^{he} sforç, lo coratge mot forts. Volrà ferir dels primers veramen, Lo senyor duch de Montblanch, qui ~~jeumén~~ Pesseguirà que no sien stortz Los enemichs qui ~~testa~~ guerra fan; D'on farà far la batalla tan gran Que per tostemps se'n parlarà pel món".- Per últim ~~xtadreça~~ una súplica a En Ramon d'Abella: "Donchs, noble vós, qui sots ab cor ^{volen} relon D'esser al mig del gran fayt ^{qui's} ferà, Mossèn Ramon d'Abella, capità, Vage'us lo cor vostres amors hon són, E, si ho fayts, serets-ne ^{pues} més ardit, E, com de vós mot gran bé serà dit, A vostra gen crexerà gran renom".- En la tornada, es dirigeix al seu amor: "Amor, sopley que no'm met.en obli~~st~~, Car per null temps yeu no seray m~~er~~rit, Si mi-dons vol

la
L^q
10

1e
5b

1m

1p

1gr

7c

la

qu'ieu m'apell
veü que'm tenga per son hom".- Aquesta és, al nostre
una de les obres més notables, d'En Guillem de Masdovelles. Ens
renova, respecte a la guerra que el cavaller anomena dels conten-
dents, i presenta alguns aspectes que els nostres cronistes i les
croniquetes inèdites, havien neglygit. Són cinc cobles *capçada* capfina-
des de 7 versos i tornada de 3. La guerra que va fer en 1390 el
xupk comte d'Armanyac al rei Joan, la fundava en l'herència de
la mulier del rei Maïta d'Armanyac, tan bon punt el rei d'Aragó
va contreure nou matrimoni amb Violant de Bar.

III. Lo serventesch devall scrit féu lo dit En Guillem de Masdo-
velles en lo Citi de Catània, per manament del duch de Mont-
blanch, l'infant En Martí, qui après fonch rey d'Aragó.

Senyor mot naut, l'autrier me fes demanda

Cançoner Masdovelles, pág. 191-192 (nº 139)

M 142.- L'infant En Martí comanç a En Guillem Masdovelles que
escrigui una obra sobre el setge de Catània, i, per bé que s'ex-
cusa amb la seva ignorància de la Gaia Ciència, provarà de com-
plir el desig del Duc.- Es dol de la traïdoria dels Sicilians i
especialment dels catanesos. Es molt fort l'exèrcit amb el qual
compta l'infant i encara ha vingut un gran esforç de Catalunya.
L'excita a no deixar enrera burg ni castell i que, tot triant
els bons dels dolents, tingui la mà pesada amb els traïdors i
que talli els caps, els punys o els braços a tota la gent sici-
liana que no reconeix el rei d'Aragó. /Senyor mot naut, l'au-
trier me fes demanda Per qu'en cert cas no fazia'lgun'obra En
rims, per tal car lo temps ne descobra Als trobadors bella say-
jós he granda; Perque sitot de la Gaya Sciència Suy pauch xabz
saubens, faray vostra requesta, Princep mot fortz, parlant de la
conquesta que vetz en mans, complint-l'ab gran potença".- "Car
ja m'estan ab trop granda temença, Ab gran raysó la gent qu'era

^{as} en son contre, ^{veyrem} qu'en breu veyreu far tan cruzel encontra ^{romandra} que ges no'n ^{tos} semença; Car li vassall, qui temps fan lur ^{prunya} prunya
 de lur senyor com lo poran confondre, ^{Deuon} De no'en xerir de mal col-
 tell he fondre, Talhan, rompen fins que nengun no'n grunya".-
 Tal ^{seors} recors és venguts de Catalunya E ja c'ab ^{ta} tal noble poder
 era, Que ges no'm pens que'n romangua derrera Final castich, ni
 d'altre ^{part} part s'esmunya. Ans veyrem ^{tos} dins Catània tolra Cap, pes
^{he} les punys, car tan poderís citi Hi tenits vós, que no'n roman-
 drà quiti Traydor de mort ne'ls devets ges absolve".- "En far
 cests fayts no vullats festes colre, Ans en après que la gent
 catanesa, Senyor, aurets de llurs merits ofesa, L'altre bessony,
^{ciutats} ciutats que no's deu solre. E cavalcats ^{per} per cremar e z abatre
 Viles e burchs, castells pendran ^{en} en per força, E null traydor, que
^{s'i} trop ges no's torça, que z ab ^{tal gen} deu gran senyor ^{combatre} abatre".- "E, si's
 ve cas que'ls mals barons rebatre Vullen ab vós per llur final
 dapnatge, Justarà s'han tots ab irritat coratge; ^{Veyrem} Vayran lladonchs
 encontres mays de quatre, Que z ells, ayssí com gens desespera-
 da, Volran provar estorçre per batalla, Mas, no feran, ans mor-
 ran tuyt ses falha, Sa y llà fugén prendén manta llancada".- La
 tornada és dedicada als Sicilians i l'endrega a nostra Dona. En
 els nostres números I i II, per la importància de llurs composi-
 cions, n'hem ofert llargs extractes, els quals sovint han estat
 complets. Nosaltres som els primers a donar idea d'aquestes com-
 posicions en un llibret que publicarem en 1922 (113). Són les
 usuals cinc cobles ^{capcandades} croades, capfinides, de 8 versos i tornada
 i endrega de 4.

IV. En lo mes de Juny any M.CCCC.XXXVIII, en la ciutat de Barce-
 lona donà mossenyer Barthomeu Castelló una joha a qui mills
 se complanyeria d'amor; on se donaren moltes bones oïres, en-
 tre les quals ^{Tin} ^{don} En Guillem de Masdovelles la següent en Defen-
 sió del Déu d'Amor e contra'ls trobadors qui's complanyien.

Del cruzell crim de lleza magestat

Cançoners Mardovelles, pàg. 59-60 (n.º 41)

M 150.- Són cinc cobles mig ^{capcanalades}creuades i mig apariades, de 8 versos i tornada de 4.- En el cap. IX retrobarem aquest concurs d'En Bartomeu Castelló, per altres indicis. Els dos primers versos apareixen així: "Del cruzell crim de lleza magestat Encolpar vull a vosaltres aquí".

V. Primavera.

manca el capítol VI i està mal combinat

Ja no veyrà mi-donts qui pus li blan

VI. Maldit

(de roba)

Cançoners Mardovelles, pàg. 123-125 (n.º 90)

M 95.- Set cobles unisonants mig ^{que}creuades i mig apariades de 8 versos i tornada, comença amb el vers: "Na'nganyaritz, puyetz abandonada". El segon vers de la primera cobla el presenta xi així: "Ne li comport la sua gran falsia".

VII. Altres Maldits

Diats mi-dons, cuydau-vos que'us servescha,

(roba)

Cançoners Mardovelles, pàg. 125-126 (n.º 91)

M 96.- Cinc ^{cobles capcanalades}capfinides creuades de 8 versos, i tornada de 4.-

Aquest maldit té la particularitat d'haver inclòs la primera cobla en el Sonort d'En Francesc Ferrer (114), que es troba, com sabem, en els cançoners J 187, L 54, N 91, Y 10, situada en els num. aràbics esmentats. Copiarem la primera cobla per mostra: "Digats, mi-donchs, ^{cuydau-vos}pençats-vós que'us servescha En va tostemps a manera de pech? Trobat-m'avets que ay ben groch lo bech, Mas ja d'huy may no tendrets pus en resta, Anats cercar altre que'us faça riure, Del qual puxats traure e scarnir, Però null temps ^{gaquesque morir}el no puxa morir Fins per amor vos veja ab dol viure". El text és manllevat a Francesc Ferrer, no a M.

*P un li pral on de verdura quarant
M 56 - Cinc cobles unisonants creuades de 8 versos i tornada de 4.
que comença a Na'nganyaritz, puyetz abandonada
al del tema de: "Ne li comport la sua gran falsia"*

VIII. Comiat fet per En Guillem de Masdovelles.

Reuniblement, per gran desconexença.

no ho

ja
M 94. - Cinc cobles unisonants ^{Cançoner Masdovelles, pág. 122-123 (nº 89). Si no m'equivoqués es la mateixa que Masdovelles} ~~creuades~~ i ~~apariades~~, de 8 versos, tornada i endreça de 4. Senyal de la tornada: Yeu mi tal, i la de l'endreça: ^{Del} Lo mieu comiat. El segon vers que segueix al del tema: ^{Re} "Veno retrayts a finamors defall".

IX. Cobla feta per En Guillem de M., en defensa de les velles bones.

Perqu'yeu suy vielhs, en favor de les velles

an no ho

Cançoner Masdovelles, pág. 72-73 (pº 49)
M 57.- En Joan Berenguer havia escrit una cobla injuriosa contra les velles. El seu oncle les defensa amb una cobla de 8 versos; el nebot li respon amb una cobla igual. Seguint el vers del tema, s'expressa així En Guillem: "Respo^{usatz}ch que vós, nabotz, matz trop mal ^{D'aysí} D'ayceyt blasmar totes en general¹³". *1 m*

X. Tengo moguda per En Guillem de Masdovelles a mi Johan Berenguer.

Dues gentils donzellas say que z (h)an

Cançoner Masdovelles, pág. 76-79 (nº 52)
M 59.- Deu cobles mig ~~creuades~~ i mig ~~apariades~~ de 8 versos. Les cobles senars, subscrietes Guillem; les pariones, Johan Berenguer. Les dues donzelles que l'oncle presenta al nebot, són "Egualment pretz (h)e beutat e riquesa".- Continuen discutint oncle i nebot sobre si aquesta igualtat és possible i sobre quin par-
1 m ~~1 m~~ ^{1 m} pot convenir a cadascuna.

XI. Lo Consell devall scrit demanà a mi mon honcle ^{En} Guillen de Masdovelles.

Mon car nabotz, torbat m'an l'enemich

Cançoner Masdovelles, pág. 117 (nº 85)
M 91.- Cobla i resposta iguals de 8 versos, ~~creuada~~ i ~~apariada~~.

De poca importància.

XII. Cobla tramesa per En Guillem de Masdovelles, mon car honcle, a mi.

Mon cars nabotz, en vostres canssons vey

Cançoner dels Masdovelles, pàg. 95-100 (nº 62)

M 69.- Són creuades de 8 versos tant la pregunta com la resposta. La Resposta de mi J. B. de M. comença: "Mos honcles cars, jur-vos la fe que*us dey". Oncle i nebot, doncs, discutien a meravella. El vell troba que, en les cançons del relativament jove J. Berenguer, aquest està massa desesperat d'amor. Quant a ell, és massa vell per a pensar en aquestes coses. El nebot, que prepara que l'herència del germà del seu pare li pervingui, el tracta amb consideració, donant-li sempre la raó en les qüestions que li proposa.

Aquestes qüestions, així com les obres amoroses de l'oncle, les hem examinades amb escàs deteniment.

10. Poesies d'autors incomplets, anònimes i fragmentàries, del segle XIV o dels inicis del XV.

Potser hauríem hagut de posar en el nostre 9 els autors coneguts amb els noms de Pròxita i Fra Joan Basset. Entenem parlar del Pròxita poeta més antic, i no es tracta en cap manera del Joan de Pròxita, que formava part de la colla que es reunien a València a casa d'En Benet Mercader. D'aquest Pròxita, segurament valencià, en porta 21 obres el nostre cançoner H², i és el mateix del qual En Francesc Ferrer duu una cobla. Respecte a Joan Basset, ja varem examinar el Letovari dirigit a Guerau de Massanet (vol. I, p. 411-13) i en el present capítol dues obres coronades a Barcelona (p. paràgraf 5); i també En Ferrer l'inclou en el seu Tonort. L'amic Serra i Baldó fa anys que en té co-

piades les obres, amb intenció de publicar-les. Com que les obres líriques d'aquests dos poetes ens semblen potser un xic posteriors a les dels examinats fins aquí, seran estudiades al començament del cap. IX.

Les tres branques d'obres poètiques que esmentem en l'apígraf ~~xxxxx~~ 10, són: a) Poesies d'autors incomplets o insegurs; b) Poesies anònimes, i c) Fragments de composicions líriques o d'altres bocins conservats. Amb l'intent de fer entrar en una mateixa classificació obres de caràcter semblant, ajuntarem a i b. No caldrà, per a alguns fragments, de vegades molt curts i gairebé impossibles d'endevinar, esmentar, a no ésser excepcionalment, una altra obra completa. Contràriament, no barrejarem c amb a ni b, sinó en una o dues ocasions, en les quals ens convindrà fer alguna referència a obres examinades d'autor conegut.

I. Deixeiximent contra un rei d'Aragó

Rey d'Aragó, ab tota ma desferra

+ j

12A

* 3.- En l'estat incomplet en què aquesta obra ens ha pervingut, forma nou cobles de quatre versos amb el bioc Rey d'Aragó. Els danys soferts servint aquest no li han proporcionat sinó desenyanys. Les ferides rebudes, els setges on ha pres pau, són fets expressats amb força, els versos essent precisos, clars, tallants.- Es tracta d'un rei de Sicília que després havia esdevingut rei d'Aragó. Aquesta circumstància solament ocorre en En Jaume II, rei de Sicília (1286-1291), i en la reconquesta de l'illa per l'infant Martí en nom del seu fill Martí, rei de Sicília. Els fets retrets es refereixen als setges de Palerm ("De-nant Palerm sanch de mon cos hi resta"), de Trapani ("Vés Trapani anant tot dret vogant"), de Marsala (del Castell d'Agosta).

En 1287 Balzo va apoderar-se del castell d'Agosta en les d'Anjou en 1287, i intentà un desembarcament a Marsala; En Jaume II va reprendre Agosta i el seu castell. Durant les lluites fraticides de Sicília en 1360, nou setge i presa d'Agosta per Frederic. Pel que es refereix al setge de Palerm, no en recordem d'altre que el que En Martí, duc de Montblanc, va posar-hi, prenent aquella ciutat en nom del seu fill Martí, rei de Sicília. El poeta, però, ha d'ésser del temps d'En Martí d'Aragó perquè, respecte a Sicília, es refereix a fets passats (abans de succeir el seu germà Joan ^I d'Aragó). Diu així: "Cridat m'avets, senyor, com a trixaire, So qu'anch no feu ne fera vostre frayre; De qu'eu volgrà que fóssets emperayre Per mos servirs, los quals vos vull retraire". Aquesta és una obra en la qual el cavaller poeta inconegut pren comiat del rei d'Aragó, servint-lo després d'haver abandonat la cort del rei Joan (I de Castella?, 1379-1390), que era cunyat dels reis d'Aragó Joan I i Martí per haver esposat llur germana Leonor (1375-1382). "La noble Cort del bon rey En Johan Lexí per vós, e serviu'us bé hun an". La primera cobla, incompleta, és així: "Rey d'Aragó, ab tota ma desferra Eu prenh comiat, e lez la vostra terra, Rey d'Aragó".- Aquesta obra va esser publicada, en un full de lletra gòtica, a la fi del llibre d'En Mateu Obrador Bennassar La nostra arqueologia literària (Palma, 1905), sota l'epígraf Cobles dictades d'un cavaller qui, despagat de son Rey e Senyor, enujosament s'en desexia e'l reptava. En acabar la publicació del text posa, de vermell, aquesta nota: "Aquestes cobles foren per etzar atrobades a un full poch de paper, engrutat en les cobertes d'un llibre de mà antich, a la ciutat de Malorcha, sens nom ni entresenya d'aquell qui les dictava: e son scrites en letra del XIV segle".- Un altre plorat amic, N'Estanislau Aguiló, en haver-

19

me mostrat la llenca original, me'n lliurà una còpia que semblava destinada al Bolletí de la Societat Arqueològica-luliana. Cercada aquella publicació, no la hi hem trobada.

rn

II. Coern ^{rn}contra fra Ramon Roger d'Erill/ (1410-1413)

O tu, traïdor, que tan sovint renegues

P 162.- En Milà, en 1864 (115), va estudiar aquest coern, reproduint gairebe tot el text, verificant els personatges, acompanyant-lo de notes que li donen un gran valor, i que resulten utilíssimes per a la comprensió de les furioses invectives contra el comandador. Ara ens resulten més clares totes les frases que eren difícils en l'època d'En Milà. Ningú no estava com ell en el cas d'entendre'l ni d'estudiar-lo amb tanta perfecció. En 1896, En Baselga, en publicar tot el Cançoner català de Saragossa, va posar aquest interessant text a l'abast de tothom (116). En fi, nosaltres varem examinar ràpidament aquest poema (117) en 1922. L'epígraf, retallat pel relligador en el text, és ara així: ...nebot fra Ramon Roger d'Erill, comandador de Barbens, de l'orde de sant Johan de Jherusalem, lo qual deya que li avia empenyada una filla, monje del monestir d'Elguayre. Els qui havien vist el manuscrit abans de la mutilació del relligador (118) deien que l'oncle s'anomenava Arnau de Vill (Erill). En Milà dubta que pogués haver-hi parentiu entre l'ultratjat i l'ultratjador, i es fixa que Arnau d'Erill era germà gran i no oncle de Ramon Roger. El poeta parla tres vegades despectivament dels parents d'aquest: "Si no'y guardé lo marit de ta sor; Tu li faràs ço que fas als parents, Jo'n sé ben tres de qui's trufen les gents" (cobla XX); "Si fossen bons, mort t'agren tos parents" (cobla XXII); "Mullàs desvergonyat, Morta se'n fos cella qui t'ha parit" (cobla XXIX, darrera).- En Milà reuneix diferents dades

sobre els tres germans Arnau, Francesc i Ramon Roger (119), segons les quals eren fills d'Arnau o ~~Arnau~~ Roger, de l'època d'En Pere III el Cerimoniós i dels començos de la d'En Joan. Els tres germans varen tenir gran importància durant l'interregne que anava de la mort del rei En Martí fins a la sentència de Casp; però exerciren càrrecs, principalment en el darrer temps. Tots els documents adduïts per En Milà es refereixen a la complicada anyada de 1413. En les desavinences de Lleida entre En Comes i En Sansó de Navés va seguir En Francesc, el bàndol d'En Sansó, el qual estava fora de pau e de treva. En haver N'Arnau renunciat el càrrec de capità de la Vall d'Aran per convenir-li romandre a la ciutat de Barbastre, el Parlament de Barcelona conferí aquell lloc a En Francesc o Francí: Arnau, mentre tant, va ésser enviat al Parlament general d'Aragó, a Alcaunyia, on figurà també com un dels ambaixadors del duc de Gandia. Elegit En Ferran d'Antequera rei d'Aragó, tots tres germans varen declarar-s'hi fidels. Francí va ésser perseguit pels que afavorien el comte d'Urgell. El darrer dia de maig de 1413 sortiren dels doguinis del comte partides armades. El mateix dia En Francesc rebia una carta escrita ab cuyta, en la qual el seu germà, En Ramon Roger, comanador de Barbens, li comunicava, des de Tàrraga, el seu propòsit d'aliar-se amb el comte. Derrotat a Margalet pel d'Urgell, En Francesc, com a fiscal en el procés incoat contra el comte, va mostrar-se poc indulgent. Més endavant, el mateix any 1413, es troba a Rodes signant, com un dels cavallers hospitalers i com a ambaixador del rei d'Aragó, en el tractat fet amb el soldà de Babilònia i el rei de Xaraf.

El comanador de Barbens va exercir la comanda des de 1412 a 1413, i, com acabem de veure, ^{va} ésser a Rodes en 1413; fet que es-

Cang. Saragossa:

menta el seu enemic poeta: "Com ditz aicesta dança, Des e z enquer en Constança, Per tot lo món te cridaràn "No fuges!", Pus de maldir ^{mal far} no veu hom que t'enuges". L'obra consta de vint-i-nou cobles mig creuades i mig apariades de 8 versos. Cada cobla comença per "O, tu traydor", i en la darrera pot dir a fra Ramon Roger haver-lo anomenat "traydor per XXVIII vegades".- Hem esmentat més amunt els tres versos que d'una manera despectiva malparlen dels parents del seu enemic. No obstant, En Milà observa que en un sol vers podrien trobar-se indicis que entre els suposats oncle i nebot pogués haver-hi parentiu: "Ara'm pinet com te fiu cavaller", perquè una de les formes d'obtenir aquest grau era per mans de cap de casa. De totes maneres, malgrat els seus dubtes, En Milà posa en l'epígraf, com a nom d'autor (és cert que seguit d'un interrogant), Arnau d'Erill, tot atacant en Ramon Roger d'Erill. En el text són patents els seus dubtes.- Uns versos poden haver donat motiu a l'epígraf: "O, tu traydor, malx guardist ta comanda, E les dones que són dins en Alguayre Tu t'est desdit, e no t'i dónes guayre".- Lamentarem les vegades que anomena algun personatge l'agreuja pe) comanador, exceptuant En Masdovelles [Guillem de], portador de cartell de desafiament, perquè aquest fet ja l'havem anotar en tractar d'aquest poeta. Els fets i personatges més interessants que retreñ, ens semblen els següents: "bé sabs que onze meses Hach a Totssants ^{que'n} que'm ~~xxxx~~ ^{prenquem} prenqués nostre ^{storn} scorn... coranta e dos jorns Haguist complits per anar vuyt jornadas... e com poguist donar Per sospitós ^{lo} al príncep de valor?... Car jo't promet que't seguiré dins França, Per cò ^{com} que han molt millor la usança De fayt d'armes, mostrant cavalleria... Quaranta jorns vull per far mon camí... be sabs qu'En Farriol T' ^e h ensenyat mant bel colp de repich,

1 l
1 l
L t
Du

Mas lo teu cor flach, covart e manich (enich), No's ha ^{tu} ~~ha~~ ^{no n'} ~~cover~~ ^{cover} com ne ve ^{ci} un vol Dins lo palays de la flor Margarida / Mar-
garida de Prades, reina vídua del rei Martí / ... No est gosat
exir de Barcelona... tan bell arnés avias, Mas ges per ço no'y
^{trobanes} trobanes ^{guany} guany, Si bé del tot lo t'obrava tot dies; Mas tan
no fech que per tot no't'fegis; En tot un any no t'agren a París
tan ben armat... tu no te'n sents ni ous la gran remor Que les
gents fan detràs tu e rialles... si lo Mestre / de l'Hospital / ^{tu} ~~u~~
sabia Com est traydor, certes no pens ni creu D'ací avant no
portàssets la Creu... per spay de un any, De mes en mes, te
^{don} dom cerques la plaça... tu puts a bona gent, Te dich traydor, e
no n'as sentiment... ^{no't} no men lo rey en fet d'armes ne guerra Per
un traydor se ^{plu} molt gran desferra E'n véne dans e trop ocay-
siós. Si'l gran Senyor ^{vol} sol traydor ni l'abraça Al pus leyal mans
e peus embaraça E fay tornar soven lo blanch per ^{de vent en groch} groch; Guart-
se lo rey d'aver scóch per roch!... T'apell traydor en aycent
~~xxx~~ pauch coern... Mas en no pusch traure tu d'Aragó". Per fi
reproduirem un curt fragment: "Com pots anar per plaças Ne per
ciutats, mesclats ab ^{bons} gents? Tot lo món sab tos ^{grans} grans defa-
lliments; Cert tu mereix c'om te coron d'alagas" ~~1~~ Coronar de
forc d'allis és un coronament despectiu que retrobarem en textos
prosaics en el volum terç d'aquesta obra present. L'autor d'a-
quest poema fort d'expressió l'anomena de dues maneres, com
hem vist ara mateix: aicesta dança, sembla que, amb l'objecte que
duressin més els ultratges contra fra Ramon Roger d'Erill, l'a-
companyava d'un aire o melodia de dansa; un pauch coern (és a dir,
quadern), que En Milà troba, potser atrevidament, que és una e-
quivalència de libelo.

Es fa difícil assenyalar una data a aquesta obra: li posem
les dates de la comanda de Barbens, exercida per En Ramon Ro-

⊕ una opera titulada: Arnaldo di Eri
ria en dos actos, poesia de D. Juan Cortada, mu-
sica de D. Nicolas Guanabens. Para representar-se
en el Gran Teatro del Liceo de S. M. Barcelona,
Gorchs, 1859,

ger; no sabem, però, si va cessar per mort, o voluntàriament o forçosa, com no tindria res d'estrany en el cas que resultessin certs els ultratges a una monja del monestir d'Alguaire.

En cas que fossin certa la nostra presumpció d'En Milla ^{que?} ^{20bre} ^{Arnan d'Er} vill (oncle o germà gran) esmentarem ^{de Ramon Roger} Jutge d'Aurena o d'Aurenga

Identifiquem aquests dos jutges com si fossin una sola persona i potser un mateix jutge. H^a 55 ens ofereix la forma Jutge d'Aurena (segons la nostra lectura), mentre que ~~Ex~~ ^{P 91} ~~x~~ ^{P 91} ~~P~~ ^{P 91} ~~q~~ ^{P 91} ~~l~~ ens dona lo Jutge d'Aurenga. D'altra part Aurenga val tant com Orange. Aurenga era, com és sabut, tant la denominació provençal com la catalana del principat d'Orange en l'avui anomenat Migdia de França i no lluny d'Avinyó. Podria tractar-se de noms deformats pels escriptors del famós Jutge d'Arborea, que tant va preocupar al rei Pere III de les Cerimònies amb la seva revolta? Aquest de tants catalans com hi havia a Sicília, podrien haver influït que el Jutge d'aquesta època s'hagués aventurat a compondre rims en català.

III. Jutge d'Aurena

A Dieu coman vostra valor e vós,

H^a 55.- Dues cobles mig ~~xx~~ encadenades i mig apariades, de 8 versos, i tornada de 2. Descriu les bel·leses morals de la dona amada, que comana a Déu. "A Dieu coman vostra valor e vós, Gentil dompna, vostre suyt ~~Toutat de vós~~ e'l dolç acolliment. Ab tot que far vós me sabetz e dire, Si Deus me sal, vey a vós dey grazir, Car m'avetz mes al cor un joy novelh, Ab què m'avetz tornatz gays e ysnelhs". Tornada: Per cortesia m'i play fort e més belh, Per totes parts vostra m'plevis m'apelh". La tornada és una recomposició dels dos darrers versos de la primera coble. "hom m'apelh?" "Per vostra Amor ^{veur} ^{trist} ^{joy} joyós, Membran de vós la cortesia e'l sen, E'l veray prets que ~~tristote~~ xayzót E'l belh semblan

1. J
2. J
3. J
4. J
5. J
6. J
7. J
8. J
9. J
10. J
11. J
12. J
13. J
14. J
15. J
16. J
17. J
18. J
19. J
20. J
21. J
22. J
23. J
24. J
25. J
26. J
27. J
28. J
29. J
30. J
31. J
32. J
33. J
34. J
35. J
36. J
37. J
38. J
39. J
40. J
41. J
42. J
43. J
44. J
45. J
46. J
47. J
48. J
49. J
50. J
51. J
52. J
53. J
54. J
55. J
56. J
57. J
58. J
59. J
60. J
61. J
62. J
63. J
64. J
65. J
66. J
67. J
68. J
69. J
70. J
71. J
72. J
73. J
74. J
75. J
76. J
77. J
78. J
79. J
80. J
81. J
82. J
83. J
84. J
85. J
86. J
87. J
88. J
89. J
90. J
91. J
92. J
93. J
94. J
95. J
96. J
97. J
98. J
99. J
100. J

IV. Lo jutge d'Aurenga

Hanch diable no s'adormí

Cançons de Savagossa fol. 122

P 91.- (Es una cobleta només de sis versos com el del tema, per a acabar amb un adagi: "El diable vetlla: doncs a nosaltres també ens convé vetllar". "Hanch diable no s'adormí Ne jamás no s'adormirà, Ans vetla contra nós en va, E no repa^{usa} ne ha fi. Per c'om deu vetlar atressi, Qu'a mala nit no ladra ca". Aquesta obra insignificant, que no deixa de tenir cert aire, va ésser publicada per En Milà (122).

V. D... del Valhat

En breu veyrem una frayor abatre

H^a 89.- Són cinc cobles ^{capcaudobles} capfinides ~~encadenades~~ de 3 versos. Aquesta obra notable i difícil va ésser publicada per En Milà en 1878 (120), qui no va entendre alguns fragments del seu text i va modificar certs termes, una part de l'arranjament dels quals explica. La nostra còpia del manuscrit és sensiblement diferent de la feta per En Milà. No obstant, una coble resta gairebé idèntica. Quan el gran mestre el va establir ara fa setanta anys, el seu ^{text} ~~ext~~ devia aparèixer ~~apareixer~~ clar. Nosaltres provarem de coordinar tres cobles saltades completes, explicant l'argument de la resta i procurant triar las més dubtoses per a En Milà. De primer tracta de les grans desgràcies que cauran sobre el món, i diu que la mar pujarà i destruirà flors i fruits, i que d'això se n'esdevindran grans misèries i fams. Els aliments costaran una fortuna, la mort perseguirà la $\bar{x}$ vida de vintenes de persones: no restarà la quinta part de la humanitat. Si la gent, esfereïda, se'n va a l'església, els caurà la volta al damunt i abatrà $\bar{x}$ l'altar vil on es celebraven sacrificis humans. Un lleopard de

forma novella s'alimentarà de llet i carn humana crua. Del cel
baixarà un drac que traurà foc de la gola. Aquest foc ~~creixerà~~
creixerà i portarà la desolació, s'estendrà i cremarà viles i
burgs, castells i ciutats bo i trencant murs, portals i valls,
i tot allò que tocarà esdevindrà no res. Tots aquests mals re-
corden les ^{prediccions} predicacions de la Sibila i la vinguda de l'Anti-
crist (lleopard? drac?) (V. vol. I, pp. 361-76). En canvi la
neta de crims (la Mare de Déu en llenguatge molt complicada-
ment figurat), donarà la serpent. Mor l'estruc en la vall tene-
brosa, l'arbre vert del Paradís és obert amb goig a tots els
devots pelegrins que es declaren ésser fills de la virginal es-
posa. La tornada s'endrega també d'una manera complicada, a la
Verge Maria: "Mos belhs saffirs, vós etz mars preciosa ^{questa} Qu'en la
forest enclou en circoncis, On crex lo paït qui l'aurifan noy-
ritz Qui deu portar als franchs vida joyosa". Podrà observar-se,
en les còpies que copiem, la dificultat d'entendre alguns con-
ceptes obscurs, que devien resultar clars per a qui els escri-
via.

"Però ^{no'l} no val doctrina d'art confusa, Si manifest ^{no'n} no'y a
^{adust} dutz per simbelh, Lo cor e'l fron d'un blanch leopart novelh
Noyrit de leyt e de carn d'ome crusa. Neta de crims ses carnal
payre nada, En temps d'ivern e de guerres duptós, E z autremén
no n'aurà dels ayglós Tro si...[e] de joy la columna dreçada".
"Mas duptant... triga la jornada, Cessiran trop, car un drach
molt cruzel... volar ^{Sus} suy ves lo cel, Que geta foch stant gola
badada; Lo qual foch crex e destrutz e derocha Viles e burchs,
e castells e ciutats, E trencha murs e portals e valhatz, E'l
plus e'l mil del remanen que tocha". "Per ~~nixx~~ ^{fluvi la rocha} ayçò's pert so-
bre'l cel flumsx la rocha Per on s'enclau la gran virtut del

flum, E'l golph stern d'un esperital lum, Sostraytz l' ^{lum} ^{Badocha} ^{Moven} ^{MGMBH} a la serpent bandocha. Mentre l'estruc en la val tenebrosa, Qui's l'arbre vert, perque fonch paradís Ubert, ab gaug als devots pelegris, Que z eren filhs de virginal sposa." Remarquem retrata en la primera cobla l'advocació de la Verge en temps d'hivern, de guerres, i en tota mena de malvestats. Ens convé fer constar també la força poètica amb què formula els mals que han de venir, especialment en les dues primeres cobles, que ens hem estat de reproduir.

VI. Montargelh.

Nuls homs no val ne deu ésser presats

H^a 91.- Cinc cobles unisonants encadenades de ⁹versos (per excepció la terça no en té sinó set. De tard en tard hi ha un vers curt o bloc, sempre sense alterar la numeració dels versos. Ignorem que se n'hagi fet cap esment abans d'ara, fora de les nostres meres mencions de la Bibliografia de 1914.- Montargelh és un nom que es llegeix encara prou bé. Sembla que deu haver-hi quelcom davant seu. No puc endevinar-ne la lectura: tan afeblida hi és la tinta. La tornada és de cinc versos, i podria donar lloc a creure que En Montargelh no fos català, perquè diu així: "Als catalans fay Dieu tan d'onrramén Que tostemps han rey de prets e d'onrança. Ai mils del món, mays és van nulh' usança: Qu'~~així~~ elh és joves e velh de sen, A cuy play mays donar que celh qui'l pren". Presentarem una idea del desenrotllament de l'obra, i després reproduïrem la primera i la darrera cobla.

Qui no entén els actes heroics no té cap mèrit. Si intenta ésser home de valor ha de basar-se en l'amor, la més alta per-

fecció. Els qui estimen amb amor veritable la seva amada, i
rics d'honor. L'amor fa viure l'home amb honor, dona alegria i
treu tota tristesa. A mi em sembla que aquells que estimen fal-
sament no mereixen ésser amats perquè ultratgen llur amada. So-
lament mereixen bé d'amor els qui amen lleialment. A la bella a
qui el poeta s'ha lliurat no li pot fer cap desavinença, però fi
amant deu tenir sempre esperança que temperi el seu enardiment.
Les dones ornades, temps passats, de beutat, virtut i bona amis-
tança mai no foren blasmdes de llurs amants. Ara hi ha amadors
que per gust de fer mal blasmen les enamorades, i el mèrit ha
~~xxvix~~ esdevingut baixesa (Aquesta cobla quarta és incompleta).
Es probable que també diguin blasmes del poeta perquè fustiga els
falsos amadors. L'home savi ha de guardar-se de tractar els
folls: no li convé el tracte dels qui amen falsament.- "Nuls home
no val ne deu ésser presats Si tant com pot envalor no entén,
C'om deu valer, segons que fa encats, Car fanida no'l fay may a
nient. Donchs, qui bé vol haver valor valén Hag'en amor say co-
vé sa speranza, Que'mors say far richs fayta desgradança, E fay
home viure a d'ornamén. E dona joy e tot tot marimén".} (Cobla
cinquena i darrera) "Eras seray per tot lo món blasmatz Bels ama-
dors d'aycest xastiamén, E però esclís honren falçetatz, Car han
lur cor en cer, qu'om lo reprèn; Car presoners és de mal qui'l
sostén E tots bos hom ha de tots mals pejança, E'ls savis deu
guardar los folhs d'enança, E si posa a lor, m'és gen".- Hem co-
piat les precedents cobles solament per mostra, a fi que puguin
observar-se els procediments del poeta. Es sobreentès que tenen
cor d'acer aquells que no amen lleialment.

i i

§ x

l s

VII. Peyres de...

Armas?

Aymar, amors e cassa,

H^a 95.- Cinc cobles unisonants de 9 versos com el primer, i tornada de 5, dedicada al comte de Foix, Gastó Febus (1343-1391). Sembla que el sol fet d'aquesta endreça hauria d'allunyar la idea de la catalanitat de l'autor. Recordem que En Bernat de So (I, p. 536) retreu amb simpatia el seu amic Gastó III Febus, el primer de tots els personatges que surten del Garona en la seva ficció. Qui devia ésser l'autor d'aquesta obra, no ho sabem. Es sensible que els començaments apareguin esborrats per antigues humitats. Només es pot llegir, no sense grans esforços, Peyres de... No cal dir que hem cercat debades, entre tots els Peires coneguts, si sortia una semblant obra i la qual presentem, per tant, com a inèdita. El poeta no usa sinó dos consonants: assa i é. En aquest darrer confon de vegades è i ě (segons la fonètica catalana, entenem-nos): p. e., bé, revé, al costat de mercè, ab sè, de què. Copiarem, com a mostra d'aquesta obra, la cobla primera, la terça i la tornada. Les dues mencions del comte les fem anar de cursiva. "Armas, amors e cassa Li plau que se n'amassa Al coms, qui les manté; Cascuna que se fassa Sé que loⁿ aparté. Armes, guerrejar bé, Armes tot jorn amassa, Cassa Cassan revé". - "Armes no tem menassa Que nulhs li fassa Tant ha valor amb sé; Amorós ri e solassa, Valents fayts can loch ve; Cassa per nulha re De la cassa no's bassa Entró ço que vol té". - "Mos cars senyor sobrassa Febus lo coms, e's cassa; Am so d'on pretz revé, Armes, amors e cassa amb los quals se manté".

VIII. Cançó, Autra.

D'un xigelet de ^{///}flors enramat

H^a 142.- Tres cobles mig ~~encadenades~~ i mig apariades de 3 ver-
 sos, i tornada de 4. Va ésser publicada per En Milà en els seus
Poètes líriques catalans (121), traient-la del mateix cançoner
 que nosaltres, únic text. Es tracta d'un barret (xipelet) de
 flors que el poeta forma endreçant-lo a Margarida perquè se
 l'empromi per veure si li estarà bé. Ja hem trobat en el poema d'
 En Francesc de la Via (vol. I, p. 418) que, el mateix la senyo-
 ra que totes les donzelles que l'acompanyen, porten xipelets de
 flors, i llurs vestits formen lletres que es poden confegir. Més
 endavant vaur^{em} encara un altre xipelet de flors. La particula-
 ritat d'aquest xipelet és que es descriu de quines flors és for-
 mat. Aquestes són set: lliri, llessamí, anglantina, clavell, vio-
 leta, gauja i rosa. Deixarem parlar l'autor d'aquest gentil poe-
 met, no acceptant sinó una de les correccions d'En Milà. "D'un
 xipelet de VII flors enramat Vos fiu present per vostra cap gar-
 nir, E són les flors la blanca flor de xi lir, L'autra ^[és] gessem
 plena de gran beutat; La tersa és una belha anglantina, La quar-
 ta és la gentil clavellina, La quinta és ^{ben olen} viola benlén, Les au-
 tres són ^{benlén} gaug e rosa ben olén." En la segona cobla exposa les
 qualitats d'aquestes flors: "Del liri, flor ^{o'} entén que z est molt
 belha, E del gessem s'entén que z est molt blanca, L'anglantina
 qu'est conexens e francha, E del clavell qu'és ferma s^a parelha;
 Acomparar ^{la} la viola saber. E la ^{del} gaug que sots blanda y ver;
 Lo rosar és que z aculhir sabetz. De totes gens segons valen lurs
 prets".- La terça cobla tracta de la presentació del xipelet a
 la seva dama, a la qual diu que l'ha guarnit de flors triades
 entre altres flors; i li suplica que se l'empromi, que de segur
 que li escaurà. "Margarida, lo xipelet vos do Car és ysnell e
 dret sobre la testa, Qu'ez aut de flor, de flors deu ésser les-

ta; E vós, belha, ^{prenetz} provetz-(Milà prenetz)-lo si'us p^{re} que milhons lo merezets cent tant, No guardan elh, ^{mas} ma sol lo bon talan Qu'ay de servir vostre cors avinent, Valéns e belh, gra-
sit a ^{de} tota gen". En la tornada el poeta fa l'elogi de la seva dama dient-li, per divisa, "Belha dompna", i que pensi en ell: "De mi'us recort qui suy vostre sirvén".

IX. ...de Erill.

Per far a tot lo món enveja

¹⁵¹
H^a 159.- Cinc cobles ~~acromades~~ ^{capcandades} i ~~capfinides~~ de 8 versos, i tornada de 4. En aquest indret el text es troba en un estat deplo-
rable. No obstant, hem pogut treure en clar el nom de l'autor: ...de Erill. En moltes altres obres l'epígraf resulta d'impos-
sible lectura, com sabem per experiència de poesies anònimes ja descrites. Amb aquesta hem acabat les poesies que conserven ras-
tra d'un nom d'autor: d'ara endavant; seran anònimes les poe-
sies presentades, potser amb una única excepció (Joseta). De pri-
mer tractarem de la poesies de H^a i d'una sola d'H^b, ja siguin cançons, ja albes i lais; després n'utilitzarem d'altres proce-
dències. La primera ~~x~~ cobla és força mancada: només se'n poden confegir tres versos sencers i un parell de fragmentaris. També es troba en un estat difícil la cobla quarta, però se'n pot treu-
re gairebé tot l'entrellat. Les altres quatre cobles i la torna-
da poden llegir-se bastant bé. N'hi hauria per tenir enveja al poeta en veure que Déu va fer tan perfecta la seva dama que va merèixer que ell l'estimés amb amor pura: no té altre desig ni pensa en altra cosa que en els ulls d'ella que el sostenen.- 2ª cobla: "En vós amar no'm reté ne m'atura altres transports e mer-
cè que n'sper, Que de vostr'alí e natural voler, L'amor que'us

port nuyt e dia perdura. E z enaysi visch ples de benarança,
e'us tens e'us servesch e'us tENCH car, E suy contens qu'en
lau¹ e en mon xantar, Qu'aver de vós, d'autra no'n tENCH fian-
ça".- Aquesta obra essent completament inèdita, donarem a co-
nèixer encara les cobles terça i cinquena i la tornada, com a
mostra de les poesies amoroses que componia el d'Erill: "Vós
valetz tan, qu'altra no s'i afaça D'onor, de sen e de gen cap-
tenir; E val-me mays aycels qui'us vol servir, Car son renom
en moltes parts avança. Placi'us donchs, per vostra cortesia,
que la coral e fin'amor qu'us port, E lo dir bé de vós, ab què
'm deport; Car la on s'ay, enu¹ de vós no sia".- És notable la
comparació establerta en la cinquena i darrera estrofa: "Les vo-
luntatz de mil hòmens volguera Qui fossen tots de gran e bon'
amor, Que fer-vos e servir e z honor; Ab voler gran totes mil
les maneras. Vos requerim que'm fóssetz tal valença, Que lo
renom que ja té la gen gran, Com vos am ferm, en perdó, ses en-
gan, Vostre cor dur prengué en paciència"... "Pròxim voler,
engeny, seny ne sciència; Plorar dels ulhs ne parlar tremolan,
tenir aprop ab vós, nom velen tan, Que de mos greus mals ha-
gate sovinença".- Aquesta obra lírica enssembla que s'aparta de
la majoria, que expressen constantment uns mateixos matisos de
la dialèctica amorosa. *Qui seria aquest de Erill? L'Amor?*

X. Cansó

Totes ensemps no valen tant com una
H^a 141.- Quatre cobles unisonants, mig ~~acrobades~~ i mig aparia-
des, de 8 versos i tornada i endrega de 4. Aquesta poesia va en-
dregada, d'una manera no gens encoberta, a la Mare de Déu. Com
que tenim per inèdita aquesta obra anònima, en publicarem les
dues cobles més expressives i transparents. El darrer vers és

sempre el mateix a cada estrofa o tornada: "D'on manta gen li va mercè claman". "Blanqu'és col sol e no pensets que bruna, Qu'axí relutz a tot quant l'està pres, Que del belh jorn fa- zia, si's volgués, Tornar la nuyt que ses núvols és bruna; A la claror gran host s'i armaria. Del Taburlà qui fon de la Turquia, Enquer jamays que z yeu ne vau comptan, D'on manta gen li va mercè claman".- "Bé és raysó, pus ho vol la Fortuna, Que les millors fossen a ley sotsmès, E las pijors a tot quant al mon és, Fassen trahut a celha qui fortuna Ha tramuntat, e mes en sa paria, Dels cherubins la nauta companyia Angelical, qui dins lo cel stan, D'on manta gen li va mercè claman". La tornada co- mença: "Donna valen". En la primera cobla troba que la Verge so- brepuja les altres dones "De pretz, d'onor, de laus, de corte- sia Su/ les milhors ha/ tan gran senyoria Que val e pot e z en- ten aytan, D'on manta gen li va mercè claman". Fem franc el lec- tor de cap altre fragment.

XI. Cançó

Car per lieys crex honor e pren smenda

Ha 150.- Cinc cobles capfinides i ~~excreuades~~ de 8 versos, i tor- nada de 4. El vers del tema no és pas el primer, sinó el primer llegible, que és el penúltim de la primera cobla, gairebé tota ella avariada. Ignorem si pertany al primer o al tercer vers el fragment que apareix: "...l'amorosa questa". Per donar una mos- tra del procediment seguit per aquest ignorat poeta, posarem els darrers versos de la terça cobla, la cinquena i la tornada. "Que sa bondat e belhesa perfeta, Veu que chanson pot de peu dir atendre, E no'n say milhs, qu'en lo jorn que l'a vista Soptosa- ment fin'amor no'l reprena; E tot son cors no crech de veurx'en

1 a

vena Si elha'l ferí ab sos rays de sa vista". - "Ben qui'm mes en sa comanda. De ses virtutz donant-me conexença, E'm fech seu tot, ses altra convinença, Per far e dir ço que vol ma desmanda. Tots los mots veu que z és la flor mundana, Plena d'umil e benigna manera; E perçó l'am, sol per sa bondat mera, Que ges de liey no desir causa vana".- "Tornada. En liey servir, crex e floresch e grana Ma voluntats, e cascun jorn s'esmera; E, quant me fal sa vista plasentera, En tot mon cors no'm sent una part sana".- Aquesta cançó amorosa, com es veu, té expressions felices en versos ben construïts.

XI. Autra

Eres quan vey los arbres gen florir

H^a 143.- Cinc cobles ^{capçalades i creuades} ~~capçalades i creuades~~ de 8 versos, i tornada de 4. Comença aquesta gentil cançó amb l'entrada primaveral, ten cara als trobadors i a llurs deixebles catalans, tot relacionant l'alegria de la natura amb l'estat d'esperit de l'enamorat i desconegut poeta. A ell li entren grans desigs de cantar: "Eres quan vey los arbres gen florir E'ls planels tots reverdir e fulhar, E'ls auselhets pels verts brondelhs xantar, E l'aura forts en dolç temps convertir. Pres ay voler en aycest temps gentil. Far novelhs xans, verses, dances e rims Dex vós, mi-dons, qu'etz de gayesa scims, E d'onestat vuy tenite gay stil".- Saltarem la segona estrofa i donarem la terça, la qual té moments força interessants: "Perquè tenite en vostres mans les claus De fin'amors abcobrits los cors durs, Alleugant-los de bernalatge mot purs Del vostr'esguerd, qu'és axarop susant. Envolquetz gayeres flors ab blanchs lirs, Sus vostra fas, mirant vostra beutat; E que teniu l'ome qui's veu ausat Ab vostres huls reful-

1 m
1 I

gents com safirs".- Es un fet curiós que el poeta demana a la seva amia, en la tornada, que li faci un~~x~~ xipel de fulles verdes o que li ofereixi un ram de flors. "Tornada. Cims de virtutz, sopley-vos que a ~~xxxxx~~ l'intran Del gay abril me fassatz un xipel De fulhes verts o de flors un ramelh; Car de presén no'us fay de pus deman". Aquest text, per excepció, es troba en perfecte estat, i no hi manca altra cosa que el nom del poeta.

XIII. [Cançó]

Atressí'm) com la mola com mol,

H^o 32.- Quatre cobles de 7 versos. A dalt hi ha rastre d'un nom impossible de desxifrar. Pròpiament, només s'entenen les cobles segona i terça. De la primera i la quarta se'n pot endevinar ben poca cosa: De les quatre, copiarem, per via d'exemple, les dues centrals. "S'ovén me fay me~~x~~ ulh mensonger, Tal res guardan qui'l semblara plasén; Mas lay on plus ni vey gentil parvén, Trop mon fin cor, dos tants pus verteder; Car nulh aguard gentil ne z amorós, No'm pot semblar ni belh ne tan joyós que vós, mi-dons, me faça variable".- "Can Jesús en creu morí per nós, Ja no formech un cors tan ben sten, Car beutats gran, los pus belhs vey passar, Garnitz de sen e de pretz valerós. A sa lla~~s~~or no's res milhorar, Qu'elha val tan o'om la deu nomenar, Milhor del món per virtutz coronada".

XIV. [Cançó]

Belha, qn ayssi crey me~~y~~ jorn finiran

H^o 1.- Cinc cobles ^{capçalades} ~~capçalades~~ ~~encadenades~~ de 8 versos, i tornada de 4. Aquest foli apareix tan retallat i malmès que d'una cara manquen els començaments dels versos, i de l'altra els

18
rims. Pot judiciar-se, doncs, que no h  ha cap cobla ben com-
pleta: sols ho és la tornada. Procurarem, no obstant, donar idea
d'aquesta can , no sense fer constar que el primer vers del
tema no pertany a la primera cobla, ~~xxx~~ inintel.ligible, sinó
que és el primer de la segona. El poeta saluda la seva aimia
dient-li que el seu reconfort, la salut dels seus mals, sola-
ment podran venir-li d'ella; que, mirant-la, perd la idea del
temps: "mil jorns en un moment, visch com remir vostre joyós
semblan".- Si ella no en té compassió, ell acabar  els seus
dies. Si ella el mir s, ell estaria ben satisfet. Però ella s'
ha allunyat "Benesir aquelh glori s jorn, Belha, qu'en vos a-
mar tot mon cor mis", és el seu jo s paradís: "E de mos mals
rich e plar n somr s". Copiarem sencera la tornada, amb el se-
nyal i tot: "Belha ab belhs huls, pus clara d'un cristal, Ses
que no cal far d'afaytar retretz, Celhs qui'us vesi van disen
de grans tretz: De paradís nos sembla que devalh".- No judica-
rem aquesta obreta perquè el mal estat del text ho impossibili-
ta.

XV. Can 

Bona dompna... veser

H. 48.- Tres cobles unisonants de 8 versos. Com que aquesta o-
bra  s inèdita i curta, la donarem tota a ratlle seguida: "Bona
dompna... veser, Sent lo vostre gay cors... E puyt tent vos am...
Gran bé me'n deuria xaser, Qu'ax  m'a vostre amor conqu s E ven-
 ut e liat e pres; Qu'ab lo segle, si meu fos, Me tendria pau-
bre ses vos". "Dompna, quan vos vey remaner, A mi cov  de vós
partir, Tan m'angoxon li mal sospir Qu'en pauch no me'n pug de-
xaser. A, dolça dompna, francha res! Valham ab v s prechs e mer-

cès, E retenetz-me ma xançós, Sitot pesan cortès gelos
"Pretz e valor vuelh mantener, E bones dompnes obesir, E les
corteses gint servir, E no han gran cura d'aver. Mays preso,
si'l poder hagués, Al món no és duchs ne marquès A qui mays
plagués messió, Ne menys se pach d'àvoles barós".

XVI. Alba

Eras diray ço que ^{us}dey dir

H^a 59.- Tres cobles, les dues de 14 versos, la central de 16.
En aquesta numeració s'hi inclouen els ~~h~~ix blocs, un o dos so-
lament. A dalt un rastre de nom. impossible d'entendre. En cen-
vi, el del gènere (Alba), que hem posat a dalt, apareix prou
clar. Com que l'obra és curta i la tenim per inèdita, la copiem
tot seguit: "Eras diray ço que dey dir, E ben lieu la poran au-
sir: Que valgre mays fets ~~eu~~aus Mas ges perçò no dey falhir.
A celh qui'm fa mon Dieu plavir La nuyt preyan dins mon hestau,
Qu'ieu xantés, que paregués L'alba jorn clar. Per qu'yeu posqués
milh e saubés Hon joy celar, qu'aycì s'escay, Que de fort-fayt
se guarda d'uymay, Sinó diray: Ara sus, cavalliers guerrers,
que lausangiers No'us assauten en l'alba!" - "Vós, cavalhiers
qui m'scoltats, A tuyt dich e prech que diats: Que ver és ço
que dich xantan, Que sitot gayta s'es reptats, Que ço que dich
no és vertats; Ges per ayçò avers duptan, De tost levar e deman-
dar. C'est scudiers, car qui vol far ar nients, ço'm par. Ja del
porter No cal temer, Car clau ne fer No'l destreny re. E no'us
bé Qué's gart tot cavalhier Anans e z après l'alba".- "A tuyt
ho dich cominalmén, Mays un men mon major conten; Ans valgra
mays qu'~~xix~~ axí primer Pauch li valdrà son ardimen. Si trop li
dirà son poch sen Be'u per fat, Si del camgat vos és cochósx

A tort i a l'ay reptan mantat, Lo vey lay ses sus en s
Garnit, frepan, gen arresan En aut cridan - nostrés lo gany, D'
autrey lo dan, D'exits avan, Sovenech un corn en l'Alba".

XVII. Cançó

Eras quant vey arbree e brotz florir

H^a 2.- La cançó del nostre num. XII té aquest primer vers exac-
te, i els altres de l'obra són completament diferents. Són tres
cobles prou difícils d'entendre, la primera i darrera de les
quals consta de 10¹⁰ la del mig, de 9. Donarem una idea d'aque-
lles dues, que són, sense cap mena de dubte, les més interes-
sants i completes: "Eras quan vey arbres e brotz florir, Per a
camps e prats, per munts e per barranchs, Ab gran brogit que l'
aygua surt a tranchs Lay dels grans flums, que'ls boxs fan tan-
tir; Vulh yeu bastir un chant, pus vey lo temps en totes parts
Vertz e noelh, e suy de joy tan erms, Can mayss cossir e passa-
gens plus fermes. Ay, Dieus, mon cor, qui'm dóna l'arts, Punyents
com darts". La seva preocupació és d'aconseguir l'amor de l'ama-
da, i el contrast de la primavera l'excita a fer cants. "La nuyt
e'l jorn cant me vest e'm despulh, Lo cor no'm part de ley a-
prop ne luny, Me fa pensar en far se gran gentils stulh Net, ses
argulh; Tan que la gesch on no vey son cors gay. E va com folhs,
maldint celhs qu'an luyat, Mon gaug e bé, d'on suy ple de mal
fat, Per què prech Déu que ans que per lo may, E muyr d'esglay".
Quan el poeta es vesteix o es despulla, el seu pensament no s'a-
parta de la seva aimia, tant si la té a la vora com si n'és lluny.
Recorda constantment les seves qualitats, per exemple el seu
gentil cos. Maldint d'aquells que l'han allunyada. Va, com un
foll, pensant en la neta d'orgull, El seu goig i bé no li porta

bonança. Prega Déu que la pugui veure tan aviat com
vinent mes de maig, si nó, morirà d'esglai.

XVIII. Joseta ?

Tot lo voler

H^o 144.- Aquesta obra és pròpiament un lai, per bé que això no
consta en l'epígraf. Hem examinat els lais que tenien forma de
comblada o altra forma fixada (vol. I, pp. 441-447). Els se-
güents ^{versos ?} són els que en desenrotllen en nombre donat de cobles. &
La present ^{obra} (encapçalada amb un nom de difícil interpretació,
(que no sabem si es pot llegir Joseta o Jofrin) és un lai que
consta de cinc cobles unisonants de 10 versos, i tornada de 5,
en combinació de cinc i de vuit síl·labes. Copiarem, per mostra,
dues de les cinc cobles i la tornada. "Tot lo voler, lo pretz
e lo voler Qu'en mes xanços, pus que algús veser, Prench yeu
de vós, Dona, qui'm fayts vatem En xascun loch trop mays que
no solia De l'or'en c,ay, Qu'us prenguí per aymia". Tot home que
sigui amorós la volta i la segueix encisat: tan superior és el
seu poder. "Lo jorn primer qu'yeu vi lo captener De vostre cors,
No'm poguí retener Vostre no fos; Del vostre Des retraher, De
què ten grog Torni, que no'm sabia Partir de lay on vostre cors
seria". En la quarta cobla sembla que la seva amada senti pre-
dilecció per un altre, per "ço com del grosser" en fa "graciós,
ardit e vertader" que dos camins tria el mal, "Del no veray
Triats tota falcia".- En la cinquena i darrera Cobla ~~en~~ li diu,
vers la fi: "On se vol que seia Vostre gay cors, Ben diga muyt
e dia".- No hem d'estranyar que el poeta anomeni amb nom mascu-
lí la seva amada: era un usatge ja entre els antics trobadors.
"Tornada. A mon gentil cavallhier, com suy al loch, Que'us pux

veser tot dia, Semble'm que lay, Emperadris sia".

XIX. Dis... talh /Lai alba/

E quant m'és greu quant no remir

H 139.- Són 37 versos repartits en dues estrofes de 18 i de 19 rims, repartits desigualment en versos de 5 i de 8 síl·labes. L'inconegut poeta està força irat contra un fals lausenger que li destorba els seus amors. Com que és una obra molt curta, la copiarem sencera: "E quant m'és greu quant no remir Vostre bel cors, qui'm fa languir, Sovén pensar en la beutat, D'on mantes vetz me'n ve'l desir que me'n pogués un poch plàvir; De far envei de tot desgrat Al descortès Qui m'ha reprès De vos amar; Qui etj la res A qui am més; E dey presar E far plaser E vertader. Pusch'ab voler Me suy tostemps a vós sotmès, E luy après, Lo jorn, la nuyt e l'alba".- "Hom ha relarh de vos veser; Envejós falç e lausenger, Al sen, saber, mal erguilors, Mas, pus elh no ha poder De far ne perdre lo voler. Ma speransa és en vós; Amar-vos-ay A son despit, E viure gay, Aissi com say De gran delch E ben content; Sitot sovén No suy presén, Haver l'enten e Belha presan, prous e valén; Qui manta gen Desira ver l'alba".

XX. Disputa dels hulhs ab lo cof, e parla primer lo cor.

Ay hulhs traydors, com m'avets trayts

H 140.- Aquesta disputa sembla disposada en forma de codolada, però els rims presenten aspectes força irregulars respecte als consonants, que retiren més a la forma de cobles. Donarem completa aquesta Disputa vista la seva poca extensió, com ho hem fet més amunt. Per a més claretat subratllarem els mots cor i hulhs. "Ay hulhs traydors, com m'avets trayts, No say perquè, A

vós lo greu afany sofris. Ay hulhs, qui pot sofrir ~~en~~ ^{en} raysó? A ~~xxxx~~ cors, nulhs ~~cor~~ ^{cor} ses algun dan No val un botó. Ay hulhs, a què vós apelhats, vulhatz no dir. A cor, ésser dam-nificatz Que' play finir, Ay hulhs, servir be'm play de grat? Si'm deu valer. A cor, com m'avetz demostrat Qui és loguer. Ay hulhs, com yeu vulh éserc fert De mon trebalh. A cor, jamés ser-vir vos pert, No he desfah. Ay hulhs, donchs, que dey fayre si muys languin? A cor, no'us vulhats estrayre aman languin. Ay hulhs, si muyr per ben amar, Qui m'anarà tort? A cor, no's vulhats desperar, No temats mort. Denit". Era moda entretenir-se en coses trivials. Mossen Jordi va tractar aquests debats en-tre els ulls, el cor i el pensament amb una gran altesa i fon-dària de conceptes, però de gran volada poètica.

XXI. Esparga.

Mala dompna, fals vos suy e ginyós

H^a 28.- Posarem a continuació una sèrie d'esparges generalment expressades en unes cobles de 8 versos. En el cançoner H^a en coneixem sis, àdhuc alguns versos il·legibles. 8 versos hende-casíl·labics, mig encreuats i mig apariats. Dirigeix una co-bla forta de llenguatge a una dona que el poeta, sens dubte ha-via estimat i que ara avorria. "Mala dompna, fals vos suy e gi-nyós, E monsonger e z am-vos ab engan, E pus vos Dieu al baró sant Johan, Qu'anch no m'amey altra dona que vós, E qui vos dix que'yeu vos suy ben volen Per Déu vos jur que per la gola men, Qu'anch no'us amey ne'n x fuy enamoratz Bens se pot far no'n fes assò fondatz".

XXII. Esparga

Mantz homens són en est món que z estan

H^a 29.- Coble de 8 versos hendecasíl·labics; mig encadenada i

mig apariada. Contra la gent dolenta, aquell que els ~~emp~~
els estimula, també falta. "Mantz hòmens són en est món que z
estan Pus falçamén que veyra en aucelh, E qui los té per fis,
falh a tretan, Com qui per lop vendia per anyelh, Car elh no
pon ne de ley ne de pes, Ans foren fayts a for d'un falç pagès
Que par la crotz e la flor emiron E no'y troben argent cant
los refon." El text, tal com l'hem pogut entendre, aparenta
verament complicat.

XXIII. Esparça.

Bibliografia...

Rey qui vilan ^{pugen} primer honor...

13 H^a 30.- Cobla de 8 versos, no havent-se preservat cap rim d'a-
questa ~~Ex~~parsa i no podent llegir-se sinó al començament de ca-
da vers. Es tracta, de totes maneres, d'un mal rei. "Rey qui
vilan ^{pugen?} primer honor... E car per bé... Si per vilà... Nulh rey
no"s deu... D'aycest mal rey... E'n bax'als pros... Si però vi-
la és sa... Plànyer no'l deu pa...".

XXIV. Esparça.

Sofrita que'us vays... de l'als suy duptyre

H^a 27.- El vers del tema és el darrer dels 8 versos d'aquesta
cobla, que no sabem llegir gens ni mica: tan estropellat i es-
vaft és el paper.

XXV. Esparça.

Ja no és hom ten prous ne tan presan

H^a 57.- Cobla de 9 versos, mig ~~encadenada~~ i mig apariada. Sobre
el blasme dels folls, que es torna lloança per a l'home de bé.
"Ja no és hom ten prous ne tan presat Que no haya blasme de

mya
la
cuy que sia, E si'm ditz mal un folh, per sa folhia,
ayçò no's tendrà per ~~un~~ blasmat. Car blasmes és als pros *la*
don dels folhs; Per què eu li dich que mon cosselh re-
tenya, Qu'eyssí col sol captenye per captenya, E que lays dir
als necis lur folhors, Que'ls conoysens ne diray plus lausors".

XXVI. Cobla sparça.

Acompanyat d'un amorós desir

H^a 152.- Cobla de 8 versos en un estat deplorable. Copiarem tot
allò que en podem llegir. "Acompanyat d'un amorós desir... que
de vós, belha pertots jorns membran esdevenir... Valor de vos-
tra senyoria... avets sus totes milhoria D'onor, de sen e de
belhesa gran, De cor gentil qui jamay no falria, A n'algun fayt
cortès ne ben stan". Aquesta esparsa, a diferència de les prece-
dents, és una lloança de l'amada del poeta.

XXVII. [Cançó d'amor].

No puch guarir de la nafra preyon

q. (para)
1^a.- Justifica aquest títol el fet d'ésser el primer vers de
la ~~cinquena~~ ^{primera} cobla. Són cinc cobles de 8 versos de forma força
elegant i tornada de 4; de la qual donarem alguna mostra. Es
troba en la nostra edició de la traducció catalana del Decame-
ron (123) seguint l'únic manuscrit conegut, aleshores en poder
del Sr. Isidre Bonsoms, ara en el de la seva vídua Sra. Mer-
cedes Chacón. A nosaltres varen concedir-nos les més grans fa-
cilitats de publicació. Són quatre les obres líriques que es
troben en el manuscrit. De la primera varem donar-ne compte en
el vol. I, p. 337-8. ³⁰⁷⁻³⁰⁸ De primer va publicar-les Mis Carolina
Brown Bojland en 1902 (124). En la segona edició de Decameró

T En Pages l'ha republicada en 1934 ("Annuaire du Midi", les poésies lyriques de la traduction catalane du Décaméron, p. 209-11)

de la col.lecció "Els nostres clàssics", publicada en 1928, en dos volums, amb introducció d'En Carles Riba, ^{normes} han es-
~~arribat a la tercera jornada i per tant no inclou aquest primer~~
~~tat impreses aquestes poesies (125).~~ Finalment, En Mario Case-
 lla, en un estudi sobre aquest text remarcable, n'assenyala el
 treball d'adaptació i arrodoneix encara, la seva idea amb la re-
 ferència a la col.laboració: el traductor talla les llargues di-
 gressions i allarga els moments poc desenrotllats en el text de
 Boccacci (126), reproduceix els inicis de les cançons grasses de
 Dioneo i les cançons o danses adaptades. T

Entre les quatre (tres, ara), aquesta obra amorosa és, sen-
 se cap dubte, la més important i notable, no solament per la
 seva extensió, sinó per les seves qualitats externes. Sense ai-
 xò, no creiem pas que les cançons, malgrat llur claredat de llen-
 guatge, fossin produïdes en la data de la traducció (1429), sinó
 força abans. De la mateixa manera que hem trobat en el vol. I
 un estat de la dansa de la reina Constança d'Aragó-Mallorca (se-
 gle XIVè), no dubtem gens que aquesta podria davallar d'un origi-
 nal de la catorzena centúria o segurament ésser-hi escrita. Com
 a exemple d'allò que resta d'aquell llenguatge a través del co-
 pista de l'any 1429, donarem la primera i la cinquena en forma
 rimada:

No puch guarir de la nafra preyon
 Que'm fech amor quant me pres de son for,
 Qu'en ten alt loch m'a fayt pausar lo cor
 Que'm fay ^{amav} la pus bella del món.
 E, las con ^Iboray trobar garida,
 Ans que ma vida
 Fenesca per greu mort?
 Tort me fa amor gran e fort.

Masso!

IP

7 M

It que En Pages ha estudiat millor,

En benefici de la brevetat, copiarem l'última cobla, a ratlla seguida: "De jenollogis mercè'us deman, cors gay, Si hay fallit en me cangó d'amor, Forçat me n'ha una punyent langor Qui'm part del cor e no'm laxa jamay. Donchs que feray, Si de mercè complida No trop la mida En vós per ajudar? Dar-la'm podets sens tardar". Com que aquesta obra gentil i fortament enamorada pot llegir-se completa en la nostra edició i en l'estudi esmentat de Miss Bourland, ens estarem de donar la tornada ~~xx~~ i de presentar un curt argument de l'obra poètica del desconegut autor, malgrat les notes personals que porta.

15

(i d'En Pagan,

20

XXVIII. Danceta

1m

No puch dormir soleta, no.

^{les}
13.- Tot i repeticions que el gènere comporta, aquesta obreta no consta sinó de 17 versos de forma molt airosa. Es suposa cantada per Lisa a la fi de la sisena jornada del Decameron (p. 380 de la nostra edició, única completa). La copiarem, per ésser molt curta i per haver-la publicada fa trenta-quatre anys.
"No puch dormir soleta, no, Que'm faré lassa Si no mi spassa?
Tant mi turmenta l'amor! Ay amich, mon dolç amich, Somiat vos he esta nit. Què'm faré lassa? Somiat vos he esta nit Que'us tenia en mon lit. Què'm faré lassa? Ay amat, mon dolç amat, A nit vos he somiat, ^{Que'm faré lassa? Anir vos he somiat.} Que'us tenia en mon braç. Que'm faré lassa?"

q (minúscula)

15

(per be

que recentment
ha estat republi-
cada per En Pagan)

2m

XXIX. Danceta de la mal maridada

Pus que vuyt jorns stichs, senyora,

q (minúscula)

^{tre}
14.- Aquesta dansa, amb retrony de ~~quatre~~ versos, que fa així:
Que no'us mir, Ara és hora que me'n tolga Lo desir. Aquest retrony es repeteix usualment cada dos versos llargs, que n'hi

ha vuit, amb repeticions i tot. No sabem per què aquesta canço
 dansa de mal maridada ens recorda les d'En Ceverí de Girona
 (vegeu els nostres num. CXI, CXII i CXIV, p. 232), que és
 la darrera adaptació de les obres adaptades del Decameron català
 (p. 504-5 de la nostra edició esmentada). "Pus que vuyt jorns
 stich, senyora, Que no's mir, ara és hora que me'n tolga Lo de-
 sir. E quant en pas per la posada En dich: Amor, qui'us ha lunya-
 da? Lo fals marit qui m'ha reptada. E quant eu pas per la parti-
 da En amor, qui'us ha traïda? Lo fals gelós qui m'ha ferida"

XXIX. Falsa amor

S'anc vos amei, era'us vau desaman

N². - Una col·lecció curta de composicions poètiques, gairebé
 totes amb notació musical, va ésser trobada fa anys per mossèn
 Masdeu en l'arxiu de Sant Joan de les Abadesses, que regenta,
 entremig dels fulls d'un Manual. D'una d'aquestes composicions
 no en podrem parlar ací; el llenguatge és massa crú. Podria anomenar-se ~~XX~~ L'abet (L'abat). La melodia és preciosa. N'hi ha, en-
 cara, una altra, que, per correspondre a l'escola siciliana, no
 comentarem ací. Resta només, per consegüent, la canço el primer
 vers de la qual és el del tema, intitulada, a base de l'argu-
 ment, Falsa amor. La forma és interessant: compareixen tres
 consonants seguits en en, en or i en er, lligats, aquests rims
 seguits de tant en tant, pel d'an. Sembla que es podria xdivi-
 dir aquesta poesia en cobletes de quatre versos. En aquest cas,
 les cobletes resultarien capfinides, però penjarien els dos
 versos finals, perquè, en conjunt, es tracta de 14 versos. D'
 altra part, l'obra sembla completa, i quant al desenrotllament
 de l'argument de l'estat despagat i amorós, el poeta tant po-

10
dria escurçar-lo com allargar-lo. Per ésser completament inedi-
ta, no gaire llarga, copiem tota la cançó a ratlla seguida: "S'
anc vos amei, ara'us vau desayman, E ai razó que no i trop mas
evan, Evan i trob, per meitat veramén, Perquè no'us deg tener
regun coven".- "Vós avetz fait lo major falimen qe anc amiga
fe dés vas son aman. Mas no'm tingatz per vostre servidor, De
vós me part, cuys mon cor ador".- "...me'n lausei, ara'm por-
ta clamor Del vostre cors fals, ~~la~~lausenjer, truan; Ja no'm ten-
retz mais en vostre poder. C'així vos veg baxar e decader". "En
... mes mon sen e mon sauber, Joveneta, que no n'apel feiran".-
Hem de confessar que no entenem gaire els dos darrers versos,
i potser la nostra interpretació no resultarà aprofitable.

XXXI. Comiat

Pertir me vay languint e sospiran

11
t⁷.- En Milà va publicar aquest interessant comiat, amb objecte
d'anotar-ne la curiosa grafia, treta del manuscrit nº 183 de
Ripoll, fol. 490 v, al final: manuscrit que es preserva a l'Ar-
xiu de la Corona d'Aragó (127). La particularitat d'aquest text,
és que s'hi escriu, gairebé constantment, e en lloc de a: Pertir,
le bele, cortesie. En Milà, com pot pensar-se, va transcriure
fidelment la poesia, però hi inserí, entre parèntesi, les correc-
cions oportunes. No costa gaire d'endevinar la fonètica orien-
tal de l'anconegut escriptor. L'obreta en conjunt consta de 21
versos. Les rimes semblen repartir-se en cobles de cinc versos,
però no és segur que el sentit de les frases poètiques hi cor-
respongui, i sempre penjarien dos versos. Per a donar una idea
d'aquesta obra reproduïrem els primers i els darrers versos sen-
se fer-hi cap correcció, cosa que deixem al bon sentit del lle-

gidor: "Pertir me vay, languint e sospiran, De le bele qu'eu ay
amade tant; Pertir me vay per me gran cortesie, Mèrit après, mas
bè'm play que seu sie. Per qu'eu l'en prey que nò'm faze sem-
blan De mi eymar, am puyt que'm ve lexan. Ay, mon seyor, per
mercè ^{us} prey no sie, Car bon'amor nuyt tems no's deu pertir;
Que abans se deu tostemps celar e cobrir. Xantaray que estat
no ig longemen De le bele qui'm fay desperensar".- Acabament:
"E pus tant s'és que axí l'om fa languir, A morir-me del desir
que no'n say l'ore; Serà pecat s'eu mayr d'eytal turmen; Car
ben soen direm sàpies trebelar. Dons, què feray? pus no'm lexe
pensar ^{si} dons cosir que'm done a mi soveny".

XXXII. Cobla esparsa

Menyspreu si puch, cant se pot far

m³.- Sembla que no s'hauria d'haver estroncat el corrent abun-
dós que el Rosselló bevia en les més pures fontanes de la poe-
sia trobadoresca. Des de l'antic En Berenguer de Palou (vol. I,
p. 116-20) fins a En Ponç d'Ortafà i altres (vol. I, p. 163-72),
passant pel dolç En Guillem de Cabestany (vol. I, p. 131-6),
Aquesta cobla no sembla ésser tan antiga com del juliol de 1337
~~xxxxxxxxxxxx~~ en opinió d'En P. Vidal. En Pere Vidal (128),
percaçant-les principalment en registres i manuals de ~~notaris~~
notaris, en paper apart, escrites com a assaig a la fi dels con-
tractes i altres documents de caràcter notarial, va reunir una
col.lecció d'obres líriques. A vegades s'ha ~~xin~~ regit per la da-
ta del document més pròxima a la composició poètica. Les com-
posicions tenen sovint l'aire d'esbossos. En alguna altra es
coneix que les cobles han estat posades en desordre. En sem-
blants condicions, pot judicar-se que aquestes obres, que per-

tanyen a les darreries del segle XIVè o a primeries són força imperfectes. Anotarem les més antigues i deixarem les copiades en ple segle XVè per al capítol vinent, que és el No-vè, en el qual s'acaba d'estudiar l'escola de Barcelona.

Es troben en el protocol nº 4940, ~~en~~ darrer full de l'Arxiu de Perpinyà. En Vidal~~x~~ en parla en la Revue (p. 353, IX) sota l'epígraf esmentat més amunt. La composició, com hem dit, no sembla datar de l'any 1327. Marcarem de cursiva certes expressions per fer l'obreta més clara: "Meyns preu si puch, cant se pot far, Que no far no faré pas re; Car si eusé puch fa hom musart. E'l dir de no geta'l de se, Fa hom son pro e se'n sen d'als, Perqu'eu dich qu'eu si pusch és fals, E'l dir de no és pus provar Sitot q'as a petit vilà".

XXXIII /Proves de versos per escampar lladres/

Cavallers d'alta valença

m⁴.- Són set cobles de 4 versos, entre els quals dominen els de nou síl.labes. Varen ésser publicats per En Pere Vidal en la mateixa "Revue" (1888, XXV, p. 348) sota l'epígraf "Exercices de vers catalans des dernières années ~~de~~ du XIV siècle". El primer vers de la primera cobla, que En Vidal situa en primer lloc ("Que tots són de gran coratge") no ens sembla pas inicial, sinó consegüent. Les referides cobles no tenen l'aire, a parer nostre, d'exercicis de versos: són, més aviat, una còpia dolenta d'una cosa gairebé correcta.- Convé que s'aplegue tota la gent de valor, cavallers, per allunyar del país la gent dolenta ("li salvatge"). Després adreça una súplica a Déu perquè els eviti les ferides: "Cavallers d'alta valença, Venits-nos tost ajudar, No n'hajats desconeixença Ni'ns vulletes desamparar".

PC
—
"Que tots són de gran coratge, combatint ab li salvatge, que
vol fer tan gran oltratge que'ns haja a son ~~ex~~plaser". "Mas,
fet-nos ab força d'armes Li salvatge tremolar, E, fugints d'es-
ta encontrada, No n'hajats pus a virar". "O àngells del Déu d'
amor! Gardats nostra gentilesa que devets haver per x nós, Re-
mirans vostra bellesa". - "Pregats-lo'n ab cor veray, que ell
prena nostra defensa, E'ns gart lo cors de tot glay, Mantenens
sa gran empresa". "Fay al Deus d'alta provesa M'entremets, ses
null trebal, No'y gardes castell ni torre, Ni nulla altra forta-
lesa". - La quarteta següent, que no s'enten gaire, és també la
més fluixa. A més, conté una ratlla esmenada, i un hom no sap
per quina variant decantar-se. "Amar fort sense mesura, De ge-
losia c'a mal fay, Puis del tot metés al bay X Tots sells qui
fan oubradura". - Aquesta obreta, publicada fa més de quaranta
anys, ~~se~~ ens ha semblant interessant de republicar-la. La va
trobar En Pere Vidal en l'Arxiu de Perpinyà, protocol del no-
tari Pere Vilasaló, anterior al gener de 1399.

XXXIV. Esparsa a nostra Dona.

Deus, mogut de gran clemència e de gran pietat

m⁵. - En Vidal, que, com les dues precedents, va donar a conèi-
xer aquesta esparsa, la qualifica de "Fragment de poesie de la
fin du XIV siècle", quan una cobla esparsa no podia constar de
més de 8 versos: per tant, és completa. Aquesta obreta va ésser
trobada en un manual del notari Jaume Molines, n° 488, de l'
any 1400 (havia d'ésser anterior), en l'Arxiu de Perpinyà, i
fou publicada en la "Revue", XXII, p. 350, n. IV. Tracta del
part de la Verge. "Deus, mogut de gran clemència e de gran pie-
tat, Hac mercè del linyatge que els havia format, Inclina a si
metexs e pres humanitat Del ventre d'una verge que trovà sens

pecat. La Verge se marevella co farà tal tractat, Car molt pura e no sap què és peccat. No hages paor, Maria, car Déu ho ha ordinat, Lo fill de Déu concebràs, d'on tuyt seren salvats".

XXXV. Cant de amor

La vostra amor m'ich fa venir, senyora

m⁶. - El mot senyora solament es repeteix dues vegades. Abandonant les repeticions de versos: "Semblau-me stela del sir Qui tot lo món fa resplendir; Amor, donàsreu-me unbon dir. La vostra amor m'ich fa passar, Semblau-me stela del mar Qui tot lo món fa clarejar. Amor, donàsreu-me un baysar". Trobada també aquesta obreta graciola en l'Arxiu dels Pirineus Orientals, protocol del notari Guillem Marés, 1409, nº 6505, p. Vèdal, p. 350.

XXXVI. Cansó

Ara ballem, companyes

m⁷. - De l'Arxiu dels Pirineus Orientals, a Perpinyà, protocol del notari Jaume Planes, d'Eus, començat en 1419. (Vidal, op. cit. p. 1419, p. 351). - Només dotze versos: "Ara ballem companyes, Scolteu bé cascuns Una cansó vos diria, No se'n riga ningú. Campayó, dir-ho fia. Armità'm vull fer; Si trop null monge negre Qu'n fos mon companyó, Hiriem-na Sant Jacme Gozanyar lo perdó, E ~~xx~~ puyes al Sant Sepulcre La hon Jesuchrist fo".

XXXVII. [Composició lírica]

Ja plagués hara no trobi corosatz

l². - La present obra lírica es troba en molt mal estat en el ms. nº 852 de la Biblioteca de Catalunya, que conté un tractat de medicina, seguit de remeis casolans i recaptari. Te 32 folis

de 210 x 150 mm. Relligat en pergamí. Al foli 9 vº l'escritura
va deixar-hi una poesia lírica, escrita al revers del foli.
Així el ms. i la poesia apareixen força estropellats. L'es-
criptura és del segle XIVè. El vers del tema no és el primer,
sinó el primer que pot llegir-se clar. Transcriurem, llegibles
o il·legibles, tots els fragments: "Em... ples de bes e c'arma
merceys... és amorós e saluda si pots primerament a saluda c'a
cuy... honrats dos raysós honra tal que'l son esxaya... per pur
de braya. Tots aroys són trop a qui trop j'ai, Deran-li trops
rai fan-n'y el pauch si desconvé. Ja plagués hara no trobi co-
rosatz, Ne ~~xxx~~ corrossatz no trobi trop jausentz, Ne'l laulenger
no'l trobi trop cresens, Ne'l paubres hom trop avar nesiatz,
Ne'l mays de bona paya, Ne'l cubert hom trop fat tan cor alir
no'l sostraya; N'esaut hom trop fat ne per res li fat, S'anug
ne'l falç de bona fe. Cor ton amich no'n res sols neyratz".
"Sicom la flor faytz te blasme net, Per ço car gent c'ayma gran
cassa com folh sey c'amet pauch que'l platzca. Amich, provats
asaya. E més y'ls obs assayés gen savaya... e que no t'asauts
trop de si donchs amas. Amor no'l platz de re... si'm so ~~de~~ ^{me}
volls far... tots dos ne gires ja trop grans doncs... far com
sperver, si ve e part poders... Asay sos... apaça ab gen par-
lar mas ~~mas~~ dels fayts los... perdons... petit tort, cars si
ve mas de laig, fayt a ges farà mà axa. Ayà per gran gaug... s'
abas en mas que tots fayt... s'albiron... fals conseyl fea de
sisip... voldran auras de que... te playa que... sauber".

XXXVIII.- Lletra d'En Bernat de Cabrera

No'm cuydavé tan greu me fos.

l³. - Tan solament es conserven dos versos d'una composició sens
dubte més llarga. El meu amic i company En Francesc Martorell

no's he malaguanyat

1 t
- la
1 c

L. d

U ets

- q
1 ay

4

em comunicar

14
1 y
em va ~~enviar~~ una lletra que, per altres conceptes, és ^{en} ~~enviada~~ força interessant. L'adreça En Bernat de Cabrera a Huc de Santa Pau. No porta any, però pot suposar-se que deu ésser del 14 de juliol de 1420. La carta era tramesa des de Sardenya. "Molt noble e car frare. Alman Nunyes Cab^{re}ça de Vaca e Rodrigo Afan, los quals són grans hòmens de Castella. Van aquí ab dos gale-res del rey de Castella, prec-vos que'ls acullats bé e façats ab lo dit senyor que'ls aculla com de se sen^{or}ia pertany, car parament li fan, e molts béns se'n poden seguir. Ja'us he scrit per quatre lletres que no ha aüdes del senyor rey de ço que'm parlas. Jo faré que poré deçà, proveïts-hi com mills porets de-llà. Recoman-vos tot ço del meu dellà, prec-vos que'm comanats en me(mò)rie dels senyors reys e que'n saludats-los tots los que més servidors e digats al dit senyor que yo pux dir la cançó: No'm cuydave tan me fos, Madona, lo partit de vós. Si plaurà a Déu que ben tost nos veurem ab salut e honor. Si'us plau res que yo faça ab fiança, m'escrivits, Scrita de ma mà en Sar-denya, XIII de juliol. Prec-vos-me scrivats soveny e de totes novitats llarc.

Bernat de Cabrera, almirall. Al molt noble.- Al molt noble, e car frare, Huc de Santa Pau.

7
Hem acabat aquest llarg capítol ^{Vuité} ~~Nove~~. El El vinent contin-drà tots els poetes del XV^{en}. segle, que pertanyen a la verita-ble escola de Barcelona.

Aquestes darreres ratlles ens porten a la memòria les obres escrites aquí mateix, assenyadades amb els num. XXVIII, XXIX i XXXV.

XXXIX. Escondit

S'eu ho dixó, cavall aja cirayra *R*

E⁷. - Són sis cobles de 4 versos monorimes que muden
cadascuna. De la primera cobla, sens dubte de presentació, so-
lament se'n conserva la segona part dels quatre versos, per
ésser esquinqada la primera. És l'escondit més divertit que
coneixem. Els mals que acumula a causa d'un maldit tots són
còmics. Malgrat haver-se publicat diversos textos de E,
aquest escondit resta inèdit. El copiarem a ratlla seguida,
com fem amb els textos desconeguts. "... me dix l'altrier un
dia... falsa per ma follia... d'on cresut sia)... muyra de ge-
losia...- S'eu ho dixò, cavall aja cirayre, E s astor mal me-
ner e rodayre, Ses ayga-mull me vinga rayre, ab mal rahor^u,
vell tremolayre". "S'eu ho dixò, de mon ostal ma mova, E caja
neu e faça tro e plova E no m'abrich capa vella ne nova, E sa
la nuyt jaga en casa nova". "S'eu ho dixó, en m'aurell'aja ney-
ra, E s^{al} taló no port calça enteyra, E cant iray ab dompna
per careyra Trench mon braguer e rompa'm a la seyra". "S'eu
ho dixó, d'estiu jaga en fogayna E s^{en} iverⁿ en uberta canya, Tba
Estret lit ab vella companya, L'infant plor, l'ostre m'enguan
l'anya". "S'eu ho dixó, no vaja dret en sella E s al bornar aja
mal sots l'exella, Estret faldà larga m^{ag}onella E s al menjar
trop pèls en ma escudella". - Veritablement, això que quan
cavalguí amb una dama per un carrer se li rompin les bragues
i no li arribin les mitges, que l'afaiti en sec amb navalla os-
cada un vell tremolaire, i que trobi pèls a la sopa, són efec-
tes d'una comicitat extraordinària,

Potser convindria incloure, entre los poesies escad^{ss}u^{eres}
algunes de les quals hem esmentat, els inicis de les interessen-
tíssimes cançonetes grasses, fetes per Dioneu, aplicades pel

traductor del Decameron (vegi's la nostra edició, p.),
per cert, exciten la hilaritat de les dames. Aquestes són set,
i no les donem per llur caràcter i perquè, a més de nosaltres
en la nostra edició, van inserir-les en llurs estudis esmentats
Miss Bourland i Mario Casella en el nostre nº p. .

Hem estudiat en un nostre llibre (129) les citacions d'o-
bres, conegudes o desconegudes, que es troben en el Misteri d'
Elx, aplicades per sons. El mateix fet es troba en les Cançons
d'alguns homes de València (descrites aquí, p.). Entre les
obres devotes amb citacions de sons d'altres obres conegudes o
desconegudes, hi ha el notable Cançoner de Nadal datat de 1507
el qual fou publicat de primer per N'Enric Claudi Girbal en la
"Revista de Girona" ^{vol. XIII, 1889; vol. XIV, 1890; vol. XV, 1891; vol. XVI, 1892} (en 1889) (130) i que força més endavant for-
mà part del "Recull de textos", ^{catalans antics (1906)} vol. V. Anotarem els sons de
~~Xxx~~ Trista és ma vida i La spineta del boy, aplicats a d'altres
lletres. Només prendrem nota de la següent aplicació, per la re-
lació que pugui tenir amb altres obres semblants descrites abans.

XL. Del Cançoner de Nadal.

Si bé'm voleu, senyora, perquè stau?

En la p. XXX de l'edició de l'esmentat llibret dels sacer-
dots autors de les paraules rimades, datades de 1507, s'aplica
a la cançoneta "Verge humil que Jesús aportau, Ell per nós pre-
gau".

*Aquesta darrera ratlla ens porta a la memòria
les obres descrites més amunt nºs XXVIII, XXIX i
XXXV.*

C

Capítol VIII, notes

Wigman

Lluís Nicolau [d'Oliver],

2. (Notes sobre les Regles de Trobar de Jofre de Foixà y so-
bre les poesies que li han atribuït, «Estudis Uni-
versitaris Catalans», ~~II~~ I (1907), 243.

H [Veg. J. Ernest Martínez-Ferrando, Pere de Portugal «rei dels
catalans» vist a través dels registres de la seva cancelleria
(Barcelona 1936), i Tragedia del insigne condestable don Pe-
dro de Portugal (Madrid 1942).]

dental parte, que es nuestra España, donde assaz prudentes e
 fermosamente se han usado. Los gal.licos e franceses escrivie-
 ron en diversas maneras de rimos e versos, que el cuento de los
 pies o bordones discrepan; pero el peso e cuento de las sil-
 labas del tercio rimo e de los sonetos de las cançiones morales,
 eguales son de las balada, aunque en algunas asy de las unas co-
 mo de las otras, han algunos pies truncados, que nosotros llama-
 mos medios pies, e los lemosis, franceses e aun catalanes, bio-
 ques..... (p. 81). Pero de todos estos, muy magnífico Señor,
 asy italicos como provenzales, lemosis, catalanes, castellanos,
~~PORTUG~~ portugueses e gallegos, ~~en~~ e aun de qual es quier otras
 naciones...- (Pastor i Prestage, The letter of the marquis of
Santillana to Don Peter, constable of Portugal, Oxford, 1927,
 p. 74-76 i 81).

5. Edició del Espill o Llibre de les Dones de Jacme Roig, comenta-
 da i estudiada per En Roc Chabas, Barcelona, "Biblioteca hispa-
 nica", 1905, p. 371.

6. Pagès, ~~Amadeu~~, Introducció a la Poesia d'Auziàs March, Barcelo-
 na, 1911, p. 68.

*se
ed*
l'edició crítica de les obres

7. Id. id., p. 87, 91-93

8. ~~que~~ ^y ~~que~~ completa debía de ser la ilusión cuando el trovador can-
 taba trobos lemosinas, como todavía llaman algunos majaderos
 de Castilla y de fuera de ella a los versos compuestos en len-
 gua catalana! De este modo vino a ser desconocida o miserable-
 mente bastardeada la índole del genio catalán tan visible en
 su historia como en su literatura de los buenos tiempos, grave,
 severa, didáctica, sentenciosa, realista y más enamorada, en
 suma, de la verdad que de la belleza. A esos trovadores lemosi-
nos, a ese gay saber y a toda esa gerigonza de certamen somos

inundación

deudores de una ~~inundación~~ de versos medio-evaes, que afortunadamente ya va cesando, y que ha podido velar a los ojos de muchos la verdadera importancia y la robusta salud del renacimiento catalán, que hoy en la mayor parte de sus poetas y novelistas ostenta un carácter modernísimo». - Prólogo al vol. II de las Poesías de Mayter de llobregat, 1889, p. ~~XVIII~~ XVIII-XIX.

9. Discursos en la entrada a la Academia de la Lengua en 23 de marzo de 1930. Barcelona, 1930, p. 12-13.

10. Libro de las alabanzas de las lenguas Hebrea, Griega, Latina, Castellana y valenciana; escut de la cimera a sobre el títol dedicada als Jurats de València. Al fol. 1ro el retrat de l'autor, sig. no folis, 16 pp. a la fi; Impresso en Valencia, en casa de Joan Navarro. Año: M.D.LXXIIII. Troba que la llengua valenciana és més pura i neta que la castellana, (que està plena d'algarabias o mots arabics), dels quals està exempta la valenciana, la més digna entre totes, d'ésser destinada a devenir la llengua universal. Castella té grans autors però València ha tingut Ausiàs March. Posa unas llargues llistes intentant demostrar la derivació directa del llatí i, en els mots triats per En Vicianna, el castellà se'n distancia. No parla per res del català, fora d'una rara paraula despectiva, el mateix com si no existís ni en parlés.

11. Formació dels cognoms llemosins, per Martínez Aloy; en parlar d'aquest estudi, en el qual no s'inventaria un sol nom com recorda la llengua de Limoges, exclama Mre Antoni M. Alcover, en el seu Portret per una Bibliografia filològica de la llengua catalana, Ciutat de Mallorca, 1916, p. LIX, "Ah, senyors valencians!"

12. Catálogo de los manuscritos lemosines o de autores valencianos

o que hacen relación a Valencia que se conservan en la Real Biblioteca de El Escorial por D. Vicente Castañeda y Alcover, Madrid, 1916.- Les notes referents a València són utilíssimes.

(2)

1 (verso)

12). Diccion. escrit. catal., 1836, p. 59

2. Ensayo de una biblioteca de libros raros y curiosos, IV, 1888, núm. 3929, p. 602.

3 (verso)

14). Rubió, Documents, I, p. 385, II, p. 352-353

15). Documents, I, 386, nota.

16). Massó, l'antiga escola poètica de Barcelona, p. 34-36.

17). Auzias March et ses prédécesseurs, 1912, p. 165.

(3)

1. Documents històrics catalans del segle XIV. Col·lecció de cartes familiars corresponents als regnats de Pere del Punyalet y Johan I. (Barcelona 1899).

[Josep Coroleu], Johan I. - D'En Joan se'n troben ~~cinquanta-tres~~ ^{una cinquantena}, alguns saltats. D'altres van classificats per assumptes. Com es comprèn, una part dels documents referents al pare es troba en En Joan essent infant.

2. Salvador Sanpere i Miquel, Las costumbres catalanas en tiempo de Juan I, publicat en el Certamen de 1877 de l'Associació literària de

Girona, ~~publicat en 1877~~, VI: Certamen de MDCCCLXXVII (Girona 1888), 113-

3. Prospero de Bosarull, Generación de Juan I de Aragón. ^{Apéndice documentado a los Condes de Bar. (300).} ~~Memoria leída en la R. Acad. de Buenas Letras en la sesión celebrada el día 23 de marzo de 1896.~~ ^{de 1896.} Barcelona, 1896. Dóna, segons el seu punt de vista

exagerat, setanta-cinc documents concernents a En Joan més cinc fora de compte.

4. Joan I humanista i el primer període de l'humanisme català (extr. dels Estudis Universitaris Catalans), Barcelona, 1919.

verso

9. Bernat Metge, Lo Somni, Text, notes i glossari de Josep Ma de Casacuberta, Introducció de Lluís Nicolau d'Olwer, ~~de les nostres clàssiques~~ (Barcelona, 1924) 17-18.

22). Libre dels feyts d'armes de Catalunya compost per mossèn Bernat

1. [Sic! Cal entendre «Servent a Guitard».]

3. [Aquestes cartes han estat estudiades i publicades per Margal Olivar, Notes sobre la influència de l'Arx. dictandi sobre la prosa catalana de Cancelleria de finals del segle XIV. El Manuscrit 4-129-7 de la biblioteca colombina, en "Homenatge a Antoni Riera i Lluch", III (Barcelona, 1936), pàg. 631-653]

4. [Torres i Amat, Memorias, 59-61.]

5. Itinerari

III Congrés d'Història de la Corona d'Aragó

6. Itinerari del rei En Joan I (1387-1396), «Estudis Universitaris Catalans», XIII (.....) 93-134, 338-404; XIV, 115-180, 323-355.

afegir Roue (7)

[Veg.]

8. Cançons dels Masdovells, Publicat per R. Aramon i Serra (Barcelona 1938), poesia 138, pàg. 189].

Boades... Ara per primera volta estampades ^(Barcelona) baix la d ^{416. Aquesta edició conté} En Marian Aguiló y Fuster (1873-^[1904]), ~~un~~ (un pròleg de N'Angel Aguiló i unes Notícies biogràfiques del P. Fidel Fita. *Pverno*)

- 23). Ací comencen les histories e conquestes dels Reys de Aragó e com-
tes de Barcelona compilades per lo molt honorable mossèn Pere
Tomich, cavaller, Barcelona, Joan Rosembach, 1495, fol. 57, col.
2ª tret de S. Sampere i Miquel, Las costumbres catalanas en tiem-
po de Juan I, Girona, 1878, p. 215 nota; Ed. Antoni Bulbena, Bar-
celona, 1886, p. 223.- Ramon d'Alós, Autors catalans antics, I:
Historiografia, Barcino, Barcelona, 1932, p. 175-178, dóna sen-
cer tot el capítol de Tomich referent a Joan. N'extractem uns
quants paràgrafs que fan per al nostre objecte.
- 24). Recort, obra feta per Gabriel Turell, de la ciutat de Barcelona
en l'any 1476. Barcelona, L'Avenç, 1894, p. 125.
- 24 bis). A. Pagès, Ballade notée en l'honneur de Jean I d'Aragon en "Ro-
mania", LV, pp. 536-~~541~~ ^{de Aragón}
- 25). Bofarull, Francesc de, Generación de Juan I, 1896, p. 59, del.
tiratge a part.
- 26). Bofarull, Generación de Juan I, Veure les genealogies dels in-
fants i infants.
- 27). Bofarull, Francesc de, El castillo de Santa Catalina, en la "Re-
vista de Girona", de 1890, pp. 161-68, 193-200 i 247-541. Es con-
fon el castell de Montgrí amb el palau El Mirador dels documents,
prop de l'església.
- 28). Itinerari del rey En Martí (1396)-1410, en "L'Anuari de l'Insti-
tut d'Estudis Catalans", dividit en dues parts: la primera abraça
els anys 1396-1402, anys 1911-1912, pp. 81-184; la segona part
els anys 1403-1410; anys de l'Anuari 1913, ¹⁹¹⁴ pp. 515-~~552~~ ⁶⁵⁴
- 29). Roc Chabàs, Estudio de los sermones valencianos de San Vicente

T
Vegeu l'edició imp-
derna per Enric Bagnà
"En nostre clàssic"
1930-1935, 2 vols.
Lluny.

I [Existeix una edició moderna, a cura d'Enric Bagué
(Barcelona 1930 - 1948). Durant la publicació d'a-
questa edició, el senyor M. Coll i Alentorn estudià a fons
el Libre de fets d'armes de Catalunya i arribà a la
conclusió que es tracta d'una obra escrita en el
segle XVII per fra Joan Gaspar Roig i Gelpí. Les
conclusions del ~~fr~~ senyor Coll han estat ~~publicar~~
~~des de les seves~~ exposades en un estudi titulat
..., que ha apa-
regut com a pròleg al vol. IV de l'edició Ba-
gué].

Ferrer, que se conservan manuscritos en la Biblioteca
litana de Valencia. Tiratge a part de la "Revista de Archivos,
Bibliotecas y Museos", Madrid, 1903. Per a la descripció dels
manuscrits d'aquell dipòsit, vegeu el nostre catàleg "Revista
de Bibliografia catalana", III, 1903. Citat en el nostre estudi
Les lletres catalanes en temps del rei Martí i En Ramon Çavall,
extret del "Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya",
1910, p. 14.

- 30). Gabriel Turell, Recort (1476), Barcelona, 1894, p. 136.
- 31). Diccionario de escritores catalanes (1836), p. 171-3, on s'entre-
fà el nom del secretari escriptent reial.
- 32). Documents, II, p. 352.-353
- 33). Amadeu Pagès, Auzias March et ses prédécesseurs, París, 1912, p.
114.
- 34). Camille Chabaneau, Les Biographies des Troubadours, Tolosa, 1885,
p. 4 i 160.
- 35). Alfred Pillet i Enric Castens, Bibliographie des Troubadours,
Halle S., 1933, p. 266.
- 36). Andreu Balaguer i Merino, Apuntacions de bibliografia literaria
catalana, en el "Calendari català" de l'any 1875, p. 70.- Per al
primer volum del nostre Repertori de literatura catalana, en
esmentar ha calgut diverses vegades els notables i plens estudis d'En Bala-
guer i Merino, que no cal confondre amb l'altre Balaguer.
- 37). L'antiga escola poètica de Barcelona, Barcelona, 1922, p. 64 i 97.
- 38). Poètes lyriques catalans, Obras, III, p. 458-9.
- 39). Poetas del siglo XIV (traducció castellana dels Catalonische Dich-
ter, altres voltes esmentats), Obras, III, p. 333, i id. p. 459.
Veure també la primera menció en [Jaume Barrera], Historia de la
literatura catalana antiga, aplech d'estudis per la seva forma-

ció, Barcelona, 1911 p. 317-8. Com que el primer esme^{ment} antic que el segon, té feble importància. En Milà va anomenar fra Joan ^{Baner} ~~Buset~~ en descriure els cançoners Vega-Aguiló, però no va presentar extractes llevat de la reproducció de la dansa esmentada més amunt.

- 40). L'antiga escola poètica de Barcelona, 1922, p. 47 i 57.
- 41). Publicat diferents vegades El Arte de Trobar; la primera per Mayans i Ciscar en Orígenes de la lengua española, i, treta d'aquest llibre per M. Menéndez Pelayo, Antología de poetas líricos españoles, V, p. 3-17.
- 42). Olivar, Marçal, Dos discursos de Felip de Malla, en Quaderns d'Estudi, 1921, p. ~~3-17~~ 189-204.
- 43). Angladé, Las leys d'amors, vol. IV (d'estudi), p. 136-141.
- 44). Id. id., p. 138-139.
- 45). Viaje literario a las iglesias de España, XVIII, pp. ²³⁰⁻²³⁴ 223-233.
- 46). Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans, a despesa de la Institució Patxot.
- 47). Veure Pompeu Fabra, Les e tòniques du catalan, en la "Revue Hispanique", XV, 1907. 1906, p. 9-23.
- 48). Don Jaime de Aragón, último conde de Urgel, tiratge de las "Memorias de la Academia de Buenas letras de Barcelona", vol. VII, p. 73. p. 202.
- 49). Manuel de Bofarull, Opúsculos inéditos de cronista catalan Pedro Miguel Carbonell, 1865, II, p. 245 (de la "Colección de documentos inéditos del Archivo de la Corona de Aragón").
- 50). Antologia de poetas líricos españoles, V, ~~CCXXXII~~ CC LXXXII.
- 51). Las Leys d'amor, IV, p. 116.
- 52). Opúsculos inéditos, p. 247, nota.
- 53). Diccionario de los Escritores Catalanes, p. 369.-370

- 54). F. P. Briz, Lo llibre dels poetas, Barcelona, 1913.
- 55). Antichs poetas catalans, Obras, III, p. 157
- 56). Obras, III, p. 461, 2.
- 57). Aguiló, en el seu Diccionari, tradueix, provant-ho amb força exemples, per "agrado", "afecto", altar per "agradar".
- 58). La cançó provençal en la literatura catalana. (Extret de la "Miscel·lània Prat de la Riba"), pp Barcelona, 1923, pp. 408-422 del vol. I, pp. 70-84 del tiratge a part.
- 59). Obras, III, p. 315. Un subtós pler.
- 60). Auziàs March et ses prédécesseurs, 1912, pp. 31-43.
- 61). Pp. 430-34, 479-81, 547-9.
- 62). Antichs poetas catalans, Obras, III, p. 159-160
- 63). Catalanische Dichter, en el "Jahrbuch", d'Ebert, V, 1864, pp. 137-190; Obras, III, Poetas del siglo XIV, p. 318. ³²⁰ Gairebé totes les antologies ^{com les} d'En Briz, En ~~Bilbina~~ ^{Bilbina}, En Moliné i En Capdevila, esmentades diverses vegades, inclouen aquesta obra.
- 64). Obras, III, p. 320-321
- 65). Id, p. 321
- 66). Id., p. 322
- 67). Id., p. 462, num. 7.
- 68). Poètes lyriques catalans, Obras, III, p. 462-3
- 69). Antichs poetas catalans, Obras, III, p. 193-194
- 70). Historia de Cataluña, III., p. 711.
- 71). Documenta per la cultura mitgeval catalana, I, p. 316.
- 72). La Bibliothèque du marquis de Santillana, esmentada, p.
- 73). Diccionario de los escritores catalanes, p. 358-360
- 74). Milà, Obras, III, p. 323-324
- 75). La cançó provençal en la literatura catalana, Barcelona, 1923,
- 76). Veure la lletra ^{proemi} ~~paragraf~~ ^{paragraf} XIII de les edicions i l'expressió

in ulbera

(pàgs. 393, 403, 447)

completa que n'hem donat nosaltres, cap. VII, p.

- 77). Obres d'Auzias March, edició Pagès, ^{poesia} LI, vol. I, p. 350.
- 78). Poètes lyriques catalans, Obras, III, p. 459-60.
- 79). La cançó provençal, p. 406 (68).
- 80). Diccion. escrit. catal. 1836, p. 651 631
- 81). Obras, III, p. 137 173
- 82). Anales de Catalunya, vol. ^{II} III, p. 354
- 83). Milicia mercenaria, p. ~~416~~ 417 ⁴¹⁸ *Primitivo militar laical gobierno del Real y militar orden de Nuestra Señora de la Merced, por el Rdo Padre... Manuel Mariano Ribera*
- 84). Milà, Obras, III, p. 330.
- 85). Briz, Lo llibre dels poetas, p. 289.- 290
- 86). A. Duran i Sampere, Per la història de la catedral de Barcelona, en la "Revista d'arts i bells oficis" del Foment de les Arts Decoratives, 1928, p. 22 del tiratge a part.
- 87). Brocà, Juristes y Jurisconsults dels segles XIV-XVII, en l' "Anuari de l'I. d'E. C." de 1909-1910, p. 497.
- 88). Torres Amat, article Dionisio, p. 212.
- 89). Literatura catalana. Notes i comentaris, en "Estudis Universitaris Catalans", VII, pp. 163-179.
- 90). Jordi de Sant Jordi (poesies, dates i comentaris), en els "Estudis romànics (Llengua i literatura)", Barcelona, I. d'E. C. pp. ~~16~~ 24.
- 91). Mahn, Werke, II, p. 210, ²¹¹ de l'obra que comença: "Be'm tenh per folh" i per muzart"
- 91 bis). Jordi de Sant Jordi, selección, traducción y notas de Felix Ros; En "Cruz y Raya" de juliol de 1934.
- 92). Jordi de Sant Jordi ^{Vegil 5 n.º 87} presoner, en els "Estudis Universitaris Catalans", VII, p. 163.
- 93). Obres poètiques de Jordi de Sant Jordi (Segles XIVè-XVè) "Biblioteca hispànica" 1902, p. 24.

- 94). Estudis romànics. Llengua i literatura. 2, Barcelona, I.
- 95). Poesias líricas de Andreu Febrer, extret de la "Revue hispanique", New York-París, 1923, p. ³⁶⁻⁹⁸~~33-40~~.
- 96). Obras, III, pp. 467-73
- 97). Notes sobre les poesies líriques d'Andreu Febrer, en la "Revista de Catalunya", II, pp. ⁵²⁻⁵⁵~~32-55~~. (1925)
- 98). La Cançó provençal, p. 422 (84)
- 99). L'antiga escola poètica de Barcelona, 1922, p. 100-2.
- 100). Estanislau Aguiló, Notes i documents per una llista d'artistes mallorquins dels segles XIV i XV, en el "Bolletí de la Societat Arqueològica Luliana", XI (1915-1907), ^{26-28, i 249-251}~~26-28, i 249-251~~
- 101). Fray Anselmo Turmeda, heterodoxo español, Barcelona, ed. Estudio 1914.
- 102). Obras, III, 173
- 103). La cançó provençal, p. ⁴⁰⁰~~400~~ (62).
- 104). "Butlletí de la Biblioteca de Catalunya", III, p. 99.
- 105). Otó de Grandson i les balades de Lluís de Vilarasa, en les "Mélanges de linguistique et de littérature offerts à M. Alfred Jeanroy par ses élèves et ^{ses} amis", Paris, 1928, pp. ⁴¹³~~403-410~~.
- 106). Obras, III, p. 444.
- 107). Manuel de Bofarull, Opúsculos inéditos del cronista catalán Pedro Miguel Carbonell, I, p. ²⁴⁷~~245~~, en els "Documentos inéditos del R. Archivo de la Corona de Aragón", t. XXVIII.
- 108). Las Leys d'amors, IV, p. 116
- 109). Obras, III, p. 446.
- 110). Milà, Obras, III, p. 167 i 338.
- 111). Miret i Sans, ^{Les}Cases dels ~~franciscans~~ templers y hospitalers de Catalunya, ¹⁹¹⁰~~1910~~, p. ⁵³⁸~~588~~.
- 112). L'antiga escola poètica de Barcelona, p. 88-9.

- 113). L'escola poètica de Barcelona, p. 61-3. Varem donar aquest sirventesos polítics.
- 114). La cançó provençal, p. 405 (57)
- 115). Obras, III, pp. 336-41.
- 116). El cancionero catalán de la Universidad de Zaragoza, p. 237-43.
- 117). L'antiga escola poètica de Barcelona, p. 89-90.
- 118). Pascual de Gayangos, el principal anotador de la traducció castellana, Historia de la literatura española de Tíllnor, Madrid, I. II, p. ^{vol I} 533
- 119). Els treu principalment d'En Feliu de ^{la}Penya, Anales de Cataluña, II, Monfar, Historia de los condes de Urgel, II, i de la col.lecció dels documents inèdits de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, els volums corresponents al Compromiso de Caspe.
- 120). Obras, III, p. 464-6.
- 121). Obras, III, p. 466.
- 122). Obras, III, p. 357.
- 123). Joan Boccaci, Decameron, traducció catalana publicada segons l'únic manuscrit conegut, per J. Massó Torrents, Biblioteca hispànica, New-York, "The Hispanic Society of America", 1910, p. 345-346
- 124). ~~XX~~. En la seva tesi doctoral en el ^{Bryn} Maur College en 1902: "Boccaccio and the 'Decameron' in Castilian and Catalan literature", publicada en la "Revue hispanique", XII, 1905, p. ¹⁹⁹ 25. ~~Publica~~ les quatre cançons grasses de Dioneu, així com les altres frases poètiques.
- 125). Joan Boccacció, Decameró, versió catalana de 1929. Introducció de Carles Riba, "Els Nostres Clàssics", Barcelona, 1926-1928, p. ~~.....~~ *No arriba encara en els volums publicats.*
- 126). M. Casella, La versione catalana ~~XXXXXXXXXXXX~~ del "Decamerone",

1 ck

→ Dona

en l'"Archivum Romanicum", IX, (pp. 383-412, 1925.)

- 127). Trovadores, primera edició, 1861, p. 464; segona edició, 1889 (Obras, II), p. 492, nota 12. En la primera edició el text és més correcte que no pas en la segona.
- 128). Mèlanges de littérature catalane, en la "Revue des langues romanes", 1888, XXII. A cada obra numerarem la pàgina i el títol especial que porta cada obra.